MINNEN

AF SVENSKT FÖRFATTARLIF 1840–1860

UPPTECKNADE AF

EMILIE FLYGARE CARLÉN.

SENARE DELEN.

STOCKHOLM
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- & Universitets-Bokhandlare.

STOCKHOLM,
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG,
1878.

2/05 20.

GUSTAF HENRIK MELLIN.

Hans hem och gäster.

tt nämna Gustaf Henrik Mellin, är att på samma gång nämna den fläckfria hedern, den redbara karakteren och det välvilliga hjertat. Hans milda, goda och lugna själ (troligen få gånger under hans lefnad upprörd till något slags svallsjö) utöfvade alltid på hans många vänner ungefär samma verkan som vistandet i en lagom och välgörande temperatur; ty mildheten egde sin kraft, godheten ingen anstrykning af svaghet, och lugnet uteslöt icke en framstående sida af humor.

Mellins namn har så många gånger förekommit i dessa anteckningar, att det icke blott är obehöfligt utan till och med skulle vara obehörigt att något närmare erinra om, att han näst Lindeberg var min äldsta litterära bekantskap i Stockholm. Redan i första skizzen presenterade jag honom som min cicerone och det är derför lämpligt att strax öfvergå till det som med hans namn ligger närmast till hands — hans rykte som författare och hans författareskaps mångsidighet.

Sverige står i skuld hos Mellin för sina första vackra tillgångar i historisk-romantisk väg. De konstdomare, som på den tiden ansågo sig kompetente att döma, försäkrade, att så väl karakterer som kostymen i det

hela vittnade om en fullkomlig naturtrohet. Det fans i hans noveller det forna lifvets *anda* — det bästa som kunde sägas.

Mellin debuterade med sin innerligt täcka berättelse »Blomman på Kinnekulle», som förvärfvade honom den stora, alltid välbevågna läsarekrets, hvilken sedan blef honom trogen under hela den långa serie af noveller som derefter följde. Och denna bevågenhet angick icke blott hans skapelser, då personerna figurerade i historiska drägter på inhemsk scen, utan kom äfven hans öfriga berättelser till del, hvarhelst författaren behagade att förlägga dem.

De teatrar, på hvilka Mellins personal uppträdde, voro vidt skilda. Än spelade de i Palestina, än i Finland, än uppe i högsta kalla norden, än i glödande södern, än på haf, än på land. Han hade ett ständigt begär att förvåna sina läsare, och naturskildringar stodo honom till buds öfverallt. Man skulle trott att han gjort vidsträckta resor, men de hade inskränkt sig till en resa till Portugal, jag tror med hans svåger, som var sjökapten, och efter den färden fingo vi en fängslande sjöromantisk novell *Prinsessan af Angola*. Och förutom de fristående berättelserna, funnos alltid någon i hvar och en af hans kalendrar, desslikes en hel serie.

Hans *Vinterblommor* voro så väl accrediterade, att unga damer ansågo sina julklappar alldeles ofullständiga om Mellins »Vinterblommor», der så mången vacker sommarblomma var inflätad, saknades på toilettbordet. Men hvad förslog ändå dessa rika afdelningar af hans litterära verksamhet! Han hade nog en annan, ännu vidsträcktare än novellerna, ehuru blotta *titlarne* på dem skulle upptaga ett par spalter.

Mellin skref, förutom sina predikningar och andra teologiska skrifter, storartade verk i »Historia», »Konsthistoria», »Sjöhistoria», »Politisk historia», »Kyrkohistoria», »Skandinaviska nordens historia», »Fäderneslandets historia för fruntimmer», »Fäderneslandets historia, förberedande kurs», Gamla tidens historia för ungdom», »Trettioåriga kriget» m. m. Dessa alla uppräknade utgöra icke ens fjerdedelen, äfven när man dertill lägger massor af lefnadsteckningar och *mer* än massor af tidskrifter och hundratals kritiker jemte hvarjehanda andra tidningsartiklar.

Då man genomgår den tryckta förteckningen på en sådan arbetsförmågas alster, häpnar man öfver den stora del af sina krafter, som han offrade åt litteraturen, då det är klart att han, i egenskap af adjunkt inom Klara, hade sina trägna presterliga pligter, ökade då han en dag utnämndes till bataljonspredikant vid Svea lifgarde. Dessutom hade han de nya upplagorna af åtskilliga sina verk att genomse.

Han kunde aldrig säga nej till någon förläggare, hvad helst de hade för önskningar och förslag att göra honom. Mellins namn fans nästan på allting, och detta namn måste finnas der, ty det var dagens mod och en lösen inom förläggareskapets journaler. Och ändå stod han ännu icke på popularitetens spets. Det var en helt och hållet egen tillfällighet, som lyfte honom dit, ty denna tillfällighet födde

Sveriges sista strid.

En författares *populäraste* arbete förutsätter icke att det är hans *bästa*. Dessa ord kunna väl någon gång vara synonyma, men de äro det visst icke alltid.

Det var ingen ringa undran som uttalade sig då detta fantastiskt-politiska stycke lemnade pressen och slungades ut som ett slags raket midt in ibland den nyktra litteraturen.

»Huru», frågade hvarannan menniska, »är det möjligt att *detta* kan vara skrifvet af Mellin? Den sansade, lugne Mellin!»

Frågan föll sig mycket naturlig, ty Mellin hade för ingen del vant sina läsare vid svårare fantastiska utflygter. Och icke heller var politiken i *skrift*, hvad författaren varmast sysselsatte sig med om man jemförde andra grenar af litteraturen. Och den allmänna undran, som tillika förbehöll sig *den* tron, att sjelfva utförandet af ett dylikt arbete måtte kostat Mellin icke blott en »gruflig ansträngning», utan derjemte »en ofantlig själsspänning», denna undran skulle mycket stegrats i fall det blifvit bekant hvad Mellins vänner fullkomligt väl kände, nemligen, att under det han skref dessa i rödaste romantik hållna panoramabilder, den ena förskräckliga tablån efter den andra lemnade hans hjerna och hans penna, utan att det allra ringaste inverka på hans normala blodcirkulation.

När han helsade på hos en af de närmare vännerne, hvilket ofta inträffade, emedan denne blifvit ombetrodd att för stycket författa vissa sånger, hvilka flitigt diskuterades och recenserades, och i hvilka det bland annat förtröstansfullt hette:

Vi segra eller dö.
Vår död är lif ändå;
Med rosor skall den svenska mö
Till våra grafvar gå!

Då, under allt detta, skrattade Mellin hjertligt

åt det stora nattstycke, som han lockat upp ur framtidens obekanta djup och satt i belysning af framtidens dagsljus.

»Men *hvarför* skref han det», frågade man ytterligare. Han skref det *derföre* att hans dubbla nationalitet af finne och svensk (hans fader hade nemligen 1808 flytt för ryssarne med sonen till Sverige) blifvit sårad af en i en Upsala-tidskrift införd uppsats, der det yttrades att Finland befunne sig lyckligare under Rysslands välde än det någonsin kunnat blifva under Sveriges, enär det då ständigt förblifvit ett ögonmål för Ryssland och följaktligen hindrats att i lugn utveckla sig.

1840 låg 37 år närmare 1808 än vår tid, och det var då en oeftergiflig pligt för hvarje ärlig svensk att af alla krafter hata Ryssland. I följd häraf väckte artikeln allarm i det »unga Sveriges» läger och sedan reveljen gått, behöll Mellin, figurligt taladt, trumman, och gjorde ett löfte vid *Bragebägaren* eller någon annan bägare att med snaraste låta trummpinnarne åter göra tjenst.

Såsom man vet höll han ord och lät landet och desslikes grannländerna veta, att *de* af hans fantasmagoritaflor kunde lära sig se och fatta *huru* det en dag skulle komma att stå till, sedan Ryssland i sin alltid vidöppna famn slutit allt hvad det ytterligare förmådde famna af Östersjöns stränder.

Boken gjorde ett ofantligt uppseende och en ny ännu större upplaga blef genast ställd i verket, ty den första rent af flög bort. Och der låg nu *Sveriges sista strid* med sina kolsvarta permar och sitt blodröda innehåll på hvarje divansbord, utgörande ett stående ämne från salongen till pigkammaren, der

man dock fann lämpligt att framflytta händelserna så att man stundligen kände sig i tillfälle att darra för »ryssen», som nu då små barnen vågade någon uppstudsighet måste tjenstgöra i stället för *busen* och *sotaren*, hvilka arma notabiliteter, små barnens djupa fasa, ändtligen fingo aflösning, så att det hette: »Tyst, — om du sqvallrar, kommer *ryssen.*»

Detta tilldrog sig 1840, men nu har denna mystiska siarskrift länge sedan tagit sin tillflykt till antiqvariska bokhandeln, der den säkert ännu ofta efterfrågas af samlare. Dock kanhända den finnes i den senaste upplagan af Mellins samlade skrifter.

Efter mångens tanke tillhörde detta arbete det slag, som är bestämdt att lefva med mångdubbelt lif, medan det är *nytt* och framför allt i följd af vissa idéer är anslående, men som skulle sönderfalla för en van och berättigad kritikers dissektion. Det var troligen också aldrig författarens tanke att göra »Sveriges sista strid» till något annat än en flygskrift. Och den bestämmelsen uppfylde den i rågadt mått.

Bland den ofantliga massan af Mellins arbeten finnes ett, som på sin tid förekom mig såsom det mest originela och fängslande af hans penna. Det var 1:sta delen af *Johannes Fjellman*, utkommen 1831; andra delen utkom ett par år senare och föll ännu långt senare i mina händer. Långa mellantider af en boks utgifvande äro alltid skadliga. »Man tänker så olika öfver vissa ämnen *förr* och *nu.* Och äfven författaren sjelf är underkastad samma lag. Men det der hör just icke hit!

Mellins första uppträdande på den litterära täflingsbanan skedde samtidigt med Fredrika Bremers,

med hvilken han lärer räknat sin bekantskap från Franzénska huset.

Hon skref sina första noveller 1828, han sin »Blomman på Kinnekulle» 1829. Det gick liksom i ålder. Hon var född 1801, han 1803, och båda voro barn af Finland. Hon såg först dagen nära Åbo och han, enligt dödsrunan i Svea, i Revolax af Sijkajoki församling i Uleåborgs län, der hans fader före flykten till Sverige var kapellan, men längre sträcker sig icke likheten, med undantag af ett vackert drag som de egde gemensamt. Genom deras i öfrigt så olika arbeten blåser alltid öfver bladen en flägt af renhet. Ingendera återgaf lifvet i stor skala. Stormar och passioner voro sällan bland materielen till deras teckningar, eller om de funnos, märktes att de voro tecknade efter fantasien och icke efter erfarenheten. Och ännu en gemensamhet — de hade båda stor lust för resor.

Hvad särskildt beträffar Mellin, så älskade han ingen färg så högt som den sjögröna, hafvets färg. Och man skulle lätt kunnat tro att sjölifvet vore hans älsklingslif.

Fick han i ett litet sällskap tag i ett papper och en blyertspenna (han ville alltid gerna hafva en sysselsättning för sina fingrar), så var det strax ett fartyg som dykade upp och gick af stapeln med tackel och tåg. Detta fartyg var alltid bestämdt att föra byggmästaren-befälhafvaren, jemte hans vänner, hvilka inbjödos att följa med — på en restur af vidsträckta dimensioner. — Och i stället att behöfva »80 dagar att resa jorden rundt» var resan verkstäld på omkring 80 minuter, ty så lång tid tog det ungefär för vår chef, att under det allra gladaste leende först för-

färdiga och utreda fartyget, och sedan med blyertspennan i hand utvisa färdens tilltänkta lopp jemte diverse uppehåll på vigtigare stationer, der åskådliggörande föredrag höllos.

Vid dessa utflygter såg man Mellin så barnsligt lycklig, att han alldeles tycktes ha glömt att han helt enkelt satt i en soffa framför ett divansbord... med ett fattigt pappersark till haf och endast en blyertspenna till kommandostaf. Men hvad betydde det, han gick ändå för fulla segel!

Hade det inträffat något senare i tiden så kunde han på verkliga segel och tåg visat oss de manövrer han ville verkställa, ty efter utgifvandet af en af mina senaste kustromaner, erhöll jag af härvarande skeppsgossebriggen *Carl Johans* befälhafvare, kapten Hult, gemensamt med en annan kapten, ett helt fulltackladt skepp, en tremastare af icke små dimensioner, der hvarje klut är numrerad och åtföljd af förteckning; ett storartadt minne, som jag naturligtvis ännu förvarar som en relik från flydda dagar.

Man tyckte ofta att det var underligt, att Mellin med sin kärlek för sjön icke egnat sig åt detta element. Men han kom troligen icke i beröring dermed innan hans bana redan låg färdig framför honom. Efter faderns död upptagen af sin slägting, dåvarande kyrkoherden Franzén, som äfven kommit öfver från Finland, emottog han naturligtvis intryck af sin fosterfader.

En vän till Mellin, och på samma gång värderad konstkritiker, August Blanche, uttalar sina åsigter om honom sålunda:

»Den falang af författare och konstnärer, som för 25 år tillbaka (detta skrefs 1865) här i Stockholm

benämndes *det unga Sverige*, samlades gerna kring en skriftställare, hvars namn då var bland de mest kända, hvars arbeten voro spridda och lästa öfverallt, framhållna af kritiken såsom mönster icke blott hvad beträffade stilens korrekthet och klarhet, utan äfven för den anda af allvar och sedlighet som genomgick dem. Det var en skald, hvilken, om än icke af någon påfallande originalitet, likväl intog alla, lika litet grumlande känslan som språket.

Denne skriftställare var G. H. Mellin. Den nyssnämnda falangen såg i honom något mer än en *chef*, den såg en äldre bror — en den bäste rådgifvare, den mest trofaste vän. Han hann ej uppsökas, innan han uppsökte. Astronomen kan ej vara ifrigare i sina forskningar efter nya upptäckter på himlen, än Mellin i sina spaningar på litteraturens eller konstens fält efter de obetydligaste tillstymmelser till talanger. Ingen anonymitet trotsade i den vägen hans blick, och när han funnit hvad han sökte, gladdes han som ett barn vid fångsten af en blomma. Han bjöd genast på brorskap, genomsåg de första försöken, visade småleende på felen, men framhöll förtjensterna med en ifver som om det gält det vigtigaste i verlden. Mellin stod då på höjden af sitt författarskap. »Blomman på Kinnekulle» firades öfver hela landet och var den första af de historiska noveller som följde tätt på hvarandra, alla emotsedda med längtan och emottagna med förtjusning. Man såg i denna serie en skön och löftesrik morgon till den historiska romanen, hvartill det rikaste stoff glimmar på hvarje blad i våra häfder. Det var ej Mellins fel att det stannade vid morgonen. Om en populär författare slets man kanske den tiden mera än nu. Det utgafs väl knappt något litterärt

verk, som ej måste redigeras af hans penna och prydas af hans namn, den säkraste borgen för framgången. Tjenstvillig mot en hvar som vände sig till honom fördjupade han sig i ett mångskrifveri, som mera tillfredsstälde hans hjerta än hans snille. Han föredrog att bli nyttig i många riktningar framför att bli stor i *en*.»

Så långt Blanche!

Men var det väl säkert att Mellins förmåga låg åt den stora historiska romanen? Och var det ej klokare att vara stor i den *lilla* genren än måhända liten i den *stora*.

Sturzen-Becker säger om Mellin och hans noveller: Han hade en egendomlig talang för dylika små historiestycken i fickformat, der det mindre göres behof af någon mera djupt liggande plan, några genomförda karakterer, än en pittoreskt framstäld episod och några liksom i förbigående skizzerade porträtter.»

Vi gå nu från Mellins författarskap, öfver hvilket det synts mig af intresse att höra flera omdömen, till

Några enskilda minnen.

Det var en eftermiddag, sista året vi bodde i Thomsonska huset. Jag var alldeles ensam den eftermiddagen och skulle begagna mig af tillfället för att i fullkomligt öfverlemnande åt mina egna tankar och ingifvelser söka göra *andre* hjeltens entré i »Rosen på Tistelön», så värdig som möjligt. Arve Arnman, den blifvande jagtlöjtnanten, var N:o 1. Men han var ännu alltför ung, och dessutom måste en lucka uppstå i fall ej det funnes två hjeltar till rivalskap om hjeltinnan. Naturligtvis skulle det bli en sjökapten, någon annan kunde på Tistelön ej komma i

fråga. Och jag hade i mitt hufvud scenen färdig; det var dessutom ingen uppfinning utan en reminiscens från min broder, kapten Pål Smiths sjömansöden.

Men en författare kan både dagar och veckor bära både *en* och flera scener i hufvudet utan att finna transportmedel att få dem ned på papperet. Man är minsann icke alltid i det särskilda inre skick, som erfordras för att få pennan att springa, och skall den betänksamt *krypa*, då är det ej som sig bör.

Jag hade fått hela uppränningen till romanen af min broder, häradshöfding Smith, som hittat handlingarna om *Haraldsönerne* i häradsarchivet, och han, som *lagen* ej hindrade från sjövana i stort, hade ärligt hjelpt mig förbi *Pater noster-skären*. Men det gick långsamt med posten till Strömstad, och min bror skulle dessutom skrattat, om jag behöft fråga *honom* till råds i detta. Var jag honom ej nog tacksamhet skyldig för det han så godt som rent af tvungit mig att börja min skärgårdslitteratur? Han hade funnit bästa medlet, då han sagt: »Hvad det skulle gladt salig far, om han lefvat för att se dig göra dig ditt barndomslif och dina resor med honom till godo, och hvem vet om han ej ännu kan glädja sig deråt.»

Allt detta mindes jag, och det var godt och väl, men hvad som var långt ifrån väl, det var att jag kände mig så omöjlig som möjligt, och tiden hastade.

Just som jag då sade mig sjelf: »Det är ej heller värdt i dag att försöka», så gick det i salsdörren, och strax derpå tittade Mellins vänliga ansigte, med det långa, ljusa håret likt en ram deromkring, fram genom dörren.

»Jag träffade ingen derute», sade han, »får jag komma in? Carlén är förmodligen icke hemma?»

»Det är han ej, men var mycket *mer* än välkommen. Jag sitter här i en brydsam scen, och är ändå icke i stånd att disponera öfver mina gåfvor, men nu kan jag få hjelp.»

»Jag är tillreds; af hvad jag läst i det redan utkomna är jag inne i arbetet. Ha vi situationen till lands eller sjös?»

»På båda hållen. — Tre år anses passerade sedan sista besöket på Tistelön, der Gabriella nu uppvuxit till en sextonårig skönhet. Jag har börjat 17 kap. med en stormig afton. Och hvad som då bör hända är följande: Jag gaf i flygten en skizzering af uppslaget och af kapten Rosenberg, mannen som ovilkorligt skulle in på scenen.»

»Nå, jag är redan hemma i dataljerna», svarade Mellin skrattande, »men får jag *gå* och diktera så blir det bäst. Var god och läs upp sista meningen.»

Jag, med pennan i hand vid skrifbordet...

»Aftonmåltiden var längesedan afdukad och Erika hade redan ett par gånger skjutit på stolen; men en rullande orkan, som åter svepte förbi fönstren och skakade dem i sina fogningar, kom henne att ånyo trycka sig ned. Det förekom henne så ovanligt hemskt och ödsligt, att hon nästan fruktade den minsta förändring i sina egna rörelser.

... »Här är det slut.»

»Godt», sade Mellin. Och börjande promenaden längs salsgolfvet, fortsatte han så ledigt som om det varit i hans eget manuskript:

»Men icke blott på Erikas, äfven på männernes stormande sinnen tycktes denna aftons mörker hafva

lägrat sig med en viss hemskhet». ... Och härefter fortsatte han diktamen tills hela scenen nära nog var slutad ... då min man, som just i detsamma hemkom, förvånad stannade och såg på oss.

»Vänta», förklarade Mellin. »Jag håller på att lotsa din fru af ett grund, som hon stött på. Vi äro snart klara.»

Strax härefter hade vi kommit af grundet och sedan jag komplimenterat Mellin för den lotshjelp, jag erhållit, förvandlade jag mig till värdinna och lät min man taga hand om gästen, som jag vid min återkomst med Thomson fann redan i full gång med att rita upp ett fartyg på baksidan af manuskriptet.

Och detta var icke sista gången Mellin kom mig till hjelp. Han var alltid smickrad af att rådfrågas, och tillreds med råd och dåd i allting. Nästa gång kom lotshjelp i *En natt vid Bullarsjön.* Då lotsade han min hjelte uppåt de vilda lappfjellen och ända till lappkåtan. Men sedan kan jag icke erinra mig att vi hade några litterära förhandlingar på *papperet*, och jag har omnämnt dessa, för att få tillfälle visa Mellins rent af outransakliga förmåga att när som helst försätta sig in i hvilket ämne som behagades, och han skulle utan en minuts besinning genast kunnat börja skrifva deröfver. Jag tror att han till och med kunnat fortsätta under sömnen. Han var i sanning mycket märkvärdig i det hänseendet.

1845, Mellin var då gift, infann han sig icke just så ofta som förr, men allt emellanåt stundom med sin fru (Sofie Gyllenram som flicka) och då hade umgänget kommit på en långt ifrån ceremoniel, men i alla fall på en viss reglerad fot, och nu skall i ordningen omnämnas

En liten supé hos Mellin.

Jag har efter hvad redan blifvit vidrört helt och hållet förbigått min *första* bekantskap med Mellin, såsom fullt känd, och tänker i denna skildring endast beröra några minnen, liggande mellan 1842 och 1852, hvilket senare år icke blott för mig och min man och desslikes för Blanche blef så vigtigt, utan äfven för Mellin blef ett märkligt år, efter det var *då* han (efter en visst tjuguårig adjunktur) som kyrkoherde tillträdde pastoratet Norra Wram i Skåne.

Till de litterära triumfer han dessförinnan förvärfvat och som skänkt honom ett af de första namnen i Sveriges litteraturhistoria får läggas, att han två om icke tre gånger vunnit pris i Svenska akademien, och dessutom beredt sig särskildt i Stockholm ett för alltid varaktigt minne genom att kraftigt ha verkat för den förening, hvarigenom litteratörernas och artisternas pensionskassa kommit till stånd. Det var minsann ingen litet högtidlig afton *den*, då i de la Croix' salon första tafvelutställningen och musikfesten jemte litterära föredrag egde rum!

Men det var ej om den aftonen jag skulle tala, ehuru den mycket väl förtjenade det, ty en lyckligare triumfator än Mellin då var, skulle man väl ha svårt att finna.

Emellertid var det 1845 som Mellin en förmiddag infann sig hos oss ensam, för att å egna och sin frus vägnar bjuda oss på kaffe. Och som han hade sin stora »förnumstiga» min, så kunde jag antaga att det var något särskildt med bjudningen.

»Vi bli endast 6 personer utom oss sjelfva», sade han, »men jag tror att den gäst jag bjuder på skall

utöfva något lockande på programmet, i fall det kunde delgifvas, men det kan det ej. Det skall bli en öfverraskning.»

När Mellin var gången med en tacksägelse på fickan, undrade vi om, i fall Blanche varit hemma då, vi denna gång skulle träffat honom hos Mellin. Det förekom så underligt att dessa herrar, hvilka verkligen höllo af hvarandra, och som förut lefvat så förtroligt, och voro så förtroliga då de träffades hos oss eller ute på allmänna tillflykter, icke ofta befunno sig hos *hvarandra*. Det var ett förhållande, som kommit i gång säkerligen utan att någondera tänkt derpå; när helst de träffades, var det liksom de sett hvarandra dagen förut.

Jag gick ensam till kaffebjudningen. Min man skulle komma senare, då han afslutat det arbete, han för tillfället var sysselsatt med. Och då jag inträdde hos Mellin och hans fru, hade ännu icke den gästen anländt, som jag blifvit inviterad på. Der funnos i stället ett par damer af fru Mellins bekanta, hvilka icke hindrade mig att få behålla värden för mig sjelf.

Mellin och jag hade alltid flera beröringspunkter. Och när helst vi träffades, råkade vi in i någon intresserad konversation. I dag kommo vi dock icke längre än till den väntade gästen. Jag förstod att det var någon som utöfvade ett synnerligt inflytande på den lugne, treflige och godlynte mannen, som alltid tyckte så mycket om att lägga en oskyldig mysticism äfven i de enklaste tilldragelser.

Nu stannade en vagn.

»Hon är här», utbrast Mellin strålande. Och

ändtligen fick jag veta så mycket som att det var ett fruntimmer.

Värdinnan följde genast sin man ut i yttre rummet och till det inre hördes ett rigtigt jubel från Mellin och aktningsfulla artighetsbetygelser från värdinnan. Derpå uppslogs dörren och den långe författaren af starka dimensioner förde in vid sin arm en liten, liten fin, luftig gestalt, men en stor författarinna, som kom skyndande emot mig med utsträckta händer.

Det var Fredrika Bremer.

»Nå», sade Mellin förtjust, »har man lyckats att göra damerna ett nöje?»

Detta skyndade vi båda att betyga, och m:ll Bremer frågade mig genast om jag mindes vårt sammanträffande hos Carl den XII.

»Huru!» utropade Mellin, »ha två författarinnor hållit ett möte i skuggornas land? Ty någon annorstädes vet jag ej att ni kunde träffa »Kung Carl den unge hjelte», och jag begriper ej huru ni ens *der* kunde bli mottagna hos honom, då han hyste så ringa sympati för fruntimmer och romantik.»

»Och ändå var han sjelf i lif och lefverne en romantyp i storslagen stil», menade mamsell Bremer. »Men fråga fru Carlén om hon ej minnes att det var i kung Carls drabantsal i Strömstad som vi möttes. Hon hade ändå med sig under shawlen »Waldemar Klein», det första lilla arbetet! »Huru mycket», tillade hon med sin intagande, tillvinnande vänlighet, »har ej sedan dess förändrats... den nybörjande, som jag önskade lycka och framgång, har vunnit hvad henne tillönskades.»

»Och hvilketdera får man tillskrifva Strömstads-

barnets lycka efter det mötet», frågade Mellin. »Antingen hvardagslifvets författarinnas goda önskningar eller skuggorna i Carl XII:s drabantsal, ty *något* intryck derifrån blef bestämdt verkande.»

Jag såg värdinnan och kaffet i antågande, och skyndade derför att artigt förklara det jag var öfvertygad att jag, för allt det goda som mött mig, stod i skuld hos — hälften hvar.

Under kaffedrickningen språkade mamsell Bremer och fru Mellin, och jag hade då tillfälle att komplimentera värden för det nöje han beredt mig. Med det samma fick jag veta att mamsell Bremer endast några dagar skulle stanna i staden.

Nu sökte någon Mellin, och vid sin återkomst förklarade han med det uttryck af innerlig välvilja, som var liksom fastpregladt på hans ansigte, att den främmande varit en ung litteratör, som förut lemnat honom ett häfte poemer till genomseende, och att han varit lycklig nog att skaffa den nye poeten, »som hade *verkliga* anlag», det svåraste att finna, nemligen — en förläggare.

»Huru lycklig och tacksam han måtte blifvit», svarade jag, och betraktade med en blick full af aktning denne man, som alltid så enkelt och så villigt uppoffrade sin tid för hvem som anlitade honom om hjelp.

»Nå, Carlén är väl icke tjenstaktig han, jag såg i morgse två eller tre luntor uppe hos honom, och det var icke blott luntor i versform utan i berättelsestil, hvilket är långt värre för både plan och språk.»

»Ja, min man tager nog också för sig af dessa extra bestyr; men han har ännu icke så många förläggare-relationer, som erfordras att rätt gagna i den

vägen, så framt icke...» Men nu vinkade mamsell Bremer.

Och nu kommo vi åter in i vår tremans-konversation. Hvardagslifvets författarinna förklarade att hon skulle vilja veta hvad vi, fullkomligt allvarligt, tänkte öfver betydelsen af *intryck* i fråga om bedömandet af ett litterärt verk. Kom det goda eller ofördelaktiga omdömet alltid an på boken som man läste eller på den individuella stämningen hvaruti läsaren var? — För sin del trodde hon att det vida mer var de tillfälligt gynsamma individuella intrycken, hvilka bildade den så kallade populariteten, än sjelfva arbetets fullkomligt egna förtjenst.

»Det vore ganska litet smickrande för författaren», menade Mellin, »att med sitt verk vara så beroende af, till exempel, en liten harm, en liten sjukdomssläng, eller ett godt humör vid hemkomsten från något sällskap, ett angenämt bref, ett trefligt eller otrefligt besök etc. etc. Vi arma författare äro mycket att beklaga, ty vi bero verkligen, åtminstone till en del, af allt det der... Men man får som *Jakob Ärlig* »ta' saken kallt». Och nu skall jag hjelpa oss ett stycke på väg i frågans utredning... *Waldemar Kleins* författarinna har alltid slagit bort ämnet, då jag velat veta anledningen till hennes partiskhet i bedömandet af min *Johannes Fjellman*. Jag har trott att någonting särskildt fäste sig vid sjelfva *intrycket*. Och då den yngre författarinnan säkert ej vågar neka den äldre något, få vi nu upplysning.»

»En upplysning, som ni båda skola skänka ett ömkans leende, ty det stödjer sig på en vidskepelse», svarade jag.

»Den hör jag gerna, förklarade Fredrika Bremer.»

»Och jag», sade Mellin, »spårar en reminiscens från vår vän skalden Ingelman. Jag känner, *icke* genom Carlén — det skulle ej med honom vara värdt att ens draga på munnen åt Ingelmans öfversinliga trosartiklar — utan af Blanche, som ofta hört honom hos eder berätta om de ting, som filosofien förnekar.»

»Det kan alls icke vara fråga om Ingelman. »Johannes Fjellman» utkom 1831 eller 1832, och jag lärde först känna Ingelman 1840... Om jag nu verkligen skall göra en uppriktig bekännelse, så daterar sig förhållandet från 1833 vid slutet af mitt första enkår. Det låg åtta år mellan början af detta och det giftermål jag ingick 1841.»

»Genom min försorg», inföll Mellin. — »Jag vigde dem», vände han sig upplysningsvis till mamsell B....; »det var således 1833 — hvilken årstid?»

»Hösten.» Jag var ovillig att tala vidare i ämnet, men de förundrade blickar jag fick emottaga, gjorde att jag fortsatte. »Jag drömde en gång, kort före den nämnda tidpunkten att jag befann mig i ett slags mörkt rum, der en trappa ledde upp till ett öfre, som syntes mig så upplyst att jag kunde se en dimgestalt, hvilken liksom varnande ville stänga mig vägen. Jag borde således ej gå uppför den trappan, och jag gjorde det icke heller — i drömmen.»

»Hvad i all verlden», utbrast Mellin, »kan min stackars Johannes ha med det här att beställa?»

»Tyst», uppmanade mamsell Bremer. »Vi få väl höra.»

»Omkring tre veckor senare vaknade jag en morgon vid en storm och ett oväder som verkligen borde hållit hvarje menniska inom fyra väggar, men jag

hade lofvat min bror, vice häradshöfdingen, som satt ting några mil från staden, att möta honom i ett hus på landet, der jag aldrig varit, men dit jag skulle resa för att få veta af honom en ganska vigtig angelägenhet. Jag var öfvertygad om tvenne saker, den ena, att *han* skulle komma, för att icke narra mig, och den andra, att han skulle bli ofantligt förtretad om jag icke vore tillfinnandes då han rest två mil ... Alltså reste jag i trots af vädrets varning. Jag har ingenting att säga om hvad eller hvem jag träffade, men då jag naturligtvis måste ligga qvar öfver natten, fördes jag genom ett mycket dunkelt kök till en trappa från hvars höjd ljus lyste ... Men jag hade så när segnat ned på stället, ty det mörka köket, trappan och ljuset deruppifrån, hvilket helt enkelt härledde sig från den öppna dörren till ett stort upplyst rum, påminde mig helt och hållet min dröm. Emellertid kunde jag naturligtvis ej annat än stiga upp. Men då jag lemnades ensam, med en hänvisande rörelse till den inre sängkammaren, nödgades jag sätta mig och se mig om — visst icke utan hjertklappning.»

»*Jag* hade troligen aldrig gått dit upp», förklarade mamsell Bremer.

»Jag, deremot, hade bestämdt gjort det», inföll Mellin, »ty jag är alldeles nödsakad att ha rätt på min Johannes, som jag midt ibland dessa mysterier icke förmår upptäcka.»

»Men jag lyckades upptäcka honom, ty sedan jag en stund öfverlemnat mig åt min uppjagade fantasi, men ingenting upptäckt, som kunde rättfärdiga min hjertklappning, så sade jag mig att jag var högst narraktig, som kunde fästa mig vid en dröm, och det bästa jag kunde göra vore att gå in och lägga mig.

Jag gick också modigt in i det inre rummet, som alls icke hade det ringaste högtidliga med sig, utan var helt alldagligt, och jag hade nu blott en sorg: den att, som jag troligen ändå icke lyckades somna, jag icke hade någon lektyr att hålla febern i tygeln... Nå, hvad fick jag just då se på bordet, om icke första delen af *Johannes Fjellman*. Jag blef så lycklig öfver att slippa vara ensam, att jag aldrig nog kan tacka Mellin, som sändt ut den der fienden till alla enskilda plågoris. Jag lade mig, jag började läsa, och jag blef så bortblandad, så fullkomligt kurerad för mörka fantasier, att när jag slutat boken och ändtligen somnade, jag vaknade som en ny menniska, och det i trots af att arbetet just egde både hemlighetsfulla och spekulativa karakterer.

»Det var en upplösning, som jag för dess realitet tycker om», menade Mellin, »men den bevisar tyvärr att icke ensamt författaren kan smickra sig med det gynsamma omdömet. Det var behofvet af förströelse som verkade det mesta af *intrycket*.»

»Nej, det går jag icke in på. Det var författarens fängslande förmåga, ty ett arbete, som under dessa omständigheter *förmår* göra sig gällande, måtte hafva en inre halt som ligger djupare än kanske till och med författaren tänkt sig.»

»Huru som helst», inföll mamsell Bremer, »så vred sig den der mystèren på rosten. Jag vet icke om jag skall vara *rigtigt* nöjd med upplösningen, den bestyrker ej drömmen.»

»Jo, det gör den. Jag önskar att den slutat med Mellins bok, men sådan blef ej händelsen. Ett för mig outransakligt öde ville att jag senare skulle återkomma till denna bostad, och det för icke så kort

tid. Och hvad jag der upplefde var till sina följder tillräckligt vigtigt att rättfärdiga den första varningen och komma mig att djupt ångra att jag icke bättre fattade och lydde den.»

Vi hade alla tre blifvit nog allvarsamma för att med lättnad helsa inträdet af ett par senare gäster, hvaribland min man, som nu fick lyckan att göra mamsell Bremers bekantskap, och den syntes rigtigt vilja bli ett förspel till den bekantskap, som tjugu år senare dem emellan uppstod, då mamsell Bremer lemnade åtskilliga artiklar för Illustrerad tidning, hvaribland en förtäljer om ett besök hos vördige prosten och prostinnan Mellin på prostgården *Norra Wram* i Skåne. Den skall införas, då jag icke längre får följa Mellin.

Men nu för tillfället följde jag honom ut i ett annat rum, att blicka litet på hans manuskripter. Det var förutom artiklar till någon landskapstidskrift, en novell i gång, och åtskilliga små täcka manuskripter för diverse kalendrar. Han och jag hade städse ett ömsesidigt intresse vid att språka om våra litterära arbeten.

Ett ytterligare minne från denna afton var det, att vår vanliga hyrkusk narrat oss på vagnen, genom något misstag naturligtvis, och att mamsell Bremer var så oändligt artig och vänlig i sin öfvertalning att få föra oss hem, ehuru det var temligen långt upp på Regeringsgatan vi bodde, att vi stego i hennes vagn och således fingo en längre sammanvaro med Hemmets författarinna.

Icke nog härmed, innan hon reste från staden gjorde hon mig ett längre besök. Då talade vi om friherrinnan Knorring och min *första* sammanvaro med

henne. Men detta inträffade på våren och jag hade således ej då varit närvarande vid den storartade supén på Skålltorp. Jag märkte att mamsell Bremer hyste mycket vänskap och sympati för kusin-författarinnans *person*, men föga, hvad redan blifvit antydt, för hennes arbeten.

»*Vår* verksamhet går åt så olika rigtningar», förklarade min gäst, och värdigades med detsamma känna sig litet före om *hennes* och *mina* rigtningar hade några beröringspunkter.

Och som jag ej kan finna ett lämpligare tillfälle än detta, att med min skildring stanna vid denna vårt lands första litterära notabilitet på det qvinliga området, så begagnar jag det och vill derefter nämna några ord om

En supé hos Fredrika Bremer.

Vårt samtal blef långvarigt och gick på djupet af tvenne qvinnors inre väsende. Hvad mig beträffade, var jag dock långt mera åhörarinnan än den delgifvande talarinnan.

Jag kan mycket väl beröra *vissa* af mina yttre förhållanden. Alla menniskors *yttre* förhållanden ligger i öfrigt snart sagdt som uppslagna böcker i en boklåda, tillgängliga för hvilken som behagar bläddra i dem, hittande ett kapitel här, ett annat der, att bifoga och jemföra med de muntliga notiserna. Och detta blir oundvikligt till följe af att ingen lefver fullkomligt ensam, undantagande i sin *inre* lilla verld, den enda vrå menniskan har för sig sjelf och som hela hennes natur och sjelfaktning förbjuder henne att göra till föremål för förtroenden och bekännelser.

När jag således känner en menniskas yttre lif, ja, till och med nära på från perm till perm, känner jag dock en oändligt liten del af henne, ty jag vet ju ingenting om huru dessa detaljer verkat. En åskådlig verkan se vi visserligen, men den icke åskådliga se vi ej, och framför undersökningen af *den*, befinna vi oss lyckligtvis framför en vägg utan dörr.

Hvad nu särskildt Fredrika Bremer beträffade, hade hon alldeles motsatta känslor, hvilka kunde ligga så väl i hennes omfattande begär att öfverflytta hela själslifvet på en religiös-filosofisk och socialistisk grund. Hon försvann gerna i ett guldmoln när hon kom in på sina erfarenheter i dessa ämnen, och det fans då icke en känsla i hennes hjerta, en rörelse i hennes sinnen, en fiber i hennes varelse, som ej efter ett föregående vågsvall lade sig till ro uti någon af dessa öppna hamnar.

Hon hade haft sitt lidande, sitt kors, sina gäckade förhoppningar, men hon kunde *tala* om dem, och äfven *skrifva* om dem, synnerligen framdeles i sina bref till systern i hemmet, och öfverhufvud var den erfarenhet hon gjort, vid kringseglingen af de blindskär, hvilka finnas inom hvarje menniska, sådan, att den fört hem åt henne en nästan ovansklig frid. Då man hörde henne kunde man tro sig höra ett nytt slags helgon, som litande på sin högre kallelse modigt gick att kämpa med hvad helst som möta ville. Och *då* förrådde hon allting. Hon egde ingen hemlighet, ingen förtrolig känsla, för hvilka hon ej fann ord.

Och hvad annat än denna kraft, denna rika förtröstan, var det som uppehöll henne, när hon, det till kroppen svagaste och finaste qvinliga väsende, gaf sig ut på årslånga ströftåg i främmande länder, från

verldsdel till verldsdel? Och sedan hennes krafter räckt till allt detta, kom hon båda gångerna tillbaka med stora skördar af erfarenhet, som det var hennes glädje att få meddela sina landsmän.

Hon öfverlemnade sig sedan åt den otroligaste verksamhet i reformväg. Kanske ville hon reformera för mycket, men der så stora gåfvor finnas för det ädla, det rena och upphöjda så väl hos qvinnan som hos medborgarinnan i samhällsfrågorna, *der* är det möjligt att ett steg framåt här och hvar kan tagas för långt.

Hon var emellertid och förblef till det sista ett slags föresyn och försyn i det godas tjenst, och efter henne lefva verk, som, ifall de också icke i sin början upprunnit i hennes eget hufvud, dock hade hennes kraft och lefvande verksamhet att tacka för att de stego till den höjd der de sedan genom andra ädla krafters verksamhet utvecklat sig.

Inom vårt land var hon i följd af de sociala tendensromanerna icke mot slutet så alldeles populär som vid början af sin bana. Det fans väl enskild sympati för hennes utvecklade idéer, och för allt det guld hon uppdrog ur sin inre verld — allt, ty *hon* höll, som nämndt, ingenting tillslutet, hon kunde låta läsa sig så väl inombords som utombords, men denna begränsade sympati råkade ej in i det allmänna spåret.

Man höll sig blott till ett ensidigt faktum. »När hon skref sina första romaner, då var hon treflig, då läste man henne med nöje, och gladde sig hvar gång något kom ut af hennes hand. Men nu har hon blifvit för lärd och tråkig.

Man *ville* icke se, icke finna att en sådan själ som hennes omöjligen kunde åtnöja sig med att blott

roa eller gagna endast på *det* sätt som en romanförfattare får begagna, det vill säga genom händelsernas egen moral och inre samband med vissa frågor. Hon älskade att undervisa genom afhandlingar och genom vissa rigtningar som ålåg hennes personal att bringa i ljuset.»

Var detta ett fel, så har det varit deladt af många, henne ofantligt underlägsna såväl i språk som form och djup. Tänk endast på den ofantliga serien inom vår litteratur, der ett eget slags religiösa värfvare kläder på sina litteraturdockor de renaste hvita kläder, der filantropiska idéer och moraliska sentenser begagnas till grundfonder för de underligaste målningar. Alla de som skrifva *så*, göra det troligen i den bästa mening, och derföre att det icke finnes lättare sätt att få uti menniskorna hvad de vilja bestå dem.

Den ryktbara Fredrika Bremer hade efter misslyckade försök i ren religiös filosofi — man minnes hennes *Morgonväkter* — vändt sig åt samma håll inom tendensromanen.

Men man ville ej förstå henne.

Hon tog den saken med berömvärdt lugn och skref ändå. Hennes socialistiska penna fick icke grundtorka, ty det fans väl några personer som insågo hvad hon menade och ville.

På det sättet hade (jag kastar *nu*, det får ej glömmas, blicken nära 20 år in i framtiden) för henne året 1864 inträdt.

Hon hvilade nu i hemlandet efter sin sista femåriga resa inom gamla verlden, från hvilken hon gifvit oss storartade och intressanta beskrifningar. Hon var omgifven af en stor krets af prestinnor inom området af framåtskridandets kretsar, på alla smärre och

större samhällsvägar. Och *hon*, den första prestinnan i denna tempeltjenst, var högt värderad och älskad! Men *Hvardagslifvets* älskliga författarinna var temligen bortglömd.

1864, då min man utgaf Illustrerad tidning, började den — jag nämnde detta i skizzen öfver August Blanche — med en teckning som jag skrifvit till Fredrika Bremers porträtt. Jag var icke riktigt nöjd med mitt arbete, ty det hade visst varit ännu mera vackert att säga om henne. Men jag sade det bästa jag kunde och framdrog de utsökt tillfredsställande omdömen, som en fransk kritiker uttalat öfver hennes på franska språket, i förkortning, utgifna skildringar af »Hemmen i Nya verlden».

Detta gladde henne så mycket (ty hennes hjerta var fullt af erkänsla för det ringaste bevis på verkligt deltagande), att hon visade mig den äran att sjelf komma och tacka mig, och på samma gång inbjuda mig till en liten supé. Detta var naturligtvis ett gunstbevis, och härflytande från en mycket olika källa med den som föranledde min bjudning till Skålltorp.

Med Fredrika Bremers höga idéer om användandet och missbruket af denna jordens goda, var det icke tänkbart att jag här skulle få se en skymt af friherrinnan Knorrings lysande supé; jag hade långt förut hört beskrifvas att mamsell Bremers aftonmåltid oföränderligen bestod af sill och oskalad potatis jemte en asiett med smör och thé dertill. Detta program ändrades aldrig, äfven om hon hade någon främmande. Och en sådan person kunde naturligtvis göra hvad hon ville; helst då hon var exempelgifvande, åt dem förstås, som hade det vackra modet att följa exemplet.

Vi voro bjudna till klockan 7. Min man var

emellertid icke der. Han blef likväl sedan en flitig förmiddagsuppvaktare.

Sällskapet var litet, men der fans, utom värdinnan, en person som jag fann mig mycket lycklig af att få personligen lära känna, nemligen professor Nilsson.

Men innan jag inträdde i förmaket varseblef jag i yttre rummet tre små färdigdukade bord, garnerade med thékoppar.

Värdinnan kom emot mig lik en lätt vindflägt. Det är alldeles omöjligt att förstå huru denna elfkropp kunnat mägta motstå sådana besvärligheter, hon genomgått på resorna, men en högre magt hade burit henne, och nu spelade öfver hennes visst icke vackra men desto mer uttrycksfulla drag en så tillvinnande, framför allt fridfull vänlighet att den var oemotståndlig, helst då man råkade erinra sig att hon i sin egen biografi kallat sig sjelf en orolig och passionerad varelse.

Hon presenterade mig nu för sina gäster, en liten utsökt krets, hvaribland den unga intelligenta engelskan, som under ett år vistades hos mamsell Bremer och senare i en bok öfver detta år (der äfven närvarande afton är omnämnd) beskrifver det vackra, klart rena och pligttrogna lif hon städse förde, *hon*, som fordom så mycket klagade öfver de inre töcknen som ej kunde klarna.

Det rådde en behaglig anda i sällskapstonen, och det förundrade mig att två gamla herrar (men de voro värdinnan så innerligt tillgifne) ordentligt med de vältaligaste ord tackade mig för den enkla rättvisa jag gjort deras »kära Fredrika!» Den ene hviskade med en vackert bekymrad min: »Hon har blifvit en liten

smula gammalmodig. Men det här skall verka godt och upplifvande.»

»Vi ha alla att hvar i vår tur vänta det samma», menade jag. »Men *Fredrika Bremer* blir i visst afseende aldrig gammalmodig. Det är i öfrigt icke blott som romanförfattarinna *hon* skurit lagrar, hon har vunnit dem på flera andra fält, der hon icke lätteligen blir upphunnen.»

Den gamle herrns ögon lyste af nöje. — »Den, som hade så sanna vänner!»

Nu blef det en för mig högst intressant konversation med professor Nilsson, som några dagar senare beredde mig den glädjen att få se honom hemma hos oss, der *Bellmans* hufvudskål blef ett ämne som han ej fann ovärdigt. (I parentes nämner jag här att denna relik, som så många efterfrågat, nu hvilar i samma kyrkogård från hvilken den, under ställets planering, blifvit bortlemnad.)

Under aftonens lopp serverades hos mamsell Bremer alldeles ingenting. Men hon visade oss en hel hop intressanta saker som hon hemfört, och skänkte hvar och en af sina gäster några högst märkliga torkade och väl ordnade blommor från det *heliga landet*. För min del erhöll jag dessutom ett par andra små minnen.

Klockan nära 9 blefvo vi anmodade att gå ut i det yttre rummet, der hvart och ett af de tre små borden nu hade sitt lilla fat med väl skuren sill och sin karott med oskalad potatis eller som jag hört det nämnas »potatis i kappsäck».

Min svägerska Octavia Carlén, som förut var bekant hos mamsell Bremer, hvilken hon lyckats visa åtskilliga små nyttiga tjenster, hviskade till mig, att

mamsell Bremers jungfru låtit *henne* veta att det i afton skulle bli något rigtigt ovanligt. Förutom sillen, kom det att serveras små kotletter till potatisen, och, o öfverdåd! vin och bakelse efteråt.

Och så blef det. Men hvad som var det bästa, det var att se Fredrika Bremer på det mest behändiga och praktiska sätt rangera kopparne och sjelf med sina små fina händer manövrera den stora thékannan, och för hvarje kopp hon fylde smålog hon och såg mycket lycklig ut.

Det var i öfrigt inte något obetydligt arbete, ty från de andra borden buros äfven kopparne fram, och alltjemt räckte både théet och krafterna till.

Men nu torde tiden vara inne att sluta denna lilla extra supé ofvanpå Mellins supé. Jag tillägger blott, att från den tiden blefvo mamsell Bremer och jag mycket närmare bekanta, och vexlade flera bref, äfven sedan hon för sista gången flyttat till *Årsta,* der hennes lif slutades. Hon hade ej förgäfves skrifvit om *Strid och Frid.*

Innan jag återgår till Mellin måste jag emellertid nämna två saker.

Först vill jag reservera mig mot den möjliga uppfattningen, hvilken skulle vara helt och hållet origtig, att mitt omnämnande af arrangementet vid mamsell Bremers supé innefattade någon liknelse till klander. Nej, så långt derifrån, att jag omtalat denna för mig så glada afton blott för att gifva de läsare, hvilka med något slags intresse fästa sina blickar vid *Minnena af det gamla författarlifvet*, tillfälle att få bedöma detta äfven i de små materiela detaljerna.

Och för resten äro dessa detaljer ändå icke så materiela. Lyxen hos Friherrinnan Knorring i mat

och dryck, kaffe- och thébröd, (hvilka två sista slag voro tror jag lika många som hennes talanger, det vill säga tjugufem) utgjorde ett lefvande bevis på att hon, i egenskap af representerande dam, ansåg sig af princip skyldig att lysa i hvilken representationsegenskap som erbjöds. Fredrika Bremer, hyllande en motsatt princip, den att man äter för att lefva, men att man icke lefver för att äta, ansåg också *sig* såsom den representerande. Och så kom det derhän, att »Min älskade Fredrika» och »Min älskade Sofie», såsom de ofta benämnde hvarandra, togo hvar sin väg så väl i detta som i annat. Och hvilka eleganta egenskaper friherrinnan Knorring kunde utveckla vid sitt bord, aldrig kunde hon skänka sina gäster en så innerligt behaglig syn som den att se Fredrika Bremer, sträfvande med den stora kannan, servera thé.

Detta var det ena jag ville säga. Det andra var att på den der förmiddagsvisiten, som vi alldeles råkat på villospår ifrån, hon talade om Mellin med en så djup aktning och vänskap att, i fall jag icke redan från första stund af hans och min bekantskap fattat honom från en sann sida, hennes omdömen skulle inverkat på mig, detta dock blott efter hvad jag förmodar. Men i sjelfva verket har jag alltid haft svårt för att upptaga andras intryck, utan helst velat studera de egna, hvilket jag också anser att hvar och en bör göra. Det blir alltid en svaghet att forma sina begrepp efter andras hänvisningar. Detta kan visserligen vara beqvämt, men medför den framtida olägenheten att aldrig känna sig sjelfständig, utan hjelplös, då ingen finnes till hands att gifva ett omdöme, eller sätta form och färg på *det* som blygsamt söker sig väg fram. Härifrån öfvergår jag till

Mellin såsom prest.

Vi ha talat om Mellin i egenskap af mångsidig författare, i egenskap af den hjelpsamme vännen, den intresserande beskyddaren för de många okände litteratörer, poeter, artister eller andra konstnärer, som sökte hans råd och beskydd, och vi ha också sett en liten bit af honom som sällskapsman, men vi ha icke talat om honom såsom *prest.* Dock, innan jag yttrar något om det enskilda intrycket af honom i sjelfva utöfningen af det presterliga kallet i dess heligaste mystèrer, vill jag anföra hvad Blanche, som var en sin tids upplysta organ, yttrar om Mellin i egenskap af en kyrkans man.

»Men vi hade så när glömt *Den kristlige predikaren* i 3 årgångar, utgifven af honom 1839—41. Mellin är som bekant prest; och den tiden komministersadjunkt i Stockholm (i Clara). Frisinnad i de politiska frågorna, hvilket de högvördige hade svårt att smälta, var han deremot i den religiösa måhända mera statskyrklig än som smakade vännernes krets.

Men en prest, sådan som Mellin, prest i lefvernet så väl som i läran, kunde ej vara annat än tolerant, om han också ogerna tog emot sina politiska vänner i sakristian. I Mellins predikningar, liksom i hans förebild Franzéns, skönjer man emellertid ett bemödande att ställa det poetiska elementet, hvaraf båda voro så mägtiga, alltför mycket under det dogmatiska, liksom vore i en predikan inspirationen en synd; utan den fria utflygten af sin inspiration, månne väl Wallin blifvit den »domsbasun på Zions berg» som Tegnér kallade honom? Herrans tjenare i gamla testamentet

voro, skulle vi tro, skalder om någon varit det. Och är väl sjelfva Kristi lära annat än den högsta inspiration, vällande fram som en väldig flod, den aderton seklers prosa med alla sina förvrängningar och konstgrepp förgäfves sökt grumla och afleda.

Men, statskyrklig eller ej, är dock Mellin — vi veta det nog — en herde såsom få, oss veterligen, äro. Hvad han i sin ungdom var för sina vänner inom litteraturen och skön konst, är han ännu i dag för sina socknebor, samme faderlige vän och rådgifvare, samme varme deltagare i alla deras angelägenheter, i deras fröjder och lidanden, outtömlig i uppfinning af medel att skydda de förra och skingra de senare».

Blanche började det anförda utdraget med att tala om Den *kristlige predikaren*, som, heter det, han »så när glömt», och som han nästan åter glömde denne, under värman af sitt föredrag att hålla sig till den verklige predikanten, så tyckes mig det icke vara ur vägen att anföra en annan författares yttrande om just det ifrågavarande arbetet, icke blott derför att det blifvit nämndt, utan att det ovilkorligt hörer till individualiteten af Mellins väsende såsom den andlige läraren eller rättare till hans uppfattning af den lagstadgade delen deraf.

Så lyder detta andra meddelande från *Svea*.

»Han, presten, skulle naturligtvis äfven plöja på kyrkolitteraturens fält. Och så utgaf han »Den kristlige predikaren», med uppgifvet syftemål att inom husliga kretsar lända till uppbyggelse samt väcka och underhålla andakten.

Af den offentliga kritiken blef *Predikaren* icke med odeladt intresse emottagen, kanske mycket derför att Mellin var i det hänseendet strängt dogma-

tisk, och, med sin frände Franzén till förebild, klafband den inneboende poetiska känslan under det rent presterliga, liksom fruktade han för inspiration, hänförelse. Emellertid skattade Franzén sjelf högt Mellins predikogåfvor, och han skref en gång till en vän om Mellins egna predikningar, hvilka nu utgöra supplement till Franzéns predikosamling: »Hade Mellin också icke skrifvit mer i sina dagar än dessa predikningar, så förtjenade han befordran.» — Befordran inom den dogmatiskt rättrogna svenska kyrkan naturligtvis.»

I dessa uttalanden, hvilka söka angifva Mellins presterliga uppfattning af sitt embete, ligger *bokstafven* af hans verksamhet. Men *andan* deri kunde endast uppfattas då man hade tillfälle att *se* honom i sjelfva utöfningen af hans heliga kall.

På papperet i sin tryckta utstyrsel är ordets kraft helt olika till sina verkningar mot att höra det från apostelns egna varma läppar. Mindre i alla fall på predikstolen än vid andra af lifvets heligaste och vigtigaste kristliga momenter.

Jag såg Mellin hög och allvarlig, med handboken i hand, träda fram till brudpallarne att förrätta en vigsel. Det var ej *Mellin*, hvars röst jag då hörde, det var Herrans vigde tjenares, ty *den* röst, som vissa begåfvade prester vid *stora* högtidsstunder erhålla, är liksom en återklang från ofvan, der »tungomålet» talas med ljud, hvilka vi icke känna. Och huru var ej också hans yttre gestalt då förändrad! Han uppbar *alltid*, på verldsligt språk, särdeles väl sin andliga värdighet. Men det vill säga nästan så godt som ingenting jemfördt med den högre apostoliska värdig-

heten, der det verldsliga elementet är alldeles skjutet åt sidan.

Dernäst såg jag och hörde Mellin då han stod framför altaret med kalken i sin hand. Just ett sådant ögonblick pröfvar till hvilken halt presten hörer. Det finnes sådana Guds ords tjenare, som af den bestämda kyrkceremonien förmå skapa en himmelsk, en sant himmelsk måltid till stiftarens minne, men dessa prester skola då glömma alla tankar på kyrkobruk för att sjelfva under inspirationens välde gå in i sin höga kallelse. Sådan syntes då Mellin, och huru mycket han i sina predikningar kunde hålla sig till den statskyrkliga formens fordringar — *här* var han den enkle aposteln.

En tredje gång såg jag honom vid ett tillfälle, som jag antager bland de, för den kristna lärans mystèrer, allra vigtigaste, och som kanske för en presterlig förmåga är den mest pröfvande — nemligen vid en sjuksäng. Det *blef* icke en dödssäng, men så mycket svårare är det att hitta de rätta orden, der skiljovägen delar sig och ingen mensklig kunskap, hvarken läkarens eller aningens, kan visa på hvilkendera vägen den sjuke kommer att taga. Och äfven här tillfredsstälde Mellin.

Efter uttalandet af dessa åsigter har jag ingenting vidare att meddela i detta ämne, utom det vackra och fina draget, att Mellin aldrig, under sin ungkarlstid, åt söndagsmiddagen på någon källare, då han i kyrkan utdelat nattvarden. Han sökte då någon af sina många vänners familjebord.

I sammanhang med det presterliga ämnet nämnes att Mellin under en följd af riksdagar var tjenstgörande i prestetåndets kansli.

Och nu gå vi att återfinna hufvudpersonen i denna skizz i sin vanliga verldsliga gestalt.

Åren 1846—1851.

När helst Mellin inträdde i vårt hem, lyste alltid solen fram, äfven om det var mulet i den yttre luften. Han hade alltid ett Johannisutseende med sitt långa, ljusa hår, sina klara, milda blå ögon och sin hjertegoda min. Och alltid kom han med händerna fulla af litterära nyheter, och tankarne och läpparna fulla med stora, stora planer för stora arbeten och små intagande planer för mindre stycken, som han ärnade utgifva, ty han hade allra minst sex à sju idéer och icke blott idéer, utan sex à sju arbeten i gång på samma tid. Han var i egenskap af författare icke blott outtömlig, han var outransaklig, ty hvart räckte han ej till?

Med slutet af 1846 fingo vi ett gemensamt intresse i Thomsons senare utgifna bibliotek »Nya Svenska Parnassen», döpt af Mellin; han hade från många år tillbaka (från Nicanderska tiden) stått i relation med Thomson. Och vänskapsrelationerna dem emellan upphörde aldrig.

Vi kollationerade nu våra blifvande tillgångar för biblioteket. Jag meddelade planen för »En natt vid Bullarsjön», hvilken han icke blott till dess tendens fullt gillade, utan gaf mig äfven många vinkar och ett trofast handtag vid skildringen af missionärens (hjeltens) vistande i Lappmarken. Å min sida fick jag del af planen för *Unga Grefvinnan*, som han ärnade kalla en novell, men som skulle bli en verklig roman, huru kinkigt det än var att denna dam skulle

komma och inkräkta på *Trettioåriga kriget*, *Gamla tidens historia för ungdom* med flera.

»Men», sade han, »jag vill aldrig vara oridderlig emot damerna, och derför skall min »Unga grefvinna» nog finna uppröjd väg, åtminstone så pass som en gångstig att sätta sina små fötter på.»

Och Unga grefvinnan hoppade helt lätt och behagligt från den stigen direkt upp på parnassen, der hon tog sig min och later af att vara fullt hemmastadd, hvilket ock ingen hvarken recensent eller läsare bestred henne. Hvad kunde hon ock annat göra, såsom dotter af en man, med en sådan lång rad af *litterära* anor, hvilken tre särskilda gånger, 1828, 1833 och 1840, vunnit Svenska akademiens andra pris, och desslikes sedan Carl-Johanspriset för litterära förtjenster?

Men förutom de litterära, förhöll det sig synnerligen mystiskt med de invecklade adliga anorna. Och, så vidt jag minnes, fans en spännande intrig och många karaktersmålningar i detta arbete, i hvilket författaren liksom velat visa hvad han i uppfinningsväg förmådde. Hvad han förmådde i lätt stil och naturtrogna teckningar, det visste man förut.

De två på förhand bestämda åren af Thomsonska biblioteket gingo till ända.

Mellin hade ej fullbordat sitt »Trettioåriga kriget», men skrifvit »Främlingen från Als» samt hunnit ett långt stycke i väg på »Krigen och statshvälfningarna i våra dagar». Och till allt detta var han äfven sysselsatt med »Tåget öfver Stora Belt» och ändtligen och slutligen med berättelser om »Svenska resandes äfventyr och färder», der hans minnen från Portugals-resan inflätas.

Midt inne i denna omätliga litteraturhvirfvel inträffade två intressanta afbrott.

1848 föddes honom en son, och samma år, den 18 februari, utnämndes han till bataljonspredikant vid Svea lifgarde, hvarefter han blef tillförordnad regementspastor vid detta regemente under expeditionen till Fyen.

Nu kan man vara förvissad om att ett sjudubbelt lif rullade genom den om idel strider, bragder och segrar drömmande prest-hjeltens blod.

Om det endast varit i forna tider, då äfven presterne buro vapen i fält och drogo åstad med det heliga korset i ena handen och svärdet i den andra! Det skulle just klädt vår Mellin att ha varit en medeltidsbiskop.

Jag hade aldrig tillförene sett honom se stolt ut, men med sådana utsigter var det väl omöjligt annat för den, som icke tog saken från den simpla materiela sidan. Jo, en gång förut mins jag att jag såg Mellin i en viss stolt skepelse; det var den aftonen, då, som förut är nämndt, den vackra stiftelsen för litteratörernes och artisternes pensionskassa öppnades och han förde Konung Oscar dit, omkring salen, att bese hvad redan blifvit samladt. Mellin hade haft en god hufvuddel af besväret i och för detta verk.

Hans lefvande intresse för artister i allmänhet kom väl deraf, att han sjelf hade ett stycke artistiskt snille, ty utom de många upplagor af fartyg som han ritade, porträtterade han också på några minuter alla de personer, som kommo under hans ögon då han hade blyertspennan i hand. I Crusenstolpes familj, der man som en skatt betraktade och beaktade hvarje

papperslapp, som ej var tom, hade man en hel liten samling af dessa Mellinska teckningar.

Emellertid talades nu och tecknades ingenting annat än *det*, som hade afseende på kriget och truppernas embarkering vid Skeppsholmen.

Jag tror att detta utomordenligt intressanta skådespel egde rum omkring början af juni. Det säkra är, att hela Skeppsholmsbron höll på att till slut *sjelf* resa, och att det derför bland allmänheten uppstod en mängd siare, som tjenstaktigt förskräckte sin närmaste granne med hemska spådomar för de vackra truppernas återkomst.

Men musiken och trummorna öfverbjödo skriket, och de svajande fanorna hade den egenskapen, att de på längsta afstånd torkade tårarna, så att vackra ögon kunde se de hurtige *blå gossarnes* långa tåg.

Det var en helt och hållet pittoresk tafla.

Hvarenda fläck på holmarne, från främsta till yttersta ändpunkterna, var höljd af högtidsklädda menniskor. Hviftande näsdukar, parasoller och uppsträckta händer bildade ett slags våglik mur. Och der ute på redden lågo ångbåtarne med rykande skorstenar och intogo efter hand den lefvande lasten.

När slutligen alla trupper kommit öfver bron och i sin tur embarkerat, då utbröt ett sådant hurrande och snyftande att inga ord kunna beskrifva det. Jag såg ingenting af affärden, men der funnos menniskor som visst stodo qvar ända till aftonen om icke till följande morgonen.

Efter tågen öfver Skeppsholmen kom ett långt och vidsträckt artikeltåg i tidningarne. Först var det kungliga notiser från Malmö, der konungen och hofvet lefde, och sedan var det krigiska notiser, med

alla deras kommentarier, deras fruktan och triumfer, allt som ämnen gåfvos för sympatierna.

Hade Fredrika Bremer *då* funnits i Stockholm, så skulle hon satt i gång sådana virknings- och stickningssammankomster, som hon tillstälde under Danmarks senaste krig med Tyskland. Ingen mensklig varelse kunde under något krig varit — på afstånd — mera införlifvad dermed än hon. Sjelf stickade hon ett helt parti strumpor, hvilka, i likhet med alla öfriga arbeten, förfärdigades af *blått och gult* garn, på det danskarne, då persedlarne kommo dem tillhanda, borde begripa att de svenska färgerna betydde svenska sympatier.

Men en afton, då den vanliga bulletinbäraren ankom med tidningarne, bar det sig icke bättre, än att denne, mamsell Bremers genom långa år trogne vän hade något sorgligt att förkunna. Det var en *ställning*, som danskarne länge ärorikt behållit, men nu öfvergifvit.

Då rusade Fredrika Bremer häftigt upp, kastade den blågula strumpan långt ifrån sig och utropade:

»*Jag* stickar inga strumpor åt fege män.»

Men när hon märkte de andras förvånade blickar, hvilka uttalade det allra tydligaste inkast mot hennes förhastade yttrande, satte hon sig åter och halfmumlade:

»Tag hit stickningen då, jag anar att det blott är en krigslist. I morgon få vi upplysning» *.

De följande posterna hade likväl bekräftelse på sjelfva saken. Men det fans minsann inga »fege män» bland det folk, som i fordomtima gjort så väl-

---

* *Ett år hos Fredrika Bremer.* Öfversättning från Engelskan.

diga härtåg. Och Fredrika Bremer tröstade sig troligen dermed, att det existerar förhållanden, som stundom kunna ha ett helt olika utseende mot hvad de i sjelfva verket äro. Och så fortfor hon då att arbeta i gult och blått, lefvande i det vissa hoppet, att hennes strumpor skulle begagnas af män, hvilka aldrig visat fienden sina hälar.

Men vi öfverge mamsell Bremer och *sista* kriget, för att se Mellin återkomma från det föregående, i hela glansen af en författare som icke vidare behöfde skildra krigshändelser efter blott historiska källor och fantasier. Nu hade han att tillgå personlig erfarenhet. Han hade *léfvat* ett stycke skandinavisk historia, och hvarken talade eller skref om annat.

Först utkom en skildring af Svea gardes ärorika deltagande i striden, och sedan en annan öfver ett annat regementes också ärorika deltagande deri emot tyskarne. Slutligen blef det en tredje och fjerde skildring angående de öfriga trupperna, ty, rättvis som Mellin var, ville han att också äran skulle skiftas med rättvisans och icke med något annat svärd.

Men sedan man läst och talat sig trött om detta ämne; sedan både tidningsartiklarne och bläcket i Mellins penna, som höll sig tapprast, slutligen utsinat, gick tiden sin vexlande gång tills man hunnit 1851, då *först* och främst allt intresse uppslöks i Almqvists tragedi... och det slutligen för tidningarna blef ett nytt ämne att bringa i dagen, icke med sorgbeklagelser och hemlighetsfulla häntydningar, utan med en vacker, öppen hyllning.

Högtidlig supé hos Mellin

med för- och efterspel vid Humlegården.

Det var en eftermiddag som Mellin kom och inbjöd oss till ett aftonsällskap för följande dagen.

Han hade sett vigtig och hemlighetsfull ut när han bjöd på öfverraskningen af mamsell Bremers närvaro. Men det var alldeles ingenting emot den obeskrifligt mystiskt majestätiska min, han nu anlagt, och alldeles förgäfves var att fråga hvem han bjöd på, efter det så alldeles tydligt icke var èn vanlig liten tillställning.

Men han förklarade att upplysning ej lemnades på förhand, och så skyndade han bort.

Samma afton stod jag ute på balkongen (samma balkong som ännu finnes i det påbyggda husets första våning) och, liksom den aftonen då Almqvists olycka upptäcktes, såg efter om min man snart skulle komma hem. Jag anade att *han* nog hört omtalas i fall någon notabel resande anländt. Men som jag länge väntade förgäfves, beslöt jag att lägga mig, hvad jag också gjorde. Men icke blott det, jag somnade äfven, och icke heller blott *det*, ty jag vaknade också vid något så ovanligt att jag hade kunnat tro mig drömma, om ej saken varit så tydlig. Det ljöd nemligen från salongen en liflig konversation, hvari en hel del utrop af husets herre tillkännagaf, att han denna gång måtte hemfört en gäst af de rätta »prima lotterivinsterna». Men *hvem* var det då som skulle mottagas midt i natten? Och nu öppnades glasdörrarne till balkongen, jag hörde stolar och det vanliga lilla

bordet utflyttas. Man ärnade således ordentligt etablera sig derute, och den andra rösten af de talande tillkännagaf belåtenhet med effekten af ljusskenet från rotundan — Drottning Christinas för detta mjölkkammare — hvilket sken poetiskt strömmade ut i egenskap af flaxande lyktgubbar, medan skenet från månen lade breda månvägar öfver och under de gamla lindarnes kronor.

»Det här är då verkligen fantastiskt», sade jag för mig sjelf, och så trängde ett fint cigarrdoft in, som ytterligare bevisade att jag ej drömde.

Men nu hördes min mans steg från salongen komma in åt hans arbetsrum, och derifrån till kabinettet, *mitt* arbetsrum, i hvars inre dörr han stack fram hufvudet mellan dörrdraperiet.

»Du har säkert hört oss», hviskade han med tydligt förtjust och glädjefull röst. »Kan du gissa *hvem* som är här?»

»Nej, det kan jag visst icke, men jag tycker» ...

»Det är någon som jag denna afton råkat vara i sällskap med ... Det är *Runeberg.*»

»Omöjligt, vid denna tid.»

»Jo, jo, det är säkert. Låt mig veta om jag behöfver väcka *mamsell* för att få punsch och glas.»

»Så här dags?»

»Ja, vi skola sitta på balkongen, men hvar får jag det behöfliga?»

»I salsskänken, så vida du vill hjelpa dig sjelf, eljest går mamsell gerna upp tio gånger för att få se Runeberg.»

»Det var förträffligt! I morgon råkar du honom hos Mellin. Men jag skall redan nu, å dina vägnar, bjuda honom till i öfvermorgon.»

»Ack, vänta, vänta då, icke kan jag nu genast besluta, det har en sådan pretention med sig, om än så här i flygten, att rangera en supé för en dylik notabilitet!»

Jag talade, efter hvad jag snart fann, endast för skuggan af dörrdraperiet midt emot mig, och då *det* ej tjenade till något, lyssnade jag i stället på rösterna från balkongen, och gladde mig åt att så snart få se den mystiske gäst, hvars namn Mellin icke velat omtala. Jag gladde mig äfven innerligt åt att min man hade den lyckan att så alldeles för sig sjelf, och på ett så originelt sätt, få råda om den ryktbare mannen.

Följande afton fick jag också se och språka med honom hos Mellins, som då bodde i Keyserska huset vid Röda bodarna. Och förutom den store finske skalden, som så länge lefvat i svenska sympatier och svenska hjertan, der hans ädla sånger funnit så månget gensvar, återsåg jag äfven en annan skald, förut under riksdagarna väl bekant, professor Grafström, som äfven jemte sin familj var hos Mellins. Det var en hel societé af resande finnar, ty i Runebergs sällskap funnos äfven två andra finnar, med bekanta notabla namn.

Att säga att jag var mycket *intagen* af Runeberg, är att säga just ingenting, ty *hvem* som helst måste bli intagen af honom, emedan han var den samme Runeberg som uppfylt oss icke blott med beundrans hyllning, den vill åter icke säga mycket, ty många bli beundrade på ganska egendomliga grunder, utan som uppfylt oss med denna känsla af lycka, hvilken kan födas lika väl af *de* toner på lyran, hvilka anslås i det melankoliska djupets tonfall, som af *de* toner, hvilka på lätta lifsvågor sätta våra fibrer i dallring.

Jag skall derför icke yttra den meningen att jag blef intagen af honom. Jag blef rörd och glad att i honom finna en så upphöjd själ; och det var icke alls svårt att beröra den, då just vårt samtalsämne blef liksom en probersten för allvarliga intryck.

Vi talade om *det*, som hela Sverige ännu talade om, och som så väl finska som danska och tyska tidningar då voro uppfylda med, nemligen Almqvists flykt; hans bref från Göteborg och sannfärdigheten eller icke sannfärdigheten af hans uppgift att litterära affärer förde honom till Tyskland.

Detta var en afton, som icke ens i dess minsta detalj kunde glömmas. Jag satt i soffan med damer på ömse sidor, hvilka underhöllos än af den angenäme värden (hvilken hade svårt att förlåta min man, att *han* fått utöfva första värdskapet för Runeberg), än af »vandrande» herrar. Och jag hade midt emot mig på andra sidan bordet den finske skalden, bofast i den af Mellin framskjutna länstolen. Och att samtala med Runeberg, att ha Almqvist till ämne, det var märkvärdigt intressant.

Jag skickade allt emellanåt en half tanke till Blanche, som ännu låg i Paris, och undrade hvad *han* skulle tänkt om han hört Runeberg yttra sig om den olycklige Almqvist. Det var med ett djup i känslan, ett undseende i tanken, en grannlagenhet i språket, som togo hela min sympati i anspråk.

Just en sådan man, hvars blick förmådde intränga, åtminstone något så när, i de sjudubbla slöjor, hvaruti Almqvists andliga väsende var insvept, just han kunde vara mild och barmhertig inför ett sådant fenomen i mensklig gestalt. Och han *var* mild i sina djupsinniga yttranden. *Han* fattade huru jag kunde vara så åt-

komlig för minnet af denna för sig sjelf så skuggrädda själ, för hvilken det ej var nog att vara fridlös på jorden, utan äfven i sitt innersta.

»Jag förstår, jag förstår fullkomligt.» De orden upprepade Runeberg flera gånger.

Men efter hand inträngde andra element i vår konversation, och sedan den blifvit öfverflyttad på allmän grund blef den mindre allvarlig; men heller icke af samma intresse. Vi hade också ömsesidigt andra konversationstillgångar, och jag var visst icke litet intresserad att återse och språka med professor Grafström, en man med det älskvärdaste väsende. Men jag kan ej erinra mig om han omnämnde hvarken den kristliga eller verldsliga barmhertighetens sympati för Almqvist, betraktad såsom *menniska*. Som ett snille af höga och vida dimensioner förnekades han af ingen, efter det naturligtvis icke kunde förnekas, och om någonsin en sant kristlig dom gjort sig gällande, i hvad fall som helst, är jag säker att den kunnat komma från Grafström.

Att nu dröja vid värden sjelf, så hade jag aldrig sett Mellin i egenskap af värd bestrålas af ett sådant solsken som denna afton. Att ha sin landsman Runeberg till gäst, utom flere andra lysande landsmän, var en lycka och en stolthet, för hvilken han var mycket känslig, och han önskade att han blott kunnat trolla Fredrika Bremer till någon ort, hvarifrån hon kunnat hemtas. Men han fick nöja sig med hvad han hade, ty ännu var denna hans landsmaninna långt borta på andra sidan atlanten.

Efter supén, då uppbrotten började, försökte värdens envishet att ännu några stunder låta den vackra sällskapskedjan blifva obruten, helst han visste att ett

par af de närvarande vännerne hade ett förslag att göra, hvaråt han för *sin* del gaf sitt fulla bifall, och han hoppades att ingen af hans gäster ville fördystra afskedet med ett nej: ett ord icke skapadt för glada lag.

Min man hade nämnt om vår afsigt att hos oss följande aftonen få *se hela* Mellinska cirkeln, de hörde tillsammans, och som ingen hade hjerta att bedröfva den närvarande värden, så fingo *vi* öfvertaga värd- och värdinnebestyret för den nästföljande aftonen. Detta öfverenskommet, skildes vi.

Då min man och jag inträdde i vårt hem, gjorde vi en *fast* öfverenskommelse att till Mellinska sällskapskretsen, bestående af omkring 12 eller 14 personer, icke finge läggas mer än allra, allra högst ett dubbelt antal gäster, helst mindre. Detta skulle vara fullkomligt tvärsäkert. »Ty», tillade jag, »det vore ju rent af omöjligt att bjuda alla dem af våra bekanta som önska se Runeberg.»

Men huru gick det väl med vår impromptufest i gäst-antalet? Jag beslöt mig att vid middagen icke ens fråga, om några extra möten gynnat min man under promenaden. Jag såg nog att så var. Och då aftonen och gästerna infunno sig, fick jag alldeles som vanligt glädja mig åt diverse öfverraskningar. *En* var dock angenäm. Det var Hierta; ehuru, hvad jag vill minnas, icke mera utgifvare af Aftonbladet, var han, det insåg jag säkert, ett af de värdefullaste sällskap för Runeberg.

I öfrigt var det som jag *tror* en temligen lyckligt vald societé. Så väl damer som herrar af mer

än vanlig talang bidrogo att med musik och sång förhöja diskussionernas, och konversationernas nöje, och då vår våning, ehuru ej stor, dock hade tillräckligt utrymme äfven för enskilda förtroliga kotterier, så kunde hvar och en tillfredsställa sin smak.

Denna afton var det äfven någon större festlighet i sjelfva den gamla Humlegården, så som det den tiden hvarje vecka brukades, och när kronorna tändes inom hus, tändes lamporna i träden midt före i parken, och då hedersgästerna trädde ut på balkongen för att kasta ögonen öfver de der blommande växterna, som i den magiska belysningen fingo ett helt poetiskt utseende, så måste de äfven, eller framförallt, se på den fantastiska Humlegården med dess skuggor, och på de egendomliga raderna å ömse sidor om porten, der fruktmånglerskorna, med hvar sin enskilda lykta, sutto vid de af alla slags läckerheter belamrade borden, som syntes utåt hela muren. Och så till sist den brokiga folkmassan som drog in och ut, och den böljande mängden inom de öppna glasdörrarne. Det var en lifvad tafla åt båda hållen. Och våra ädla gäster förklarade sig vara mycket nöjda.

Under dylika omständigheter brukar äfven värdfolket vara tillfredsstäldt, och värdinnan plägar säga, när dörrarne på allvar stängas: »Se så, gudskelof, nu är *det* öfver», då värden svarar:

»Till allas belåtenhet, och min också.»

Jag tror nog att värden sade något sådant. Men värdinnan kände en beklämning, som hon skulle haft svårt att utreda orsaken till, ty hon kunde icke ha den aningen, hvad dock i sjelfva verket blef händelsen, att denna Runebergs-afton blef den allra sista i raden af de små fester, som firades i den våningen

under det värdskap som då fans... *Mindre* sällskaper kunde det finnas der flera gånger sedan; men en sådan afton fans ej bland dem.

Det blef djup natt öfver både den stora humlegårdsparken och den miniaturpark, som låg på andra sidan. Alla sofvo, men värdinnan somnade icke. Aningen hade ändå till slut kastat sina skuggor i förväg från året 1851 till 1852. Men skuggorna försvunno igen tills vidare. Och när Blanche återkom togo de små sällskapskretsarne och de förut omtalda Vinterviksresorna vid. Men skuggorna och aningen hade likväl icke varit bedrägliga.

1852 tillträdde Mellin sitt pastorat, så att dermed bröts en af de väsentligaste länkarne i vår vänkrets, andra länkar hade redan brutits förut, och ännu andra skulle brytas.

Mellin och hans älskvärda fru blefvo mycket saknade. Mellin hade näst Lindeberg varit min äldsta litterära bekantskap i Stockholm, och han hade icke varit blott en bekantskap, han hade varit en vän, en fast vän till både mig och min man, och det var mycket påkostande att aldrig mera få se honom sitta der så förnöjd vid divansbordet och rita sina fartyg eller sina porträtter... Ja, det var tungt att tänka derpå.

Alla tvära förändringar medföra i öfrigt något främmande, och för att den nu ifrågavarande ej skall förefalla allt för tvärt bruten för mina läsare, lånar jag ett par särdeles lämpliga utdrag af hvad Mellins äldsta väninna och dertill landsmaninna, som under en resa besökte honom i hans skånska hem, derom

1865 skref i min mans tidning, korteligen, jag lemnar här pennan i de värdigaste händer, i

Fredrika Bremers.

Jorden dagas allt mera, säger hon i »En liten bit biografi under ett besök i Skåne». Ort efter ort, nejd efter nejd, förut okända, onämnda, gömda i den gamla natten, framträda i solens ljus, få namn och rum på verldskartan, medborgarerätt i det odlade samhället och i den tänkande menniskans verld.

Än är det en tjusande ögrupp med palmer och vilda naturbarn som uppdyker på Stilla Oceanens korallbankar, än ett heligt berg i det himmelska riket som presenteras för verlden med sina urgamla prester och helgon, än det inre hafvet af de Japanska öarne, som öppnar sin underfulla panorama öfver en ändå underligare civilisation, än Nilens källor, som, sökta sedan årtusen, uppdagas af dristige forskare i djupet af det mystiska Afrika, medan på samma tid evangeliske missionärer i slafveriets urgamla hemland utspana nya vägar för kulturen, nya kolonisationsplatser, lämpliga för den kristna friheten och dess frukter. Här se vi en ny kontinent, full af gullklimpar, genomtågad i alla rigtningar, bli allt mera öppen för mensklig idoghet, der åter, i fjerran vester, nya rikedomskällor framvälla i jorden, oljekällor, ja, ur sjelfva ödemarkens sand. Senaste årtionden ha i synnerhet varit rika på dylika upptäckter.

Det är Europas söner förnämligast som sålunda uppdaga och intaga jorden, sedan deras egen verldsdel blifvit dem för trång. Men äfven derinom pågå ännu, ehuru i mindre skala, upptäckter af obekanta

eller föga kända trakter och naturmärkvärdigheter, isynnerhet i de länder, som senare inträdt inom kulturens område.

I Sverige hafva jernvägarne, som sedan några år genomkorsat landet, låtit tusentals af dess inbyggare göra upptäcktsresor derinom, och gifvit dem tillfälle att se och lära känna mycket af natur och folk, som de dittills haft dels förvända, dels alls inga begrepp om.

Så misstänker jag storligen att en stor del af inbyggarne i mellersta och norra Sverige icke tänkt sig dess sydliga del annorlunda än — ungefärligen förstås — som en stor och mycket fet pannkaka, eller (för att tala utan metafor) som ett slättland med omätliga sädesfält och deremellan bokskogar, ur hvilka här och der adliga borgar med medeltids byggnadsstil, torn och spökhistorier framstå. Men flygande fram på jernvägens vingar upptäcka vi, till vår förundran och förtjusning, att Skåne är rikt på täcka insjöar med romantiska stränder, och vi få reda på att det eger några storartade naturscener, som kunna slå oss med bestörtning öfver — framförallt vår okunnighet. Ty min bästa Kongl. sekter, min nådigaste fröken, nog torde ni väl något litet känna till *Kullens* granitklippa och *Romeleklint*, veta åtminstone att de ligga i Skåne... men säg mig på samvete, hvad vet ni om Söderås och om dess naturunder, Skära-Lie, Klövehallar m. m.? Helt visst intet!

Så pass mycket visste äfven jag, då jag för ett par somrar sedan, dragen af begäret att lära något närmare känna Skåne, dess natur, folk, borgar och spökhistorier, lät mig på ångans vingar föras till Helsingborg. Här hörde jag för första gången talas om »Klövehallar», »Skära-Lie» och »Odensjö» såsom

naturmärkvärdigheter i denna trakt af Skåne, hvilka borde ses, om det stode till. Men detta var frågan. Ifrågavarande skånska underverk lågo några mil från kusten. Jernväg förde icke till dem, ej heller landsväg, ej heller någon annan väg, ehuru en eller annan byväg väl ledde till deras närhet, så sades det; och icke mera vägledande voro de goda kustbornas uppgifter om trakten hvarest de voro belägna. Man trodde: »inom norra Wram eller deromkring». Huru man skulle komma dit kunde ingen säga mig.

Men jag har, som resande, fått för många prof på mina medmenniskors vänlighet och tjenstvillighet att låta den frågan bekymra mig. Jag fortsatte lugnt mina bad i Helsingborg och tänkte: »Kommer tid, kommer råd!»

Rådet kom helt oförtänkt, då en äldre, högväxt, något fetlagd herre med patriarkaliskt utseende, på en gång värdigt och vänligt, en dag inträdde i mitt rum, och med finsk brytning i den djupa, välljudande rösten helsade mig välkommen till Skåne. Många år hade gått sedan jag sist sammanträffade med denne man. Jag kände dock genast igen skalden G. H. Mellin, »Blomman på Kinnekulle», såsom han kallades efter sin täcka novell med denna titel på den tid då vi båda voro unga, men som jag icke återsett sedan han blifvit en vördig prost i Skåne.

Jag hade emellertid med nöje tänkt på möjligheten att få träffa honom denna sommar under mitt vistande vid skånska kusten. Hans hjertliga vänlighet gjorde mig nu återseendet till en hjertefröjd.

En vecka senare förde mig hans vagn, hästar och dräng, uti hällande regn, på en ständigt sakta uppåt gående väg genom en enformig skogstrakt till

hans prestgård — icke ett herdetjäll i den gamla patriarkaliska stilen, utan ett temligen stort, ganska komfortabelt boningshus med under- och öfvervåning, höga fönster och dito rum, som vi gerna hafva det i Sverige när vi *kunna* hafva det så. Façaden af huset blickade ut öfver gröna fält vesterut, den motsatta öfver en trädrik frukträdgård mot öster. Derinne mottogs jag af Mellin, hans goda maka, en deras väninna och sonen Alfons, som jag sett i linda och som nu företedde sig som en ungersven, full af lif och lefnadslust.

Jag hade ämnat dröja här högst två till tre dagar, och jag blef qvar öfver en vecka. Huru gerna dröjer man ej der man finner sig väl till både kropp och själ, och der lifvet blommar utan möda eller oro såsom i ett vårligt solsken!

Under dessa dagar förde mig mitt goda värdfolk till de beryktade skånska skönheterna som mig lyste att lära känna.

(Här torde det vara nödigt, att med allra högsta aktning för Fredrika Bremers härligt återgifna, storartade naturbeskrifningar likväl öfverhoppa dem, i anseende till att de ej höra hit, och dessutom skulle taga för mycket utrymme. Vi åtnöja oss derföre med följande af fortsättningen.)

... Men på återvägen stannade vi ett par ögonblick vid *Knutstorp* ... ty Knutstorp var en gång Tycho Brahes egendom och hem. Det var gående en afton öfver borggården, som han blef varse, i Kassiopeas stjernbild, den stora, nya stjernan, hvilken först lät honom, som icke trodde sina egna ögon, gå ut på landsvägarne och fråga alla menniskor, som han kunde påträffa, om äfven de »sågo den stjernan», och som

sedan föranlät honom att utgifva sin afhandling »De nova stella», källan till hans ryktbarhet, varaktigare än stjernan, som längesedan försvunnit från fästet liksom dess observator från jorden.

Af de sköna rosor som blommade kring den gamla borgen bröt jag mig en.

I Mellins och hans frus sällskap fick jag besöka några odalgårdar. På en af dem uppvaktade vi särskildt den på Helsingborgs landtbruksmöte, i kungens närvaro, prisbelönta kon, som nu för vår skull af egaren fördes fram midt på borggården, ett vackert och ståtligt djur, som tycktes emotse vår beundran, och upptaga den med en viss känsla af sin värdighet.... Vid dessa besök trakterades vi med kaffe, vin och fint bröd, och Mellin trakterade vårt värdfolk med skämtsamma infall, och med sin trefliga, värdiga vänlighet, under det han som en patriark bland sitt folk deltog i deras angelägenheter.

Hemma ändtligen i det goda, fridfulla, gästvänliga hemmet, var det mig ett sant nöje att se Mellin i sitt dagliga lif, som församlingens själaherde, som husfader, vän, umgängesman och skriftställare. Ty antingen han döpte ett barn, bygde ett skolhus, besökte sina sockenbor i deras hem, eller förde sin gäst omkring i de skuggrika gångarna af en liten park, som han sjelf anlagt längs med en liflig, sorlande bäck, antingen han i skötet af sin familjekrets hängaf sig åt samtalets otvungna lif, hvilket han ofta lifvade med sina minnen eller under aftonens stillhet uppläste nya lyriska dikter, eller stycken ur en ännu ej färdig historisk roman, antingen han rörde sig i dagens och nuets eller i forntidens lif med en blick på framtiden och de större arbeten han ännu hade att

fullborda, alltid syntes han mig som en sällsynt harmonisk, lycklig och lyckliggörande personlighet, hvars lefnadsafton förskönades af de milda och ädla genier, hvilka han hyllat under sitt föregående lif.

Min egen bekantskap med Mellin hade varit lik den af tvenne vandrare, som tillfälligtvis mötas en och annan gång under vägen och då utbyta en helsning, stundom ett vänligt ord, en handtryckning för att derpå skiljas åter. På dessa korta möten hade Mellin dock varit vida mer för mig än jag för honom, först genom åtskilliga ofantliga frågetecken i mariginalen af ett manuskript af min hand, hvilka föranledde dess tillbakasändande från den tilltänkta förläggaren, men äfven mig att korrigera de bockar, som af denne påpekades. Jag kände Mellin då föga, senare genom en poetisk helsningssång sådan endast ädla skaldenaturer frambringa i sitt hjertas furstliga gifmildhet. Sexton eller sjutton år hade gått emellan den stund, då vi sist möttes en afton i Stockholm*, och denna vecka som jag tillbringat i hans hem i Skåne, likt en syster hos sin broder. Nu voro vi båda gamla och likväl ...

Under våra vandringar och irrfärder på jorden händer det så ofta att då vi åter möta en medvandrare, vi måste med en suck tänka på förr och nu. »Vi voro två vänner, vi ha blifvit två förbigående.» Huru godt att någon gång få tänka: — »Vi voro två förbigående, vi ha blifvit två vänner.»

Efter denna skildring står Mellins skånska hem, det jag icke varit i tillfälle att kunna teckna, fullkomligt klart för oss liksom hans hela personlighet framstått i klart ljus. Utdraget kunde visserligen varit

* Troligen 1845, den förut beskrifna aftonen.

ännu mera hopdraget om meningen varit den att det skulle gälla såsom en blott och bar citation, rörande Mellin och hans hus. Men jag ansåg och skall alltid anse, att hvarhelst fråga uppstår om »svenskt författarlif» det är en oeftergiflig pligt att framhålla *Fredrika Bremer* utan allt slags afseende på nya moder inom litteraturen. Det är hon och *hennes* namn, som beredt oss, efterföljare, väg öfver Atlanten, och derför är jag ock öfvertygad att det skall vara välkommet att här nedanför läsa ett bland de allra sista bref hon skrifvit till mig, kort före sin död, det vill säga under sista månaden, då hon ännu var så lifligt upptagen af den vigtiga reformfråga, som då lefde i nästan hvarje svenskt samtal. Det var sedan under julen hon förkylde sig. Brefvet häntyder på hvad hon vill göra för nyåret och lyder:

Årsta den 5:te dec. 1865.

För den lilla, så goda och vänliga skrifvelsen af den 2:dra dec. hjertligaste tack, goda Emilie! Tack äfven derföre att Illustr. tidning icke visar ifrån sig mitt lilla »kafferep». Jag tror emellertid att det blir bäst på allt vis att det får vänta tills efter debattens utgång, och att jag kan få tid att rätta mitt lilla opus derefter. Hur det än går, kan det väsentligaste af detta nog stå qvar, liksom det väsentligaste af det *stora* förslaget nog förblir stående och gående för framtiden. Mycket tacksam är jag för hr Carléns förslag till mitt styckes omstöpning, till hvilket jag nog ej får svårt att ansluta mig, dock önskar jag att, utom det väsentliga af innehållet, äfven bibehålla formen för stycket. Af didaktiska och dogmatiska betraktelser i frågan hafva vi haft tillräckligt, men att nu behandla den under samtal, på lätt och popu-

lärt sätt, vore, tror jag, godt och välkommet liksom — för de flesta personer — kaffe efter middagsmåltiden. Men jag skall låta mitt kaffe *koka ihop*, så skall det bli starkare och smakligare. Till nästa lördag blir det ej färdigt, icke heller på den derpå följande; men hvad säges om lördagen den 23 dec. Då kunde det blifva *godt*, tror jag, och kungl. allmänheten kunde under de påföljande 3 helgdagarne få god tid att smutta derpå.

»En liten artikel till nyåret»? Gerna. Den önskan möter en half önskan af mig (och gör den till *hel*) att en gång skrifva något om *»Nyåret och nyårsvisiterna»* och det kunde just nu komma till pass. Jag vill skrifva något piggt och uppiggande, icke långt, utan kort och — som jag hoppas — godt. Jag skall försöka, men jag skulle önska att den uppsatsen kom ut om lördagen *före* nyårsdagen. Men lördagen är den 30 dennes. Kan detta gå för sig? — Fråga herr Carlén. »Icke rätt frisk till sinnet»: Ack, detta gör mig ondt! Men huru vara rätt frisk till sinnet i en hufvudstad och i en lefnadsställning der så mycket och så många göra intrång på själ och sinne? Nej, på landet, i ensligheten, der måste man vara för att kunna rå om sig sjelf, sin tid, sina tankar. Sällskapa med tystnaden, med naturen, de vida fälten, skogarne, de qvittrande fåglarne och farande molnen, den fria friska luften, full af elektriska lifvande strömningar, äfven under dess stormar; och sedan de tysta vännerna, böckerna — det lyfter och lifvar sinnet, fyller själen, såsom icke Stockholmslifvet förmår eller allt stadslif, der man tvingas att ständigt ladda ur sig. Jag har nog känt det, och derföre har jag rymt fältet. »Bättre fly än illa fäkta». Men *ögonen*, de måste vara

friska om man skall kunna lefva friskt på landet som i staden. Måtte dina bli bättre! Denna mörka ljustid är icke god för dem. Men det blir nog bättre på nyåret. Jag hoppas godt af nyåret! Hjertliga helsningar, ännu på det gamla, från din tillgifna gamla väninna:

Fr. Bremer.

P. S. Hvad som sändes till mig i Holmströms lärftsbod vid Jerntorget får jag samma dag hit ut med Årsta mjölkbud, som alla dagar utom söndagarne är i staden.

Detta bref häntyder i tre särskilda afseenden på Fredrika Bremers sinnesstämning vid denna tidpunkt, en tidpunkt, som för hvarje dag och timme stupade allt djupare och djupare ned mot aftonhorisonten, bådande en afton på hvilken ingen jordisk morgonrodnad skulle följa. Hon syntes icke ha den ringaste aning härom. Hon njöt med fulla drag af landtlifvets frid och lugn, och egde ej en half tanke på dess vinterliga enformighet. I stället egde hon, hvad en sådan ande som hennes ovillkorligt måtte ega, en rikedom inom sig som gjorde yttre sällskap öfverflödigt. Dertill visade hon en liflig sympati för dagens vigtiga politik i riksdagsförhandlingarne. Den nya representationsreformen låg henne så varmt om hjertat att hon måste ställa till ett särskildt »kafferep» för att från qvinnosidan få den diskuterad, och slutligen, hvilken innerligt intagande älskvärdhet visar hon ej, i egenskap af författarinna, då hon så hjertligt bemöter de invändningar och råd, Illustrerad tidnings utgifvare vågat, på det artigaste förstås, framkomma med! Hon

skall låta sitt kaffe »*koka ihop*». Detta uttryck är så naivt målande att det rigtigt är rörande.

Men nu icke mera om henne, den ädla...

Vid den plötsliga underrättelsen om hennes död, hade Illustrerad tidning naturligtvis en ny minnesteckning om henne inne. Men hvarken då, eller nu, kan jag fullt förklara det vackra intrycket af hennes uppenbarelse på jorden.

Det var på årets sista dag som hon *här* slutade sin mission för att fira sin första nyårsdag, sin heliga nyårsfest i *det* hemland der hon för längesedan (fast hon ej sett det med sina lekamliga ögon) upphört att anse sig som en främling.

Sista orden om Mellin.

Ej ett år hade förflutit efter Fredrika Bremers bortgång, då vi en dag 1866 öfverraskades af ett det allra käraste besök.

Det var Mellin, den gamle, aldrig förgätne vännen, som kom att ännu en gång, tyvärr den sista, dela ett par timmar med två gamla vänner. Han visste att mycket passerat för oss, men med lätt hand och lätt, alltid trohjertad ton strök han öfver molnen, för att snart endast falla i uppriktig förtjusning öfver den härliga utsigten.

Vi hörde icke mera suset från de gamla Humlegårdslindarne. Men vi hörde i stället suset från sjön, då friska vindar spelade öfver den. Åt venster hade han inloppet från »Saltsjön», nedanför fönstren viken, med alla korsande småbåtar och aktningsvärda ved-

skutor, midt framför sig Skeppsholmen, der han en dag embarkerade, då han begaf sig ut på krigståg. Och slutligen hade han de allra flesta af Stockholms kyrkor, Mosebacke, Kongl. slottet och Museum.

Han förklarade i afgörande ton att det vore omöjligt att vi icke här skulle finna allt slags ersättning.

»En sådan bostad», sade han, »ville jag haft då då jag var Stockholmare: — hvilka sjöresor vi då skulle gjort!»

Mellin hade nu blifvit riddare af både *Dannebrogen* och Nordstjernan och såg ganska nöjd ut, då vi dertill gratulerade honom. Han var en sant vördig prost.

Det var någon angelägenhet som förde honom till hufvudstaden. Kanske gälde det uppgörande om nya upplagan af hans arbeten. Allt nog, hans vistelse var icke långvarig. Men vi hunno dock att få full bekräftelse på hvad Fredrika Bremer (om hvilken vi mycket talade) hade meddelat angående hans lyckliga och glada lif. Ja, han var lycklig i hvarje förhållande, och talade alltjemt om sina många arbeten.

Den nya skilsmessan inföll snart: den sista.

Han var borta.

Vi voro ensamma med de gamla minnena. Men om det var med Mellin som med oss, så erforo vi ömsesidigt hela den sorgliga styrka som ligger i orden: — *det förflutna.*

Ja, det förflutna kunde icke uppkallas. Vi hade varit så glada att återfinna vår vän. Men förgäfves sökte vi få våra känslor i öfverensstämmelse med det

gamla. Det var en fattigdom i sjelfva lyckan. Svalget af de många åren hade icke rätt velat eller kunnat fyllas.

Nej, det är blott den ständiga sammanvaron, der intrycken jemt delas, som fullt tillfredsställer hjertat. Med dem med hvilka vi *så* lefva, känna vi oss aldrig främmande, de må då vandra vid vår sida *här* eller ha gått *förut* att invänta den qvarlemnade.

Men för öfrigt blir man gammal och vi återfinna ej *rätt* våra forna käraste umgängesvänner innan vi alla druckit ur

Den eviga ungdomskällan.

WILHELM von BRAUN.

Första kapitlet.

Löftet mellan "bägarens rand och läppen".

Från *ålder*, det vill säga något som sträcker sig tillbaka in i tidernas natt, gick i Bohus län en sägen, poetisk och egendomlig, såsom många af de gamla sägnerna äro. Denna berättade att förr än den stora *Digerdöden* ödelade hela detta landskap syntes flera månader, från midnatt till hanegället, en hel hop små underliga barn, försedda med stora tunga qvastar, gå och sopa framför alla hus, och deras trägna möda, från hvilken de aldrig syntes hvila sig, hade den betydelsen att de sopade väg för alla de själar som från hvarje hus snart skulle begifva sig på den stora utvandringen.

Denna siareblick ligger icke blott allmänneligen i det nordiska folklynnet, den ligger särskildt inom vissa skaldenaturer, och breder ofta öfver deras rosenröda färgton en dunkel slöja, som insveper allt hvad rosor heter, rosor utspruckna i det fulla solljuset, i nattsvart dunkel. Man observerar detta synnerligen på sådana naturer, hvilka inom sig bära hypokondriens olyckliga frö.

Wilhelm von Braun hörde till dessas antal. Midt under glädjen och lifvets fulla njutning kom plötsligt öfver honom en oemotståndlig tungsinthet och ett hemlighetsfullt begär att förbinda det timliga och eviga. Ville han då skämta bort sina ingifvelser, blef tonen falsk eller sången färdig att slå öfver den gränslinie, der poesien öfvergår till något icke poetiskt.

Under loppet af denna skildring (hvilken jag meddelar lika enkelt som de öfriga, det vill säga, allt som minnena uppträda och nästan af sig sjelfva ordna sig) skall det synas att Braun flera gånger lät den breda framtidsskuggan kasta sig öfver hans väg.

Mina läsare torde väl snart hafva tröttnat vid scenerna från huset midt emot Humlegården. Men vi bodde der under 20 år, och det utgjorde en samlingsplats eller tillflykt för den tidens litteratörer och derför har jag ofta nödgats förlägga *minnena* dit.

Det var en höstafton, med ett så våldsamt strömmande regn och sådana vilda orkanbyar, ett sådant uppror i naturen, att man tyckte sig förflyttad till en af den gamla engelska författarinnan *Anna Redcliffs* välkända romanstormar, då vanligtvis en olycklig resande, eller den resandes tjenare, med dofva slag — »bultade på porten af ett gammalt slott».

Nu erbjudes här tyvärr icke ett sådant intressant sceneri, men de stora jerndörrarne till Humlegårdsporten göra emellertid sitt bästa, eller snarare sitt *värsta*, för att åstadkomma ett pinsamt slammer, medan de redan i september aflöfvade grenarna piska hvarandra så häftigt att rasslet deraf, förenadt med vindspelet, hvilket tycktes komma från alla väderstrecken, verkligen lät hemskt. Här och der gungade i vådlig fart en stackars lykta i den kolsvarta allén,

och för hvarje bugning, de stora träden nödgades göra, måste hon med sin flämtande, osäkra låga följa med; och med huru ringa lif än denna låga brann, var det hennes ådömda pligt att icke slockna fullkomligt. Hon *borde* åtminstone hjelpa till att lysa de från det sista spektaklet på Humlegårdsteatern återvändande menniskorna.

Ett något stadigare sken syntes från Rotundan. Detta sken liknade en liten fyrbåk, medan alléerna liknade kanaler, på hvilka man lika gerna kunde försöka ro som gå.

Blott en enda af de fruktmånglerskor, hvilka brukade ha sin plats vid muren, hade haft det modet att stanna på sin post. Hon visste sig ega sin enskilda publik bland teaterpubliken, och borde, då hon var ensam på fältet, lugnt kunna räkna på att så der temligen göra affärer i stort.

Men under afvaktan på affärstimman, hade den stackars madamen en otrolig möda, att hålla äpplen, päron, plommon och s. k. »sockergrisar» inom butikens gränser, och det i trots af att de voro påbredda med den fyrdubbla ullsjalen och ytterligare betäckta af en utspänd paraply, öfver hvilken madamen sjelf oftast lutade sin kraftfulla gestalt, på det paraplyen icke skulle få smak på att imitera luftballongerna och resa af till obekanta trakter.

Sådan var scenen utanföre, ofta observerad af åtskilliga ögon innanför de väl slutna dörrarne till balkongen; och stämningen derinne i det stora upplysta rummet ljöd glad och lifvad, helst sedan värden, för att gifva en vacker samvetsro åt sig sjelf och sina två gäster, varit nere på gatan och gjort upphandling

samt erbjudit bordets egarinna att lemna in sakerna och sjelf begifva sig hem.

Men detta sista afslog hon. Hon var »van» vid sådant; frukten toge ingen skada om den blefve en smula våt, och *sockergrisarne* och strufvorna voro redan så fuktiga, att de nog alldeles löste upp sig om de nu hoppackades. Satt hon qvar, blefve nog både de ena och andra sålda.

De tre herrarne kring divansbordet ansågo sig nu ej vidare behöfva kasta bort sitt medlidande. De kunde saklöst stanna vid sig sjelfva.

De skrattade och pratade högt och ifrigt, men det hade icke varit så hela aftonen. Vi hade denna qväll arrangerat oss för att vara alldeles för oss sjelfva, och sutto vid hvar sitt skrifbord, när det med ett kraftigt tag ringde på tamburklockan och strax derefter en stadig, djup röst lät höra sig.

Det var Braun, som då bodde på malmgården hos Blanche.

»Det var hederligt» ropade värden. — »Du ser inte på väderleken.»

»Jag hade ledsamt, Blanche är på en sammankomst och er station låg närmast till hands.»

Värdinnan skyndade att i sin tur välkomna gästen, men märkte genast att det var en af *de* aftnarne, då Braun befann sig under inflytelse af sin tungsinthet — då han var *så* trög, att han fullkomligt kunde smitta ett helt sällskap i fall deltagarne deri ej egde någon storartad motståndskraft.

Det »nödvändiga» kom in, men samtalet ville ej flyta, det hörde jag medan jag gick af och an för några små anordningar.

»Det var ett fasligt väder. — Hvad det lär bli för ett maskeradtåg i afton, när spektaklet slutar.»

»Ett hundväder... Hvad skall folk då på spektaklet?»

»Har du träffat...» Värden, med snusdosan i ena hand och prisen mellan tummen och pekfingret, tycktes, i tankspriddhet öfver sitt afbrutna arbete, dröja med slutsatsen.

»Menar du den *svarte* (Crusenstolpe) — nej, jag har inte träffat honom nyss.»

»Jag tänkte inte nu på honom, jag menade Johansson Argus.»

»Han har blifvit omdöpt, vet du väl, sedan han en dag frågade någon: »Hvad var *Sverige*, när *jag* tog emot det?» — Sådana publicister äro roliga. Också heter han nu»...

»Hvad för slag?»

»Hvad för slag! Jaså, jo, Argus är omdöpt till *Hvalfisken* »

»Det var så sant — men har du träffat honom sedan han blef hvalfisk?»

»Ja, i går förmiddag midt på Norrbro, och då ropade jag emot honom med munnen full af häpnad: »Hvad ser jag, hur har *du* kommit upp i *Mälaren?*» (Sedan bekant skämt af Braun.)

Efter detta stora konversationsförsök ingick en så fullständig tystnad, att jag antog att herrarne försjunkit antingen i sig sjelfva eller i de just nu erhållna tidningarna...

Då ringde det på nytt.

Och nu kom en sällsynt, men alltid utmärkt välkommen gäst, ty han medförde ett så stort förlag af lifsluft, att ingen tröghet, som icke var rent af

ohjelplig, kunde bestå inför hans talgåfvor. Det var Ridderstad, som anländt till staden, och i trots af väder och vind uppsökt oss. Nu blef det annat slag af. Nu spelade friska vindar så väl inne som ute... Braun började lefva upp och rigtigt qvickna vid. När det blef fråga om att förarga sig öfver Carlbergslifvet, der han efterträdde Ridderstad...

Den lilla supén intogs på stående eller rättare vandrande fot, ty nu började det sannskyldiga maskeradtåget från Humlegården, hvilket likaså väl urskildes från fönstren, som vi nyligen sågo det långa vagns- och drosktåget stanna längs muren. — Men madamen, trogen vid sin post, blef dock ej bortskymd, hon fick fulltaligt besök af *sin* publik, och vi kunde nästan vara försäkrade att hvarken ett päron eller en sockergris blef qvar.

Emellertid sträfvade sig fram öfver alléerna och samlades i den lilla insjön vid portarna en hel skara folk, damer med högt uppdragna kjortlar och rinnande paraplyer öfver de tillklämda hattarna, herrar med kappkragen högt uppslagen och hattarne på spansk façon dragna ända ned till ögonen. Det var alltsammans hvad som brukar benämnas sorglustigt.

Under tiden hade bordet blifvit afröjdt och vid de fylda glasen gingo skämt och historier friskt undan.

Men då tystnade plötsligt Braun och påstod att tiden var inne att skiljas.

»Klockan är *ingenting* ännu», menade värden, något som Ridderstad icke bestred — ty han var midt inne i en historik — den han också fick sluta. Men nu reste sig Braun, med glaset i hand, och sade att han ville göra något för värdinnan.

»Hvad skulle väl det bli, — utbringa en skål kanske?»

»Bättre upp — jag vill här aflägga ett löfte, ett högtidligt löfte.»

Vi iakttogo nu en fullkomlig tystnad, ty Braun hade antagit just den minen, som bådade att han ämnade säga något allvarsamt.

»Jag vill», sade han, »med glaset i hand, lofva att skrifva det bästa qväde jag förmår qväda öfver värdinnan, om hon dör före mig — dö skola vi alla. — Klinga vi på löftet?»

Jag blef en smula häpen. Denna allvarligt menade tanke att skrifva en grafsång öfver mig var vacker i grunden, men den kom så plötsligt, så svärande mot det föregående. Emellertid tog jag naturligtvis ett glas för att tacka och hjertligt klinga med Braun. Men innan våra glas stötte tillsammans, hade en egendomlig ljusning gått öfver hans ansigte.

»Klinga lugnt» — sade han. — »Jag ville blott ge ett aktningsbevis; när jag skulle qväda *den* sången, då . . .!»

Hvad han tänkte syntes väl. Men klingade gjorde vi. Och ehuru jag för min del icke gifvit något löfte — blef det dock jag, som visst icke skref, det jag ej kunde, en *grafsång*, men som ändå en dag, med tanken på denna afton, fick egna Brauns minne en sådan gärd, som han skulle tyckt om.

Vi hade emellertid nu kommit in i en högtidlig stämning som vi ej råkade ur. Och halfva natten undrade jag på hvem af oss två, som skulle dö först.

Andra kapitlet.

Karaktersdrag från Brauns barndom och ungdom*.

Vestergötland är rikt på vittra minnen. Vi förbigå qvinnolinien för att nu endast fästa oss vid den manliga. I detta landskap föddes *Kellgren*, *Lidner*, *Braun*, *Bjursten*, och äfven *den mannen* som med sanning och trohet skrifvit om dem alla fyra.

Det var på hemmanet Brängesås (Böne pastorat i Elfsborgs län) som Wilhelm Detlofs vagga först bäddades, den 2 november 1813. Föräldrarne voro dåvarande kaptenen vid samma läns regemente, *Kristian von Braun* och *Justina Melits*, dotter af grosshandlaren P. Melits i Göteborg. Denna dam skall ha varit mycket poetisk och begåfvad, så att det ansågs att Braun stod i skuld på mödernet för skaldegåfvan.

Men af sju syskon var han icke den ende som gjort dylika arfsanspråk. Hans äldre syster, Amelie von Braun, född 1811, död 1859, måtte emellertid ej hyllat någon genre af dem, hvaruti hennes bror skapat sig så stort rykte, ty *hennes* var mycket olika, ja, så olika att det visst icke är omöjligt att den ändå föddes af hans. Man känner den gamla trossatsen att »ytterligheterna beröra hvarandra». Hon gjorde sig känd genom sin andliga missionsverksamhet inom

* De källor, som för detta och nästföljande kapitel blifvit anlitade, utgöra *Några blad om Wilhelm von Braun*, af Joh. Gabr. Carlén, (senaste upplagan af Brauns arbeten) samt åtskilliga bref (i min ego) skrifna af Braun till flere vänner, jemte bref från kaptenen Theodor von Braun, *skaldens bror*, till min man.

Sverige, beskrifven i hennes efter döden utgifna bok *Kristendomslifvet i vår tid*, en ganska egendomlig uppenbarelse i *denna* väg af litteraturen.

Den lille Wilhelm räknade blott två år då han från sitt naturfula hem flyttades till det natursköna hem som egdes af hans farmor, icke långt från det förra. Hos denna, i intellektuelt och moraliskt hänseende så aktningsvärda fru, (född von Staffeldt, syster till den bekante norsk-danske generalen von Staffeldt) erhöll *gossen* sin första uppfostran, såsom *man* talade han ännu om henne med en rörelse, hvilken vittnade vackert för de djupare känslor som bodde under den stundom lättsinniga ytan.

Farmodern utgjorde hans jordiska gudomlighet, tills han lärde känna en annan, åt hvilken han en dag så högt skulle skatta, under hans olyckliga kärlek — hvarom mera sedan.

Emellertid utpreglade sig hos barnet en så fast viljekraft, att han, när *den* rätt satte åt honom, motstod sjelfva farmodern.

»Kläd på dig dina nya kläder», sade farmodern en dag. »Du skall få följa med till *grefvinnan!*»

Någon protest i ord hördes ej af, men pilten rynkade mörkt ihop ögonbrynen.

»Fru grefvinnan», en mycket förnäm dam och nära granne, hade kommit i stor onåd hos den unge frihetshjelten *derföre* att han, för hennes skull, af farmodern fått en sådan mängd föreskrifter i afseende på sitt uppförande, att han icke alls stod ut med den allra vigtigaste, att han ovilkorligen skulle kyssa grefvinnan på hand — att den, torr och gul, var alldeles fullsatt med blixtrande ringar, hjelpte ej.

Emellertid hade de nya kläderna kommit på,

vagnen körde fram och farmor visade sig på trappan, fulltacklad i stor ståt för den förnäma visiten.

»Hvar är Wilhelm?»

Jo, der syntes han komma öfver gården — men hurudan? Både jackan, byxorna och hela personen såg ut som om han blifvit uppdragen ur dyn.

Stackars barn, han hade varit ofantligt förtjust i sin nya kostym, men han hade med hjeltemodigt egensinne uppoffrat den för att kunna undgå ett hotande öde.

»Wilhelm! Hvad betyder detta?» utropade farmor.

Och Wilhelm svarade halfsnyftande (enligt hvad historien intygar):

»Jag sysser henne alli' på han'.»

Detta var ungersvennens första härtåg mot privilegier och former.

Ett annat drag i annan anda måste nämnas såsom karakteristiskt för hans lifliga känslor.

Då han en gång kommit på besök hos föräldrarne på Brängesås, intogs han af den djupaste sorg derför att en liten fölunge, som utgjorde hans förtjusning och som äfven favoriserades af *farmor*, råkat på villospår och kunde ingenstädes hittas. Men sedan gossen redan gått till sängs på aftonen, kom den lyckliggörande underrättelsen, att den försvunne återkommit. Denna glädje stod icke till att Wilhelm kunde bära *ensam*. Han visste hvem som skulle dela den med honom, och så gaf han sig vid soluppgången i den oskyldiga nattkostymen, utan att någon visste deraf, å väg till farmors gård, en hel mil att sträfva fram, och kom välbehållen ditkilande med hela famnen full af storartade meddelanden. Han kunde icke ha lefvat, om icke farmor fått veta den vigtiga tilldragelsen. Hos *henne* nedlade han allt.

Brauns skolstudier började i Borås vid åtta år och fortsattes och afslutades i Visby, der fadren efter afskedstagandet blifvit postmästare.

Någon akademisk bana blef ej af. Den hvita studentmössan och silkeslyran på kragen hade icke så stor lockelse för honom som den tidens tschakå och krigarsvärdet, och krigsakademien blef det fält der han skulle börja bilda sig till en man i staten. Han fick också börja denna bana, som han sedan med en så bitter motvilja erinrade sig.

Emellertid lefde han i full ovetenhet om den andliga guldgrufva som han bar inom sig, och han var så aflägsnad från tanken på något slags stilistisk förmåga att han tvärtom vid kriaskrifningen mot ersättning anlitade en äldre kadettkamrat att absolvera ämnet, hvilket sedan i vederbörlig afskrift framlemnades till läraren.

Så tillgick det tre gånger och skulle väl fått räkna den fjerde också, om det ej till Brauns lycka burit så väl till att han råkat stöta sig med sin tjenstaktige vän.

Nu stod nöden för dörren och den tillkommande skalden satte sig darrande till det vigtiga arbetet, som slutligen med djup oro framfördes.

»Detta har herrn icke skrifvit», förklarade läraren, skalden Grafström (då lektor vid Carlberg), sedan han genomläst afhandlingen.

»Jo, det har jag.»

»Osanning», förklarade den förre, förvånad öfver skilnaden mellan de tre föregående kriorna och denna fjerdes betydligt öfverlägsna förtjenst.

»Jag har icke nu sagt någon osanning», upprepade Braun, efter en hastig öfverläggning med sig

sjelf, »och jag vill tala om alltsammans.» Läraren blef öfvertygad och fick snart genom nya scripta lära känna hvad det kunde blifva af den ynglingen.

Sedan ljus sålunda uppgått för Braun sjelf, började han att ytterligare lyfta på vingarne. Ett litet vitterhetsförbund hade redan bildat sig bland kadetterne, hvaribland varit Ridderstad och Adlersparre-Albano. En skrifven tidning utgafs och här uppträdde först de sånger som sedan i afskrifter från krigsakademien vandrade Sverige rundt under titel:

»Nässlor, kardborrar och tistlar, plockade på sångens afväg — 1:sta lasset, 2:dra lasset, dito 3:dje och så vidare.

En man, alltid uppmärksam vid nya företeelser på den litterära horisonten, nemligen *Hierta*, då utgifvare af *Aftonbladet*, uppsökte ynglingen, intog en del af hans stycken i tidningen och utgaf slutligen på sitt förlag, år 1837, Dikter af *Wilhelm von Braun*, första bandet.

Sådan var början till ett skaldskap, så sprittande af eld, af lif i dag, så tryckt af dystra skuggor i morgon; en själ, stundom utslösande sina skatter i sådant öfverflöd att de ej hunno halfrensas från nässlorna, och än hållande dem i en så ädel, ren och sublim form att det blef tårar i stället för löje — men alltid genialisk.

En gång längre fram råkade Braun illa ut då hans sångmö hade lockat honom in på en afväg af Bibelns område.

Han hade skrifvit ett poem med namnet *Rebecka,* infördt i hans »Nya dikter». Nu blef detta honom ovetande aftryckt i Gefle och placeradt i en »kalender för ungkarlar». Och som hans *Rebecka* ansågs

som ett lättfärdigt parodierande af bibliska ting, blef stycket äfven kalladt gudsförsmädande, hvarför justitiestatsministern lät anställa åtal mot boken. Nu var väl Braun, enligt tryckfrihetslagen, fri från juridiskt ansvar, och såg sin Rebecka äfven af juryn frikänd, men han kände sig emellertid så sårad och förolämpad, att han införde en försvarsskrift i Aftonbladet. Angående denna blefvo tankarne delade. För min del sympatiserade jag med dem, hvilkas känsla ogillade språket i försvaret.

I öfrigt var Braun långt ifrån känd för att vara angripen af författareegenkärlek. Nog visste han om sina många litterära fiender, men han lät dem lefva och frodas utan all harm. Ja, han var ofta blygsam till en nästan otrolig grad, hvarom följande lilla historia ger det klaraste exempel.

Under en ångbåtsfärd (utrikes) gjorde Braun bekantskap med en äldre herre, som, när hans hatt af en vindby fördes i sjön, lånade honom en annan. Under samspråket i hvarjehanda ämnen väckte den välvillige mannen på ett oförklarligt sätt Brauns deltagande och nyfikenhet, särdeles vid middagsbordet, der de placerat sig midt emot hvarandra. Men då under samtalets lopp den okände vid talet om Tegnér med ett eget uttryck sade: »Jag minnes i Lund 1829, då han promoverade mig till magister», var det liksom hade fjäll fallit från Brauns ögon. Han visste nu hvem han hade framför sig. Det var en man, hvars porträtt han ofta sett. Utom sig af glädje flög han upp från bordet, fattade sitt glas och upprepade med ljudelig röst och till de tyske bordsgästernas billiga förundran denna för dem alla obegripliga hexameter:

»Skaldernes Adam är här,
den nordiske sångarekungen!»

Braun förtäljer vidare:

Med ett vänligt leende, icke utan sitt lilla oskyldiga välbehag, drack den store skalden mig till och frågade mig sedan huru jag kunnat gissa, att han var Oehlenschlæger.

»Det var icke svårt, herr etatsråd», svarade jag. »Jag insåg det genast, då ni nämnde promotionen i Lund 1829. Dessutom eger jag ert porträtt bland mina små samlingar... Och nu känner jag fullkomligt igen eder.»

»Kanske att ni sjelf är en Digter?»

»Nej gudnås», suckade jag, som ändtligen var nog klok att blygas för att tala om mina eländiga försök i en *sångarkonungs* närvaro. »Nej, men jag älskar skaldekonsten högt jemte dem, som lyckligt idka densamma.»

Detta tilldrog sig 1844, då Braun redan stod nära middagshöjden. Hvem skulle i hans ställe under sådana omständigheter ha svarat så? Det kunde endast det snille som med naturens ena gåfva förenade den andra: den medfödda, af ingen framgång qväfda *blygsamheten.*

Tredje kapitlet.

Brauns första och enda kärlek.

Man har talat så mycket om den sorgligt poetiska idéen af Braun att skrifva »Bref till den döda». Han förlorade denna sin afgud tidigt. Fröken Ebba von Braun, hans nära slägting, dog den 8 juli 1843.

Och det var för att söka någon bot för sitt sjuka hjerta och sinne som han 1844 for utrikes.

Men liksom hans kärlek börjat under ynglingens glödande vår, så fortlefde den intill de sista mulna höstdagarne af mannens lif. *Det* visar sig förutom i de otaliga offren till denna hans sångmö, hvars namn var honom för heligt att icke iklädas pseudonymens slöja (Hilma) utan ock deri att i hans plånbok, vid hans egen död, fanns, utom respenningar till Stockholm, dit han ärnat sig, en gulnad papperslapp, mycket nött genom de otaliga gånger den varit öppnad och hoplagd. Denna papperslapp var en dyrbar relik — den innehöll fyra rader, en poetisk strof skrifven af *hennes* hand.

Arme Braun! Hans hjerta var så vekt, så rikt. Lifvet klädde sig aldrig mer i rödt för honom. Men han påklädde det sjelf en röd mask, och gjorde sig lustig öfver allt som han *då* kunde nå, men sedan tog han åter på den svarta masken, derom vittnar hans »*konterfej*», som han sjelf ibland åberopade.

Sedan sorgposten träffat honom — han hade nyss förut träffats af en annan sorgpost, han hade förlorat sin dyrbaraste ungdomsvän — skref han till en förtrogen:

»Du, som vet att mitt hjerta af naturen är varmt och trofast, kan tänka dig djupet af min rättvisa sorg. Gud i himlen — ett sådant slut tog då min ungdomskärlek, den renaste och ädlaste känsla jag någonsin hyst! Full af ungdom, helsa, skönhet och kraft, bortrycktes hon inom fyra dagar. Grymma äro ödets slag. Du kan icke föreställa dig, hvad dessa fjorton dagar, som passerat sedan jag fick denna olyckstidning, hafva varit rysliga för mig! Mitt hjerta

är tomt som en graf. Med alla mina i ögonen fallande fel älskade hon mig varmt och innerligt, ehuru hon, liksom jag, insåg att en hård nödvändighet hindrade vår förening. Ack, tanken just på denna omöjlighet, att få ega föremålet för min första och enda kärlek, gjorde att jag kastade mig in i nöjenas hvirfvel för att kunna glömma. Men fåfängt: i djupet af min själ bodde alltid hennes bild, och straffet för mitt ovärdiga försök att förgäta den oförgätliga blef en ruinerad helsa. Jag lefver dock, då hon, den rena, oskyldiga och englagoda, ligger i den kalla jorden... Första maj såg jag henne sista gången. Hon grät då vi togo afsked, grät öfver *mig.* Nu gråter jag öfver henne. O, huru fattig har jag icke blifvit...!»

Det var efter denna tidpunkt, som Brauns medfödda anlag till sinnessjuka utvecklade sig så djupt att han om nätterna hördes gå så tunga, tunga steg, och det var ock efter den tiden, som han började skrifva de nämnda brefven, genom hvilka han satte sig i förbindelse med sin bädangångna älskade. Brefven följde en gång om året, antingen det var på hennes födelse- eller dödsdag, och det är mycket lätt att förstå detta hans behof. — Med de förutgångna kunna de efterlefvande, då en sådan önskan utgör deras lycka, lefva i samma innerliga själsförhållande som här. Och det skadar ingen menniska att i sitt hjerta bikta för dem, hvilka redan äro i kunskapens land. Det skadar icke heller hennes sanna gudfruktan, om den *är* sann, ty kärleken är ju i allt, och vill icke låna sig till enfaldig, sjuklig dårskap.

Huru Braun sjelf i lifvet dömde om denna mystiska korrespondens, som vid hans död till stor missräkning för nyfikenheten och säkerligen äfven för det

djupare intresset saknades, det kan man inhemta af nedanstående intressanta bref, skrifvet af skaldens bror, kapten Theodor von Braun, till J. G. Carlén, som han önskade skulle tillägga några ytterligare blad öfver »Wilhelm». Det hade dock redan förut af denne Brauns gamle vän varit *minnesblad* införda i hans tidskrift »*Husliga härden*».

Brefutdraget lyder så:

Då Wilhelm och jag om sommaren 1859 gjorde en resa tillsammans i Småland sade han: »Nu skall jag säga dig något, hvad jag för längesedan skulle gifvit dig del af.

Jag har allt sedan Hilmas död skrifvit *Bref till den döda*. Till dig, min bror, kan jag säga, att detta är det bästa som flutit ur min penna. Jag har häri satt mig i rapport med den hädangångna, hvars ande omkringsväfvat mig, som just derigenom kunnat nedskrifva hvad jag gjort. När sorgen hotar nedtrycka hela min själ, framtager jag dessa bref, läser och återläser dem och frågar mig sjelf: »Har du då verkligen skrifvit detta?» ... och fäller tårar som ett barn. När jag är död — det jag hoppas snart sker — finnas dessa bref inlagda i ett konvolut, hvars utanskrift är till dig, som, till erkänsla för hvad du gjort för mig. eger full dispositionsrätt öfver desamma. Dock måste du till punkt och prick fullgöra mina deri bestämda anordningar. Ehuru gerna jag ville ligga ostörd i min graf, skulle jag dock önska att efter utgifvandet af detta mitt testamente få på en stund krypa ur kullen, för att höra domen öfver den döde, ty jag är fullt förvissad om att äfven mina intima vänner skola med bestämdhet förklara: »Detta har aldrig Braun skrifvit.» Denna deras dom är så mycket naturligare,

jag som mången gång sjelf tviflat på detsamma. Men jag hade ju språkat med min engel, kände dess himmelska närvaro, och derför har också språket blifvit sig så olikt: — hon, den begråtna, har framkallat mitt bättre jag... Må jag gerna för hennes skull tillvitas för charlataneri, bigotteri o. s. v., *ett* är vunnet: att få blicka in i djupet af mitt arma hjerta, som lidit, lider och skall lida till dess jag får fly i hennes armar...»

»Vid Wilhelms död — fortsätter brodern — fanns likväl ej ett spår efter detta egna testamente. Endast på en lapp stod antecknadt: »Bref till den döda» och derunder *stället* och *årtalet* hvarest och när dessa bref voro skrifna, alltifrån år 1844 till 1857. Troligen har han under sista dagarne af sin sjukdom offrat dem åt lågorna, för att ej blifva af opinionen allt för skeft bedömd, eller på hvad sätt kan man förklara denna gåta?»

Jag, för min del, är fullt öfvertygad att Brauns ärade broder uttalar ett faktum, då han förmodar att skalden under sjukdomen uppbränt brefven, men deremot är det visst icke min öfvertygelse att det skett i afsigt att undvika en »skef opinion». Det är troligt att vid den tiden *verlden* hade förlorat all betydelse och magt öfver honom, och att han deremot ville skatta åt en helt annan ingifvelse än den, som beherskade honom då han tänkte på att utgifva i tryck dessa en själs innersta bekännelser för *den* själ, som varit honom dyrast i lifvet. Säkerligen var det med en glädjefull känsla öfver att han ännu förmådde full-

borda denna handling, som han gaf sin skatt åt lågorna innan han *sjelf* med gladt mod gaf sig åt döden, hvilken så skulle föra honom renad från allt verldsligt till henne, som han nu ändtligen fick tänka sig som *sin*.

Kanhända hade han i öfrigt länge förut insett, att *då* allvarliga hinder stodo emellan dem och den jordiska föreningen, det var en nåd af Gud, icke ett straff, att Hilma, den ljufva sångmön, fick så tidigt fly de strider, som troligen väntat äfven henne.

Emellertid hade någonting från den tiden brustit inom skalden, och slagen på lyran läto ofta som de förstämda trummorna vid sorgmusiken.

Då 1844 hans poetiska kalender Karolina utkom, läste han för mig förut *konterfejet* eller »*Mitt konterfej*». Det var i sanning en högtid att höra detta stycke, eller rättare att i hans närhet få läsa det sjelf, ty hans röst, som mycket ofta hade något doft, blef då *så* dof att den slutligen blef otydlig. Men så kunde man i stället följa hans ansigtsspel, det talade en hel del, utgörande både ingress och epilog till *konterfejet*.

Jag kan ännu tänka mig att han just då måtte liknat ett porträtt, om hvilket hans broder meddelar, att när det 1855 blifvit färdigt, artisten (en dansk) utbrast:

»Mine Herrer, dette portræt er udmærket, Skjaldens Lysepunkt, thi det representerer Inflydelse af Erindringer, Forventninger... Liv i Nuet... Liv i Haabet... uden Tvivl har i dette Öjeblikket deres Tanker, deres Hjerte, ja, hele deres Sjæl været hos den Qvinde som er deres Kjæreste!»

Detta kunde kallas en verklig siareblick. Det

var just den 3 juli, *Hilmas dödsdag*, en dag, då Braun helt och hållet var klädd i själsmoln, afvexlande med strålande hopp på mötet ofvan alla moln.

Vid dessa minnesfester kom ofta ångern öfver vissa lifvets stunder och dårskaper att blanda sig i den högre stämningen och sedan flydde han verlden, och vandrade med sitt qval utan ro från ort till ort. Han skulle ständigt försöka hvad ombytet ville verka. Tyvärr ville det aldrig verka, ty han måste alltid från hvarje tillflykt åter till Stockholm, der de många vännerne voro tillreds att hjelpa honom med bördans aflyftande och då ljödo från lyran dessa sorgligt anklagande strofer:

»Jag syndat har i lifvet, jag syndat har i sång,
Men mina »vänner» hade dock skulden mången gång.
Att dock på *andra* skylla, är föga ridderligt —
Jag sjelf har nog på vågen lagt ned den tyngsta vigt.
Men *den*, som tror att nöjet af allt är det förnämsta,
Jag heligt kan försäkra, att det är just det *sämsta*.»

Fjerde kapitlet.

Biografiska utdrag öfver Braun af samtida författare.

Man har begärt af mig en lefnadsbeskrifning öfver W. v. Braun, säger Sturzen-Becker. Noga taget har man härmed begärt af mig det omöjliga. Ty det fattas mig här det väsentligaste af allt, sjelfva ämnet dertill.

Det gifves tusentals menniskor, hvilka genom

sjelfva sina lefnadsförhållanden, sin hela »sociala position», äro fritagna från att behandlas »biografiskt». I sjelfva verket är det endast undantagen som kunna göra anspråk derpå.

Menniskans lif har ofta, både på vers och prosa, blifvit liknadt vid en resa. Men det är icke den lugna ångbåtsfärden på en enformig kanal mellan ständigt samma stränder, med lifvet ombord noga afmätt och reglementeradt, det är icke dessa slags färder, som lämpa sig bäst för resebeskrifningar på fullt allvar, härtill fordras vexlande motiv, brokiga händelser, liksom scenerier, det fordras något af Alpklättringens äfventyr och rika panorama, det fordras öfverraskningen, det nya, det oförberedda. Det förhåller sig icke annorlunda med lefnadsbeskrifningen; de skiftande ödena, äfventyret, den mägtiga viljan, som griper in i de stora tingen, kampen, triumfen eller nederlaget, se der tillräckligt med tacksamma ämnen för en biograf! Men der dessa motiv saknas, hvarför icke heller vara ärligt och uppriktigt kort, än, sväfvande ut i bredd och längd, jägta efter ett intryck, som låter sig af intet skapas?»

(Då en så betydande auktoritet, som Sturzen-Becker uttalar dylika tankar, så har det varit hans innersta öfvertygelse, och de hafva äfven till en stor del sanning uti sig, men kunde de just i *detta* fall fullständigt tillämpas? Var det i Brauns lif en så stor fattigdom? Var han blott skalden, som sluppit genom lifvet *utan* öden? Och är det dessutom endast katastrofer, med yttre fall och segrar som äro värdiga att ingifva intresse? — Det finnes andra, om hvilka biografen också längre fram erinrar med sin saftfulla penna. Hade någon haft den djerfheten att fråga

hvarför han nedskref det *första* — skulle svaret blifvit: »*Hvad vet jag?*»)

Och nu heter det vidare:

Ingen bestrider att äfven en underlöjtnants lif *kan* vara »dramatiskt» — möjligheten gifves för hvem som helst; — öfver hufvud taget torde det dock kunna sägas med fog, att få existenser finnas, hvilkas drama erbjuder så litet för häfdatecknaren som en ung militär, hvilken går och *väntar* på striden för fosterland och ära, delande under tiden sin dag emellan exercisen och yngre mäns vanliga förströelser; — hans personliga företräden, liksom hans större eller mindre skicklighet i sitt yrke, här fullkomligt oberörda. Om någonting här i verlden är en gång för alla stöpt i sin gifna form och systematiskt enahanda, är det väl detta militärlif i fredstid, och huru litet det också i sjelfva verket tillfredsställer vårt svenska lynne, bevisas tillräckligt af det faktum, att hos oss så många unge män, som från början egnat sig åt krigarens kall, antingen tröttna dervid och välja andra banor, eller också på främmande jord söka, med manlig beslutsamhet, den militära verksamhet och omvexling, som icke här hemma står dem till buds.

(Detta egde nog sin grund på den tid då äran att vara militär ålade individen i yrket nästan som en pligt, att icke på något sätt genom arbete förbättra, d. v. s. nedsätta, sin ställning. Men numera, då herrar militärer, jemte sina tjenstebefattningar, som lemna dem så mycken tid öfrig, sysselsätta sig med en hel hop andra saker, der deras tanke och arbetskraft finner lämpliga mål, nu är det snart icke annat än en tradition att tala om herrar officerare såsom samhällsmedlemmar enkom skapade för paraden

och nöjet. Och visade ej just Braun sjelf först och främst att han ej lät hindra sig af något? Men sant säger sedan hans biograf:)

»W. v. Braun var mindre än de fleste dödlige skapad till soldat. Att han någonsin blef kastad in i detta yrke var från början ett misstag.»

Här inflyta några notiser om hans födelseort, föräldrar, inträde i krigsskolan och utträde ur krigstjensten 1846, hvarefter det heter:

»Mellan den dag då Braun första gången hängde värjan vid sin sida och den, då han författade sitt bekanta afsked till densamma, ligger en tidrymd, som för biografen icke erbjuder det ringaste märkvärdigt; de fjorton år, som åter ligga mellan hans afgång från krigstjensten och hans afgång från detta jordelif, erbjuda, uppriktigt sagdt, icke synnerligt rikare ämne. En och annan brunns- eller badresa, en och annan kortare utflygt till främmande land, för öfrigt den ena dagen, det ena året likt det andra — likt som tvänne bär!

Det är, när allt kommer omkring, icke vid *löjtnantens* enskilda lefnad vi här hafva att uppehålla oss, knappast ens vid *skaldens.* Vi hafva här i stället framför oss en poetisk *karakter* och vi hafva skaldeverk, i hvilka denna karakter lagt sig temligen öppen för våra blickar; låt oss i dessa se hvem W. v. Braun var, och låt oss der studera hans andes lif.»

Här genomgår biografen fullständigt och sakrikt poetens började verksamhet vid Carlberg, den skärseld under hvilken skaldskapet utvecklade sig, och den sorg, Braun kände öfver att han icke i lärdomsväg förvärfvat så stort underlag som han ansåg sig behöfva, hvarför han också alltid fortfor att under hela

lifvet studera. Han hade i diktandet sökt botemedel mot en sjuklig sinnesstämning och missbelåtenhet med sin verld.

(Härefter vidtaga de egentliga omdömena öfver skaldeskapet, och man kan ej med tillräckligt intresse följa Braun som menniska och skald i fall man ej försöker samla, hvad hans förnämsta *samtida* haft att derom yttra. En sådan företeelse som *han* utgjorde inom vitterheten, är värd mer än blott smicker.)

»Karakteren af Brauns skaldskap», säger biografen, »var åtminstone i hans första diktsamlingar särdeles lätt att angifva; den var öfvervägande skämtsam, satirisk, lekande, stundom yr ända till det uppsluppna. Det var i mycket en återspegling af en viss sida utaf hela vår nations medfödda och genom alla öden troget bevarade skaplynne, det var mer ännu, det var, för att begagna en djuptänkt granskares ord (Talis Qvalis i förordet till »*Borup*»), en trogen, stundom endast alltför trogen, spegel, som återgaf det vanartade i tiden, det konventionella i sederna, det tillgjorda i umgänget, det ihåliga i uppfostran, det lösliga i äktenskapet, lycksökeriet inom samhällslifvet, hyckleriet inom kyrkan, flärden inom de olika samhällsklasserna, rikedomens råhet, ifrarens ofördragsamhet och uniformens öfversitteri; med ett ord, denna poesi rörde sig inom samma krets som den komiska fantasien alltid haft och alltid kommer att hafva till jagtmark: de menskliga bristfälligheterna; genom att i åskådliga drag återgifva dem samt derigenom upplösa dem och prisgifva dem åt löjet, har denna dikt uppvisat sin fullmagt inför poesiens dombord.»

Kritiken anmärkte att under det Braun sålunda svängde sin gissel åt alla håll eller öfvergifvet lekte

med stundens företeelser, hände det att han stundom blef temligen prosaisk eller väl mycket »ungkarlsmessigt grofkornig», och att dessutom bland alla hans verkliga qvickheter finnes åtskilligt som endast var burleskt, utan att ega den äkta qvickhetens berättigande; publiken lät detta passera, den höll tillgodo till och med de snärtar, hvarmed poeten då och då träffade en och annans ömmaste sida.»

Så långt Sturzen-Becker.

Nu skola vi se hvad Blanche har att säga.

»Braun dog fjerran från kära anhöriga, men icke fjerran från vänner. Han kunde ha dött bland Norrlands skogar eller på Skånes slätter och ändå varit omgifven af vänner och beundrare, ty hvilken vrå af vårt land finnes väl, dit hans skrifter icke trängt, der man icke lyssnat till hans sånger — med det djupaste allvar till grundton, och hela harmonier af olympiska löjen! Och lyssnade man till denna rika lyras slag, så hörde man äfven slagen af det ädlaste hjerta. Tro ej att hjertat alltid står jemnhögt med snillet. När det så är, hör det till undantagen, och Braun var ett af dem.

Det finnes vissa så kallade anständighetsmenniskor, som rynka på näsan åt Braun, liksom de göra åt en Wadman, en Bellman. De vilja hafva menniskorna på samma sätt som man har figurerna i ett vaxkabinett, uppsträckta och med en viss högtidlig hållning, en gång för alla gifven. Ingenting får gälla för hvad det verkligen är: allt måste draperas och maskeras, liksom skämdes man för sanningen och naturen. Venus är för naken, Mars har för muskelstarka vador, Apollos lyra är för gäll. Derför skulle de gerna vilja sätta en krinolin på den första, byxor med galon

på den andre och på den tredje spänna strängar af silke. Gerna tillåta de ett och annat dussin odygder; men beskrifva eller tala om dem får man ej. Icke är det dock inför en domstol, bildad af sådana modets och sjåpighetens ennucker, som en mäktig ande låter stämma sig: en nations sunda vett är hans domare, lifvet och verkligheten hans vittnen, hela menskligheten hans sak.

Braun hade genomgått krigsakademien, men den tid han tillbringade der, begret han som förlorad... Inkastad på militärbanan, tjenstgjorde han några år som löjtnant vid ett infanteriregemente... Men han tog afsked och egnade sig uteslutande åt vitterheten, bland hvars yppersta prydnader han alltid skall räknas. Efterverlden skall mera enstämmigt erkänna det än hans samtid gjorde. Det behöfves en granrisad väg och årsgammal torfva på grafven, för att vinna full rättvisa åt ett förtjent namn, ett värdigt minne...

Men denne skald, hvars sånger i mer än ett fjerdedels sekel så kraftigt anslagit nationen och spridt så mycken uppfriskande glädje öfver stad och land — var han lycklig sjelf? Skön är äkta perlan, men hvem tänker på att hon är följden af ett lidande, hvarifrån den stackars snäckan först med döden befrias.

Hvarifrån detta sorgflor som så ofta skymtar fram från Brauns lyra...? Det sägs att skalden i sin ungdom en hel natt vakat i sällskap med döden, ensam vakat vid en likkista, i hvilken en ung qvinna sof sin sista sömn.

.... Stackars Braun, hur mången natt väcktes ej den, som skrifver dessa rader, af tunga steg och djupa suckar! Det var skalden som irrade från rum till rum, klagande och önskande sig döden. Men

morgonen derpå satt han som vanligt tyst och försjunken i sitt arbete, satt vid Aganippens rand och drack ur dess klara våg några timmars glömska af det förflutna.»

Blott ett par utdrag till och det får vara nog.

Nu är det *skildraren* (Crusenstolpe) som säger: »Ystert skenade Wilhelm von Brauns pegas kring parnassens branter och uppskrämde med sina vilda språng mången tvetydig dygd, omtänksamt insvept i skenhelighetens mantel. Men äfven de, som högljudt fördömde, logo förtjusta bakom solfjädern. Han skonade ingen dårskap och begärde ej af någon förskoning för sitt sätt att gissla dem. Lekande och lätt som fru Lenngren, sjelfsvåldigt fördomsfri som Bellman, klar och natursann i sina framställningar som begge, skapade von Braun, liksom *de*, af det alldagliga hvardagslifvets företeelser, taflor, sprittande af humor och groteska bilder, som oemotståndligt ryckte sjelfva trumpenheten med sig till högtider af löje.

Af förströelser öfvermätt och trött vid bullret af efterhängsna, muntra lag, i hvilka han dyrkades, jagades han af en inre oro från ort till ort. Och ingenstädes fann han stadig trefnad. Det varaktiga lugnet väntade honom först på andra sidan grafven.»

Ur Adlersparres *Anteckningar om Bortgångna Samtida* hemtas ytterligare från den afdelning, som bär W. v. Brauns namn, nedanstående stycken. Författarens allt för väl kända blygsamhet uttalar sig äfven der, i omdömet öfver *andras* omdömen.

»I flerfaldiga tryckta uppsatser har man bedömt Brauns litterära verksamhet, denna naturligtvis då skärskådad från olika synpunkter. Omdömet har således ej kunnat utfalla lika; likväl har det i de flesta

granskningar skett under ett rättvist erkännande, att von Braun kunde med allt skäl betraktas såsom en skald af högre ordning.

Synnerligen lyckliga i sin uppfattning af hans älskvärda och snillrika personlighet, hans obestridligt stora förtjenster som författare, hafva *Blanche*, *Crusenstolpe* och *Talis Qvalis* (Sturzen-Becker hade då ännu icke skrifvit sin lefnadsteckning öfver skalden) sökt att, hvardera i sin mån och på sitt egendomliga sätt, återgifva den helgjutna bilden af vår alltför tidigt oss beröfvade och bittert saknade vän. Det kan icke falla mig in att med något försök i denna väg vilja täfla med desse mästare i teckningskonst, eller ens för egen del göra något tillägg till hvad af dem blifvit lika rigtigt som sant och väl anfördt. Men jag hyser den öfvertygelsen, att för det fullständiga bedömandet af den karakter, hvarom här nu är fråga, ingenting mera tillförlitligt och träffande, betecknande och innehållsrikt, samt således vägledande för omdömet kan åberopas, än det han yttrat om sig sjelf. Jag menar härmed hans egna under förtroliga ögonblick till bepröfvade vänner afgifna redogörelser för sitt lifs verksamhet med ty åtföljande förhoppningar och missräkningar, aflösande alltjemt hvarandra; för det för allt godt och skönt, varmt och lifligt klappande sångarhjertats ljusa och mörka stunder; för den äregirighet som stundom utgör drifQedern hos sådana naturer, äfvensom för det misskännande af egna krafter, som förslappar hela organismen och gör menniskan handfallen, modstulen samt oförmögen till allt arbete — med ett ord: dessa en ädel andes bekännelser om sina fröjder och lidanden, och huru han måste kämpa sig fram till rättigheten att lefva och

till rikedomen af ett ansedt namn, derunder likväl tvungen att ömsom le och fälla tårar öfver sig sjelf, att ömsom älska och hata den verld, till hvilken han af ödet var förvisad och dömd att mycket pröfvas, samt att alltjemt förblifva en — främling!»

I enlighet med denna uppfattning inför Adlersparre en mycket stor brefsamling, men icke ett enda af de få bref, som här skola inflyta, finnes der.

Femte kapitlet.

En af Brauns glada aftnar.

En afton under någon af de senare riksdagarne på fyrtiotalet hade ett antal litteratörer, hvarken stort eller litet, samlats i den bekanta våningen vid Humlegården, så ofta nämd att jag känner mig förbunden att meddela mina läsare det endast *två* skizzer efter denna återstå. — ty då har jag genomgått den kedja som fästes vid *Aganippens*[1] *källa* hos Dahlgren.

Visserligen har det ej kunnat blifva en skildring för hvar och en af det sällskap som då drack brunn der, ty flere försvunno tidigt, efter hand flyttande till olika orter, en och annan ledsagades af döden till den sista orten, så att vi ej lefde någon längre tid tillsammans. Bland dem som tidigt bröt kedjan genom flyttning till andra jordiska trakter var Kjellman-Göranson, genom sin presterliga kallelse, och Sturzen-Becker, som i följd af sina i högsta grad utvecklade

skandinaviska sympatier flyttade till Köpenhamn... Att förlora litterära vänner är antagligen för många af föga betydelse; men der en kedja funnits, märkes mycket väl de utbrutna länkarne. Lyckligtvis bodde Sturzen-Becker i Helsingborg, då Almqvistska olycksepoken inträffade, ty det var hos honom, glömmande alla ömkliga smågroll, som den arme flyktingen uppjagad och förstörd sökte en kort tillflykt.

Jag måste ursäkta att jag så ofta återkommer till Almqvist — hans gåtlika uppenbarelse har aldrig försvunnit ur mitt minne.

Men det var nu fråga om en *glad* afton, och med all säkerhet vågar jag förklara att det var en afton med flera illustrationer. Så fans der Grafström, Thomander, Blanche, Mellin, Braun, Crusenstolpe och Holmberg jemte några damer. I de små rummen innanför värdens arbetsrum, der den temligen högljudda riksdagspolitiken afhandlades, hade ett litterärt kotteri slagit sig ned under ordförandeskap af Holmberg och hans »*sköldmö*», såsom han alltid benämnde den blifvande författarinnan af skådespelet »På Gröna Lund», sedermera fru v. Numers, prisbelönt i Helsingfors för en af sina skrifter, *då* fröken Hedvig Ehrenstam. Men i »röda rummet» på andra sidan salen — der balkongscenerna för *det* året gått till hvila, så att dörrarne blifvit både slutna och kittade för hösten — i röda rummet således hade en annan cirkel bildat sig för att snarare höra än deltaga i den lifvade och lysande konversation, der Thomander förde ordet jemte Mellin, och der, jag vet icke hur, någon liten opposition från Braun upplöste sig på det sättet att denna godmodiga notabilitet smågrymtande begaf sig ut i salen der han bosatte sig i

halfva soffan och värdigades tillåta några unga damer att lekfullt söka aflocka honom hemligheten af hans mani för flyttningar, och särdeles hvarför han velat bo på torpet i Småland, från hvilken trappist-färd han nyligen återkommit.

Till denna lilla krets skola vi återkomma. — Men först måste vi på ett par ögonblick gå tillbaka till samtalet i röda rummet.

Det hade nu gått öfver till ett mycket qvistigt ämne — nemligen *hvad* unga flickor borde få läsa eller icke läsa af bellettristisk natur. Thomander yttrade sig med nobel försigtighet i denna grannlaga fråga, han mindes väl att han var hos en författarinna; Mellin vidlyftigare — ingendera uteslöt romanen. Men hvar var gränsen? Man vände sig nu till värdinnan för något slags ledande utslag. Och jag förklarade då, att i fall en viss metod, den biskop Agardh (hvilken under sommaren gjort mig den äran att besöka mig) berättade att *han* brukat för sina döttrar, kunde anses vara tillförlitlig, hvarpå jag dock mycket tviflade, skulle jag med fullkomligt godt samvete förorda den.

Nu ville man naturligtvis veta hvad en sådan man som Agardh, hvilken från gräset till snart sagdt allt annat på jorden studerat och derom uppstält system, kunde hafva sagt och dömt i den frågan.

Jo, då vi råkat in på just detta vigtiga ämne, omtalade han, att han beslutat att låta sina döttrar få läsa romaner, men att han alltid *sjelf* genomgick de bestämda böckerna och gjorde vikningar eller signeringar med blyertspennan der de på *inga* vilkor fingo läsa...

Jag måste emellertid sett mycket tvifvelaktig ut,

ty jag ansåg, och lät äfven förstå, att jag för min del skulle trott att just detta var sättet att få dem att läsa det de borde förbigå. »Nej», försäkrade han, »mina flickor och hvarje rätt uppfostrad flicka skall aldrig läsa ett ord af det så förbjudna, åtminstone hade *mina* döttrar aldrig kunnat göra sig skyldiga till det felet.»

De *nu* åhörande betraktade visst metoden från samma synpunkt som jag, ty på allas ansigten stod ett misstroendevotum.

Men nu få vi höra åt huru långt damerna kommit med Braun. Inne i politikrummet ljuder hög och skarp Crusenstolpes röst i något slags fejd mot Blanche, medan professor Grafström och värden tillsammans vid divansbordet hålla på att recensera ett par nyligen utkomna diktsamlingar. I kabinettet skrattas ofantligt, der Holmbergs historier gjorde furore. Han förkunnade äfven sitt auditorium att det skulle få höra *nya* tal vid bordet, ty han hade fått veta att värdinnan ändtligen tänkte uppfylla ett gammalt löfte, och vid måltiden låta uppträda en hel stekt murgröns-bekransad gris. Ja, han hade till och med sjelf personligen i köket rekommenderat att den skulle bli *mycket* brun och vacker. Och under det *han* komme att få förtroende att tranchera den, skulle han hålla ett mytologiskt föredrag om alla grisars stora föregångare. Det skulle bli något lysande, med ett ord något *olympiskt* . . .

»Men säg nu, hvad kunde löjtnant Braun ha för sällskap der på torpet i Småland?» frågade en ung fru af damerna i Brauns cirkel.

»Många, först och främst min Victoria.»

»Ack, hvem var hon? Det var inte löjtnantens sångmö?»

»Nej, hon sjöng inte; hennes toner gingo i ett sådant djup att jag ej ville rådt någon af damerna att härma henne.»

»Då var det löjtnantens hushållerska?»

»Visst icke, hushållerskan måste tvärtom passa upp henne.»

»Det var underligt. Hette hon verkligen Victoria, och bodde hon verkligen på torpet?»

»Skall jag bikta, så hette hon icke Victoria från *början*, men på torpet bodde hon.»

»Hvarför skulle hon då kallas Victoria, det var väl någon gammal tant!»

»Gammal var hon icke, och — så vidt jag vet — ej någons tant; att hon fick heta Victoria, kom deraf att hon hade rojalistiska principer och sympatier. När Englands Victoria skänkte sitt land en arfvinge, gjorde hon likaledes för torpets område.»

»Fy, hvad löjtnant Braun är vådlig, att tala om sådant!»

»Hvad ondt har jag gjort för att få se så många onådiga miner? Är det tacken för att jag söker roa er? Nu är jag *stött* och tänker undanhålla er den stora nyheten att Victoria var min *ko*, min *enda* kära ko, förnämsta individen i min koloni.»

Nu blef det skratt och böner att få höra något mer om kolonien och dess bebyggare. Men som det just då uppstod någon oreda vid bordens inlyftande för dukningen, och sedan ytterligare för den murgröns-bekransade grisens presentation, ledsagad som han var af ett feminint vackert sällskap ur gåsverlden, samt derjemte alla tal för grisen, gåsen, värden och värdinnan

— så afslutar jag den litterära aftonen med anförande af ett litet bref af Braun, skrifvet från det der torpet till min man och mig gemensamt,. och der koloniens ledamöter bli fullständigt framhållna.

Detta brefutdrag lyder så:

Wexiö och Lyckan den 10 sept. 1848.

Redlige broder Carlo! Förträffliga fru!

... Som jag vet att I båda intresseren er för min person, så får jag berätta eder att jag nu fullkomligt flytt allt stadsbuller, till och med grannskapet. Jag, *jag* — detta ord, som den eljest genomhederlige Orvar Odd så innerligen gerna håller sig till — jag har blifvit... *Torpare.*

Och Gud ske lof för det!

Torpet som jag arrenderar heter »Lyckan», förut bebodt af ett gammalt läsarepar af ståndspersonsklassen; bönehus, röfvarkula! Min Lycka är dock ej särdeles stor. På den födes blott *en* ko, som jag efter den fruktsamma drottningen i England döpt till Victoria. En bock, benämnd *Albert*, vidare tvenne *tuppar*, en hvit och en svart: Hedman och Wrangel; en gammal utlefvad ankbonde: erkehertig Johan och slutligen två krithvita små tama killingar: *Amor* och *Psyche.* Lägger jag nu härtill pigan Stafva, så ser herrskapet hela mitt sällskap. Det är emellertid långt bättre än rumlarnes i *syndens stad*, Stockholm...

Eder bådas sanne rimmare och tjenare

Wilh. von Braun.

P. S. Jag kommer aldrig upp till Stockholm mera, vill Gud! Jag har redan varit der för mycket, och slår mig bättre ut som bonde.

Huru *Gud* i den saken ville är osäkert, men att Braun sjelf med samma svaghet som vanligt gaf efter för det behof som hvarken kon, bocken, tupparne, ankbonden eller ens de små tama killingarne Amor och Psyche i egna personligheter kunde qväfva, det var säkert; ty månaden hade ej mer än väl gått om innan han med ett verkligen stor-presentabelt utseende efter den landtliga dieten visade sig inom murarne af »Syndens stad».

»Ja, skratta åt mig, — nu är jag här! Jag kom mig ej rigtigt för att dikta i fria naturen, så går det när man vant sig af med den. Nu komma bröderne att förgöra mig på Hasselbacken. Men det är så »menniskans natur» säger gamle Stapleton i »Jakob Ärlig». Och jag är menniska, jag.»

Hederlige, redlige, ömhjertade Braun. Skämtet på läppen, qvalen i hjertat!

Sjette kapitlet.

Framtids-skuggan.

Det var eget med von Brauns lif att der så ofta ett finger betecknande visade mot döden. Detta kunde ligga i det inneboende fröet, men stundom kommo dessa tecken liksom framkastade utan hans medvetande.

Blanche beskrifver en gång i Illustr. Tidn. icke i sitt *eget* utan i *författarens*, berättarens eller referentens namn ett »äfventyr», angående hans första möte och bekantskap med Braun, och detta möte slutade just på — Uddevalla kyrkogård . . .

»Berättaren, heter det, erinrar sig lifligt en dag eller rättare en natt i Uddevalla.

Det var i augusti 1839. Författaren till dessa rader kom då dit, men begaf sig genast från gästgifvaregården till det närbelägna vackra Gustafsberg, den tiden mycket besökt af badgäster från nästan alla orter af riket. Det var bal i brunnssalongen. Unga damer och kavaljerer rörde sig lifligt i françaisen, trots hettan och dammet. De som dansade *då*, nog äro de ur dansen.

Författaren trängde sig med möda fram till bakgrunden af salen, ty han sökte någon, som han läst, men ännu icke sett. Han sökte Wilhelm von Braun, som han visste vara på Gustafsberg. Men han sökte honom ej bland de dansande. Det är väl knappt någon större skald som dansat gerna. Det går icke rätt bra att sjunga och dansa på en gång; sången må nu välla fram på läpparne eller ligga som ett embryon på själens djup. Melodien har man dock beständigt i örat och den lämpar sig sällan till dansens jordiska rhytm.

Då såg författaren en ung man, stående något skild från de andra, med stark växt, bredt ansigte, tjockt mörkbrunt hår, hvaraf en lugg föll ned öfver pannan, buskiga ögonbryn, dito mustacher och under mustacherna glansen af ett leende, gladt...? det är möjligt; melankoliskt...? det är troligare, ty han såg på dansen och hörde på det meningslösa pladdret derifrån.

Så ungefär bör en glad poet se ut, tänkte referenten och närmade sig den unge mannen med leendet och de buskiga ögonbrynen.

»Det är bestämdt löjtnant Wilhelm von Braun jag har äran att se», yttrade referenten.

»Ja visst», svarade Braun; »hvem är herrn?»

Herrn nämnde ett namn, föga eller intet kändt. Det stod i spetsen för en liten tidning, som den tiden utgafs, men nu mera icke finnes. Poeter och recensenter ha något så när reda på hvarandra. (Blanche menar här *Freja*, hvars redaktör han 1839 var.)

»Vi måste bli bröder», förklarade Braun och förde genast den nykomne till disken, på hvilken funnos förfriskningar af hvarjehanda slag såväl för damer som herrar. Braun sköt undan lemonadglasen, fick tag i något lämpligare för dem, som icke dansade, och det blef brorskap af, dock icke blott för den flyktande stunden. Det är en stor heder att ha varit bror med Braun, större dock att ha varit hans vän.

Efter balens slut anstälde herrarne en kollation för skalden. Den nykomne fick en släng med och ganska dugtig ändå. Det var långt lidet på natten när det glada laget bröt upp, och Braun med sin nye bror återvände till Uddevalla.

»Det var en faslig hetta», pustade Braun, under det vi genomströfvade den lilla stadens gator; »att inte augustimånen skäms! Hvem har gifvit honom lof att imitera solen? I natt lägger jag mig ej, låt oss bese stadens märkvärdigheter. Gästgifvargården är märkvärdig för sin dåliga punsch. Uddevalla har varit en rik stad, men blef fattig sedan sillen gick sin väg. Sill har gjort andra än städer lyckliga. Ett kungarike för en sill i detta ögonblick; min löjtnantsfullmagt och mitt obefläckade svärd ger jag på köpet. Men hvad är det här?»

Vi hade just då stannat vid en högre stenmur.

»Aha», återtog Braun, »det är kyrkogården. Låt oss gå in! I de dödas stad finnes det väl svalka nog.»

Vi gingo in och ströfvade en god stund mellan kors och hällar.

»Ack, den som bodde här», yttrade efter en stunds tystnad Braun, i det han stannade, »här öfverallt är så tyst, och tystnaden är min bästa vän. Här störes man af ingen, icke ens af sig sjelf, hvilket är det bästa. Den som kryper till kojs här, vaknar utan hufvudvärk... En grafhög mer, ett lidande mindre!» tillade han med djup betoning i sin stämma.

Det är svårt att minnas på hvilket ställe af kyrkogården Braun stod när han yttrade dessa ord; men det är icke omöjligt att det just var på samma plats, der hans grafvård nu står.»

Detta djupt tilltalande lilla stycke var infördt 1862, då på samma gång en afbildning af grafvården illustrerade texten.

Det är af stort intresse att tänka sig desse båda mäns första bekantskap 1839, omkring 30 år innan Blanche gick att uppsöka sin förutgångne vän. På den tiden var den blygsamme *Frejaredaktören* i sin egen tanke en rigtig obetydlighet då han skulle uppsöka skalden, som redan hade ett namn och hvars vexlande tonslag på lyran så hänfört honom.

»Hvem är herrn?» frågade Braun. Ack, det kom en annan tid, då den ädle, varmhjertade skalden med innerlig tacksamhet erkände att han vid mötet på Gustafsberg icke blott vann en ny bror (sådana hade han ju dussintals, nej hundratals), utan en af dessa sanna, oföränderliga vänner som låta pröfva sig i alla skiften och bestå profvet.

I ett bref, som senare skall anföras, skrifvet efter det Braun sista gången lemnade Stockholm, talar han ännu med rörelse om denna vänskap, eburu, som man väl förstår, Braun icke kunde vara nog sentimental att icke också tala om annat — skaldens natur slog alltid om — och just det tillhör *skalden.*

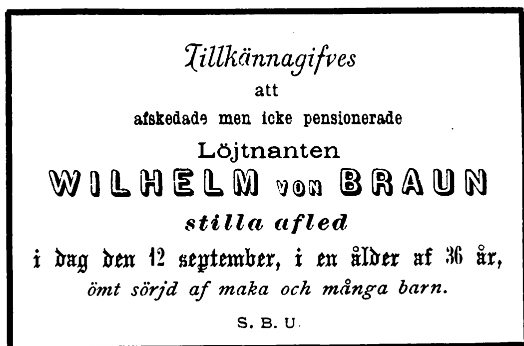
Sjunde kapitlet.

Framtidsskuggan faller allt bredare.

En dag, Braun bodde då på Barnängen, hörde jag ett plötsligt utrop från min mans rum. Jag skyndade in och träffade honom med ett bredkantadt sorgkort, ett notifikationskort i handen.

»Hvem är det fråga om?» utbrast jag, och fattade kortet, helt förvånad öfver det egendomliga sätt hvarpå det räcktes mig.

Detta hemlighetsfulla sorgkort hade följande lydelse:

Tillkännagifves
att
afskedade men icke pensionerade
Löjtnanten
WILHELM von BRAUN
stilla afled
i dag den 12 september, i en ålder af 36 år,
ömt sörjd af maka och många barn.
S. B. U.

»Hvad i all verlden skall detta betyda? — Det är lyckligtvis ej allvar, men det är ett grymt skämt. Hvad är meningen?»

»Se på baksidan!»

Jag vände kortet och fann då meningen.

Det var en inbjudning skrifven af den dödes egen hand, att samma dag på aftonen bivista »begrafningen». Begrafningen — der skaldens enka och barn, naturligtvis hans *sångmö* och *arbeten* icke behöfde visa sig i sorgdrägt.

Detta gyckel gjorde på mig ett obeskrifligt sorgligt intryck. Men de fem eller sex notificerade herrarne förklarade vid hemkomsten, att det varit ett öfverdådigt graf_öl, der rhenskt vin icke ens kommit ifråga, ännu mindre svartdekorerad konfekt, utan, som uttrycket föll sig, »stora bruna» jemte mycket annat godt, hvaribland torroliga infall och humoristiska historier, ty skalden hade befunnits vara i ett af sina allra mest uppsluppna lynnen. Och *sterbhuset* hade öfverhufvud visat ett utseende som troligen intet annat sterbhus förut haft.

Men hvilken häpnadsfull förändring i sällskapsglädjen, hvilken darrande bäfvan skulle ej egt rum i fall någon enda af gästerna, framför allt värden sjelf, i aningen kunnat läsa en annan dödsannons öfver Wilhelm von Braun. »Död i Uddevalla». Också daterad

»den 12 september»,

likasom den första. Det var blott *årtalets* olikhet som skilde.

Kunde väl något sällsammare inträffa?

Men då Braun nästa gång, efter grafölet på

Barnängen, visade sig i staden, var det minsann ej vid något uppsluppet lynne. Då hette det »att det bevisades honom af en högre magt den allra högsta orättvisa, derigenom att han skulle *tvingas* att lefva. Han, som var så fullkomligt utsliten af lifvet i både tragedi och komedi. Och att nationen väl åtminstone borde kunna göra *så pass* mycket för honom, som i så många år sjungit för den, att den kunde samla ihop medel att betala för honom i någon tillflykt, der hypokondriska själar blefvo rättvist behandlade.»

Arme Braun, när behandlade han sig sjelf rättvist?

Nog drog han hän från ort till ort, för att slippa den envise fiende, som pockande ville följa honom, men han slapp honom endast för kortare perioder — ty den der fienden hade så sällskapliga vanor, och skalden var så godmodig. Hvart skulle han dessutom taga vägen, der han ej blef uppsökt? — En sådan vrå var ej lätt att finna inom Sverige.

På detta sätt, under arbete, triumfer, sorg och glädjelösa glädjefester gingo åren fram till 1859.

Braun skulle då nedresa till Carlshamn, der han ärnade tillbringa vintern på det nämnda året 1859 hos sin gamle fader och under sommaren vistas i de sköna nejderna deromkring. Den följande vintern ärnade han vistas i Ystad hos sin broder.

Men innan han lemnade Stockholm skulle naturligtvis vännerne festligt vara tillsammans och det blef hos vännen Blanche, som så gerna gjorde middagar, som de träffades och drucko afskedsskålen. I ett särskildt för tillfället författadt poem tog Braun farväl af »bröderne» och hufvudstaden, och bad artisten *Hallbeck*, som kommit till honom, att »illustrera det

med några streck». Så väl poemet som teckningen verkstäldes på några minuter. Poemet behöll författaren för att omarbeta det, men teckningen visade sig sedan i tidskriften *Husliga Härden* och förestälde: Wilhelm von Brauns afsked från syndens stad.

Sedan Braun väl lemnat det farliga Stockholm skref han till sin husvärd och vän August Blanche nedanstående bref, hvilket nu, nött och gulnadt, framtages från det konvolut der min man förvarade de Braunska papperen. Blanche måtte ha läst det många gånger.

Asarumsdalen vid Carlshamn den 18 maj 1859.
Redlige broder Blanche!

Här sitter jag lugn uti Asarums dal,
Befriad från tuppar och helvetesqval
Och tänker på vänner, dock mest på min Blanche,
Som alltid har varit min »räddande Ange»
O, måtte du lefva, din skugga förlängas
Och friheten segra, tyrannerne hängas!

Detta var rim, nu till reson! Ehuru jag af långlig erfarenhet nogsamt vet att du aldrig svarar på dina vänners bref, skrifver jag ändå, för att till dig frambära mina hjertligaste tacksägelser för allt det goda du gjort mig, för all den uppoffrande vänskap du visat mig i alla tider och icke minst nu senast vid afskedstagandet. Jag fick ett grundligt »fylle» med thy åtföljande hufvudvärk, som räckte ända till Carlshamn. Men Gud välsigne Er ändå, allihopa, för den vänskap mig bevisades! Jag tror mig icke vara

någon inbilsk narr, utan tvärtom en temligen stor sjelfföraktare (emellanåt, åtminstone) men då Sveriges snillrikaste män förklara mig sitt bifall, må det förlåtas mig om jag för ögonblicket känner mig litet stolt. Någon balsam i sorgebägaren bör det väl ock förunnas en stackare som valt det usla författareyrket.

Min hemresa gick för sig, ehuru med motvind och half storm. Rundt omkring en kapital sjösjuka, men jag stod mig tappert, tagande en djeflastark erkegrogg alltemellanåt. Konjak är och blir dock, enligt mina mångåriga erfarenhetsrön, det förnämsta lifselixir som finnes. Vid ankomsten till Carlshamn var det icke en ringa glädje, må du tro, att få omfamna min gamle vördnadsvärde, snart 80-årige far. Du kan aldrig tro hvad han förefaller mig ståtlig i sina rika silfverlockar och dito skägg. Dertill är han så hjertegod som en Guds engel. Skada endast att han icke super, utan är absolut nykterist! Dock unnar han mig att hvälfva i mig så mycket jag någonsin behagar, och detta är »ädelt af honom».

Nu till en sak som ligger mig mycket om hjertat! Du lofvade mig *mer än till hälften* att besöka Blekinge i sommar. Oförlåtligt vore det också af en skald och naturälskare, som du, att icke vilja lära känna Sveriges skönaste provins. Om du går med »Svea» eller »Dana» från Stockholm söndags morgon, är du måndagsafton vid sjutiden här. Detta är ju ingen Romresa. Jag skall vid hamnen vara dig till mötes och föra dig till min förtjusande bostad i Asarumsdalen, der jag bor ensam och eger 9 rum att fritt disponera. Näktergalar slå hela natten utanför fönstren och punsch finnes i källaren. Hvad kan du

mer begära? Kom derföre, om icke djefvulen rider dig, men låt mig endast genom post eller telegraf några dagar förut få veta af din ankomst, på det att den feta kalfven må hinna att slagtas. Min gamle fars hus kan du dessutom anse som ditt eget.

Vackra *flickor* finnas här i öfverflöd, så att du, för att tala med vännen Enblom, kan få »mycket att göra». Skulle du, vid din mognade ålder, kanske föredraga *Laxar*, skall du få sådana, lika tjocka som jag. *Tänk* nu bara på hvad jag har sagt och *handla* sedan som en vän!

Du vet måhända icke att Carlshamn i hela södra Sverige är beryktadt för sin dråpliga punsch och sitt oöfverträffliga bränvin. Båda delarna saknas i Stockholm der man allt mer och mer börjar förfalska Gudsgåfvorna. För att derför låta dig en gång få smaka någonting som duger, sändes dig med första ångbåtslägenhet ett litet parti punsch och d:o Aqva vitæ till skänks från tillverkaren, min synnerlige vän och din beundrare, handlanden C. G. Berg här i staden. Mannen är den trefligaste och gästfriaste kurre här finnes, och begär för gåfvan endast den lilla återtjensten att du i sällskap med några af hufvudstadens förnämste punschkolleger ville pröfva varans godhet, för att bringa den i anseende d. v. s. skaffa den ett namn, som sedermera kan leda till reqvisitioner. Bergs punsch går till Köpenhamn, Lybeck, Hamburg, ja till och med till Paris — hvarföre då icke äfven till Stockholm?

Och nu orkar jag icke att skrifva längre. Tusende uppriktiga helsningar till vännerne, ingen nämnd och ingen glömd! Carlén torde du dock särskildt helsa och tacka för »Svenska Familjeboken», som mycket

rigtigt kommit mig tillhanda. Det är en förträfflig och lärorik bok, som visar broder Carléns stora beläsenhet och utmärkta förmåga att forska och välja hvad som duger.

Träffar du Schwan så säg honom att han alltför väl kunnat tacka mig för mitt stora besvär att åt honom afskrifva mina fria sånger.

Nu ålägges du vid min och din dygd att åtminstone svara mig huruvida du kommer hit eller icke. Farväl, och Gud välsigne dig!

Din sant tillgifne vän

Braun.

Åttonde kapitlet.

Fortsättning af brefven.

Såsom förut är nämndt skulle Braun tillbringa och tillbringade också vintern 1860 i Ystad inom sin broders familj, för hvilken han hyste varm tillgifvenhet.

Det hade funnits en dag — Braun vistades då någonstädes i en af sina *stilla tillflyktsorter*, det är nära på omöjligt att ha reda på dem alla — då han fick ett mycket oförmodadt besök af sin då nygifte broder, kapten Theodor v. Braun, förut omnämnd, jemte dennes unga fru, för hvilka kära gäster skalden i sin landtliga bostad på allt tänkvärdt sätt ville göra så angenämt som möjligt.

»Wilhelm», sade den unga svägerskan, »du får ge mig något till minne af dig — den allra minsta småsak har värde då *du* egt den.»

Braun råkade i verklig förlägenhet; hvad hade *han* för passande present att erbjuda en dam... Men efter något sökande hit och dit och icke så litet parlamenterande, kom han slutligen fram med det bästa han var i stånd att finna, en pokal bildad af ett strutsägg med fot af silfver, hvarefter han i flygten skref följande rader som han lade ned i densamma:

Tom och skral,
Som ett skal
Kan jag *intet* offerera;
Men min yngre bror
Theodor
Han skall ge dig mera... mera.

Den lilla versen ingraverades sedan på pokalen, hvilken lärer betraktas och gömmas som en relik.

Det var i detta hem Braun nu lefde, och hvarifrån han i mars 1860 skref till en af vännerne:

»Af öfverskriften till detta bref ser du att jag, flyttfogel som jag är, återigen bytt om vistelseort, sedan det blef mig för tråkigt i Blekinge. Sedan medlet af februari har jag nemligen varit hos min bror här i Ystad, och jag trifves ganska bra. Med vårens vindar styr jag väl kosan åt annat håll... Få se hvart det blir...

Under en hel månads tid har jag nästan dagligen varit på kalaser, de flesta tillstälda för min skull. I tisdags var jag på en lysande middag, tillstäld af högmögende direktörerne för skånska privatbanken, der min skål i ett grant tal proponerades af äldste grefven. Du ser således att jag ändtligen kommit upp i de högre sfererna och du måste medgifva att

det är bra beskedligt af mig att hädanefter vilja sänka mig ned ända till en simpel bokhandels-kommissarie.

Det var nu bra längesedan jag skref till dig, gamle vän. Vintern har varit mer än vanligt dyster, och jag fruktade nästan att jag aldrig skulle komma klok från Asarumsdalen. Nu återigen äro mina lifsandar något uppkryade, och för att få dem ännu kryare har jag föresatt mig med allvar att till sommaren sköta min helsa. Om jag till den ändan kunde få mig en koja vid sundet, vore det bra. Någon offentlig badort vill jag icke besöka, emedan jag der aldrig finge vara i fred, och det är just hvad jag behöfver för att en gång få min kalender färdig.

Men Braun kom hvarken att taga någon stuga vid sundet eller att besöka någon bekant badort. Men visst kom han ändå till ett slags badort, hvarom han i ett annat bref skrifver till skalden *Talis Qvalis* från Lysekil och Kornön i juni 1860.

»... Du ser att jag för närvarande vistas i skärgården, på vår vestra kust, der jag ändtligen funnit »lugnet i stormen».

... En vacker dag i maj hoppade jag på en ångbåt och begaf mig från Ystad till Göteborg, och, efter fjorton dagars uppehåll der och deromkring, hit till Kornön, en vild klippa af den mest spöklika formation, hvilken utgör sista värnet mot den rasande Nordsjön. På hela den så kallade ön, en halftimmas rodd i omkrets, växer, i trots af dess namn, icke ett enda korn; endast en och annan potatis, som dock tycks

vara rädd att skjuta upp stjelk och hjertblad i bedröfvelsen rundt omkring. Hvilken himmelsvid skilnad mellan den plats jag nu bebor och Ystads fruktbara omgifningar!

Jag har hyrt mig ett helt hus, innehållande *ett* enda rum, ganska snyggt, och jag har från mina fönster endast tjugu steg till hafvet. Utanför dessa fönster växa de enda träden på ön, fem till antalet, nemligen ett päronträd, en syren, en pil, en hagtorn och en buskartad växt, hvars benämning är mig obekant. Du kan emellertid aldrig tro hvad dessa få, men i tusen stormar härdade gamla enslingar, blifvit mig kära och dyrbara.

Jag skattar dem vida högre än jag skulle skatta en hel skog på fasta landet. Så är allting relativt här i verlden och får sitt rätta värde af tid och rum.

Mat får jag från en bredvid mig boende fiskeri- och salteriegare. När jag sade *mat*, borde jag egentligen hafva sagt *fisk*, ty annat vankas icke. Fisk morgon, middag och qväll, bara fisk, ideligen fisk. Men mager måtte jag väl blifva på en sådan diet? Hvad beträffar det jag egentligen söker, nemligen *bad*, så äro dessa emellertid förträffliga och vida att föredraga framför dem man får vid badorterna på kusten ...»

Detta brefs *stil,* så fri från allt tillkonstladt och med möda framtvingadt skämt, är redan ett stort och talande bevis på huru fritt hans sinne börjat bli från allt skeft, från humorn i sorgdrägt eller kanske rättare från tungsintheten i narrdrägt. Och detta visar sig

äfven i ett annat breffragment, skrifvet den 14 augusti till den förre korrespondenten, der det heter:

»Då du af vännen Talis har hört huruledes jag har det, behöfver jag nu endast berätta att jag bor qvar på samma ensliga klippa i skärgården och att baden bekommit mig förträffligt. Jag har nu den poetiska afdelningen af kalendern ändteligen färdig och håller som bäst på med den välsignade novellen. När luntan blifver afslutad kommer jag troligen oförtöfvadt upp till Stockholm och dermed bör väl icke dröja längre än till omkring medio af nästa månad. (Här utsätter han just den tid då han befann sig mellan sin sista bädd och grafven).

Derefter framställer han den önskan att vännen måtte skaffa honom en fullkomligt afskild och tyst bostad, och tillägger: »Aldrig har jag så mycket längtat efter att återse mina vänner i Stockholm som efter denna långa skilsmessa, och särdeles efter denna sommar, under hvilken jag fört ett fullkomligt eremitlif, icke hört göken gala och knappt sett ett grässtrå växa på klippan der jag bor.

I detta brefs P. S., der han upprepar åtskilliga helsningar till *bröderne*, lyckönskar han Bjursten hjertligt till den erhållna *befattningen* och tillägger: »Jag vill hoppas att han hädanefter kommer med storverk i stället för hastverk».

I fall icke detta bref från Braun nu låg framför mig, och om jag icke ännu lyckades läsa dess datum, den 14 augusti, så skulle jag knappt tro att det skrefs då — ty Adlersparre berättar om ett bref, skrifvet den 16 augusti, just af *Bjursten* till en vän i hufvudstaden och från Lysekil, hvari Bjursten omnämner sin vistelse i von Brauns egen bostad på Kornön, der han

synes vara hemmastadd och omtalar att Braun mottagit honom med följande *citat* från den grekiske vise:

»Du, som dig ensam fann i den menniskohvimlande
öknen,
Bota dig, gå, misantrop, bota dig, blif — eremit!

Hvarefter följer en högst förledande skildring, en rigtigt uppfriskande skildring af skaldens bostad och deras supé af egenhändigt uppdragen hvitling, färskt bröd, färskt smör, färsk mjölk och färsk potatis.

Herrarne på klippan tycktes verkligen ha haft en måltid för gudar.

Huru länge Bjursten stannade på Brauns ö nämnes ej. Men nog var det väl en poetisk ö, ty Brauns värd hette *Schiller*. Och Bjursten syntes mindre misantropisk der, än vanligt. Men huru som helst så var han rest då Braun sjuknade.

Nionde kapitlet.

Det lider mot aftonen. Natten kommer.

Framskred det emellertid något med Brauns »välsignade» kalender?

Den hann ej att bli rätt fullbordad.

Hvad sjelfva titeln angick, så hade Braun från början tänkt att kalla den Å. Detta på grund deraf, att den näst föregående hette Z. Redan 1858 hade han i denna kalenders företal uttalat ett slags afsked till sin publik, så lydande:

»Och nu farväl, kanske för alltid, min högtärade allmänhet, och tack, hjertligt tack för god vakt, som man säger på militärspråket. Tack för allt bifall, tack för allt öfverseende! I min lefnads A-B-C-bok har jag redan hunnit till det öfverflödiga Z och

Nu återstår för mig blott Å och Ä och Ö
Se'n kan det vara tid att lägga sig och dö.»

Emellertid förklarade han, troligen kännande att det *led*, att kalenderns titel skulle ändras från Å till *Borup*, såsom den äfven fick heta.

I förordet dertill benämner Talis Qvalis Borup »sista spelet på lyran», hvilket gaf Post- och Inrikes Tidningar anledning till en vacker definition på *Borup*, »som eljest anses betyda sista spelet i kort.»

»I början af detta århundrade», berättar bladet (dec. 1860) fans i Hagunda och Lagunda härader i Upland en häradshöfding, som hette Borup, troligtvis skåning, emedan hans namn är kändt äfven i Skåne. Han var den älskvärdaste umgängesman, glad, qvick, snillrik. I det sällskap, hvari han var, glömde alla tiden och tänkte icke på att taga afsked, men då han aflägsnade sig, ljöd det: »Nu går Borup!» Då bröto alla upp, dansmusiken tystnade, sista glaset dracks, vid spelbordet gåfvos korten för sista gången — ingen trefnad fans, sedan Borup gått. Detsamma tycka nu beundrarne af Wilhelm von Brauns dikter.»

Den sista skuggan faller.

September har inträdt. Höstsvallen börja dåna mot den »spöklika klippan». De fem ensliga träden

buga sig ödmjukt för nordanvindens mägtiga stämma, sjöfoglarne sjunga ängsliga dödshymner, medan de oroligt flyga fram och åter, ställande den slutliga färden utåt Nordsjöns mörka, högresta vatten. Hela vestkusten kläder sig i sin vanliga dystra höstdrägt. Soldagarne kunna räknas.

På skaldens ö fortsätter han ännu sitt dietiska lif och kedjan af sina väl mörka, men troligtvis också stundom ljusa och högtidliga tankar. Och säkerligen besökte honom någon vacker *aning*, det kan man sluta deraf, att han förstört »brefven till den döda», till *henne*, den enda qvinna som han så brinnande och troget älskat intill det sista. Den lilla gulnade papperslappen, med de rader hon skrifvit, skilde han sig ej vid, och de fingo troligtvis följa honom på den allra sista färden.

Det var den 1 september, som han började känna de första symptomerna till en möjligen allvarsam sjukdom. Han reste då öfver till Lysekil, för att kunna eftersända läkare och för att bli bättre skött. Vid ankomsten led han i flera timmar af starka frosskakningar, efterföljda af ett slags dvala. Efter läkarens ankomst och ordination kände han sig emellertid bättre. Men ehuru han återigen, sedan doktorn rest, blef sämre, ville han ej ånyo efterskicka honom, utan trodde det obehöfligt. Några dagar senare kom lyckligtvis läkaren händelsevis till Lysekil, och fann då en så svår förändring ha föregått, att Braun genast måste föras in till Uddevalla, hvilket skedde under sjelfva natten, så att båten anlände dit vid femtiden.

Enligt underrättelser, lemnade till Adlersparre från Lysekil, hade Braun då befunnit sig så pass väl att han under vägen skämtat med sina fyra roddare och

vid ankomsten sändt dem i land för att de skulle få sig »något till bästa», hvarefter de skulle säga till på sjukhuset att löjtnant Braun var kommen och önskade bli hemtad dit.

Ja, han blef hemtad — buren på en säng, hans sista färd i lifvet — som man vet var det två dagar senare, den 12 september, som detta stora ljus slocknade på jorden, för att tändas i himlen.

I tidningarne hette det:

»Med vestra posten har den smärtsamma underrättelse ingått att Wilhelm von Braun den 12 d:s aflidit i Uddevalla. I honom har en rikt begåfvad skaldenatur gått förlorad för vårt land m. m.»

Hans begrafning skall ha egt — och hur naturligt var ej det — en gripande högtidlighet. En lagerkrans, sänd från Göteborg, bars före honom, och Bohusläns regementes musikcorps utförde ett frivilligt hyllningsverk vid processionen. I Uddevalla Tidning var en utförlig beskrifning på begrafningen, och artikeln slöt med en uppmaning till Brauns vänner och beundrare att sätta sig i spetsen för en national-subskription till en minnesvård och medan det väntades på att denna uppmaning, som egentligen gjorde sig sjelf, skulle träda i verket, stämde skalderne sina lyror för den hängångne sångarbrodern, ty djupt, *mycket* djupt var det intryck, som sorgposten åstadkom medan den flög öfver land och vatten.

Så ljöd en af sångerna. Det var Orvar Odd som tolkade brödernes känslor:

Ännu en kämpe, som blef ryckt ur striden,
En trofast kämpe, trofast son af tiden

och trofast sina vänner som sin sak!
En orädd fäktare med lätta vapen
I förpostkedjan helst! Det var *hans* smak
Och hans metod i krigar-vetenskapen.

Han *var* en skämtare. Det goda skrattet,
Den öppna glädjen och det skälmska sprattet
Det var hans sång, hans väsens naturel;
Och när han först lät denna lifsfröjd skalla
Uti en tid af skaldepjunk och gnäll,
Vi klappade deråt vårt »bravo» alla.

Men hur man skeft en skaldesjäl bedömmer,
Hur man vet litet om hvad hjertat gömmer
Och om det lif som rör sig innanför!
Man ser det yttre, icke hvad det skyler,
Tar blott kostymen och dess tillbehör
Och gör på fri hand sedan — hvad kalkyler!

Han gerna spelade med gycklets tunga,
Men ej så sällan hördes ock han sjunga
En högsint bitterhet, en ädel harm;
Då var det icke orden blott och frasen,
Men öfvertygelse i modig barm
Och ljungeld, ej blott *dån,* uti extasen.

Ej mer ditt öga dessa milda blickar
Utöfver verldens flärd och dårskap skickar,
Och på din bleka läpp satirn är stum.
Men hvad du var vi minnas, dina vänner:
En frihetens soldat i hvarje tum,
Och hvad du sjöng, sjöng godt — ett folk det känner!

Sjelf hade Braun sjungit i sitt »konterfej»:

— — — — en glad poet
Som sig numera åt litet gläder.
Åt mycket litet — åt fyra bräder.

Hans varma önskan då han 1838 med den nye brodern om natten stod på Uddevalla kyrkogård: »Ack den som bodde här», hade nu gått i fullbordan. Och det hade blifvit som han önskade: så tyst, så tyst. »Här», sade han, »störes man af ingen, icke ens af sig sjelf, hvilket är det bästa».

Tionde kapitlet.

Vid hans sista hvilorum.

De första snökornen hade längesedan fallit öfver Brauns graf innan någonting kommit till stånd angående uppmaningen till en national-subskription. Slutligen hade varma vänner fått denna affär på rediga fötter.

Genom Axel Emanuel Holmberg och en kommissionär i Uddevalla blef den stora granitkolossen beställd och hofbokhandlaren Adolf Bonnier åtog sig mottagandet och redovisningen för de insamlade medlen.

En afton, vid en annan litterär sammankomst, men *denna gång* af så sorglig beskaffenhet, stod jag med Albano-Adlersparre, hvilken, såsom en af inbju-

darne var med i öfverläggningen om minnesvården, just å samma ställe på golfvet i salen midt för balkongdörrarne, der Braun stått och med glaset i hand utfärdat löftet om en sång vid *min* graf. Nu, just nu, tänkte vi på inskriften å *hans*.

Derinne i nästa rummet vid divansbordet, omkring hvilket alla inbjudarne, vi voro visst nio, hade plats, gjorde en artist upp ritningen för det som skulle inhuggas i det väldiga blocket, hvilket Axel Emanuel Holmberg framstält i allra minst ett dussin teckningar. Man stannade efter många prof och diskussioner vid en stor oval med en stjerna i stenen uppöfver de enkla raderna.

WILHELM VON BRAUN.
Född 1813. Död 1860.

Vänner af hans sångmö
reste stenen.

Denna vård, detta hemlighetsfulla sjömärke, synbart långt ifrån, aftäcktes enligt inbjudarnes önskan och just då fattade beslut (efter hvad jag vill minnas) på skaldens följande födelsedag.

Och när hon, som nedskrifver dessa rader, en augustiafton 1867 på återresa från Strömstad med alla *sina* födelsedagsblommor stod, jemte en annan skaldens trogne vän, vid denna storartade graf, der blommorna offrades, tänkte hon på huru outsägligt

lycklig han nu var, förenad med sitt hjertas utkorade brud.

Stjernan på vården belystes härligt af aftonsolen. Och höga tankar på lifvets vexlingar — kommo för att hviska:

»Hvad är förgängelsen?»

Den utnötta klädnad, som aflägges innan vi beträda stjernhimmeln derofvan: försoningens och barmhertighetens hemland.

MAGNUS JAKOB CRUSENSTOLPE.

I.

Inledning.

Crusenstolpe var den tredje af svenske författare som för tryckfrihetsmål, benämnda högmålsprocesser, erhöll en hård dom.

Till förklarande af dessa domar är icke nödigt att fördjupa sig i en redan antik politiks färgspel, schismer och konflikter; detta så mycket mindre, som hvar och en särskildt af ifrågavarande domar skrifver sjelf *sitt* tidskiftes memoirer.

Den förste af de tre var Thorild, denna djupa natur, som föresatt sig att utgrunda den outgrundliga naturen sjelf, af hvilken han utgjorde en atom, men en atom som ej ville förena sig med de öfriga innan han visat sin skiljaktighet från dem. Att reformera religionen, statskyrkan, samhällsinstitutionerna och statsväsendet var honom icke nog, han ville icke blott reformera en *stat*, han ville reformera hela verlden, och det efter mönster, hvilka icke ens denna på reformerande rörelser så öfverflödande epok skulle hafva drömt om. Hans sociala, filosofiska, religiösa och politiska skrifter stämplades som »Jakobinism», ehuru om han verkligen tog något från Frankrikes rysliga epok, som han kallar »en guddomlig händelse», det

möjligen var något beslägtadt, men likväl icke *detta*. Allt nog, förmyndareregeringen bestämde en hans skrift benämnd *Ärligheten*, ställd till hertigen-regenten, att fälla honom. Och skulle både skriften *Allmänna förståndets frihet* och *Ärligheten* förintas. Han dömdes för tryckfrihetsbrott till fyra års landsflykt 1793.

Efter honom blef det Lindeberg som på förut meddelade grunder 1834 dömdes till döden, och sist Crusenstolpe, som för några yttranden i *Ställningar och förhållanden* dömdes till tre års fästning 1838.

Hvad nu denne sistnämnde beträffar, så kan man säga att han dessförinnan bragte i system det gamla ordspråket »*Andra tider*, *andra seder*».

Assessor Magnus Crusenstolpe i Svea hofrätt, en man begåfvad med framstående, högeligen fördelaktigt utseende, med lysande snille, vältalighet, utsökt stilistisk förmåga och det magnifikaste sätt att vara, hade det allra bästa hopp att göra en lysande karrier, ja, troligen hade han till och med ett berättigadt hopp. I alla hänseenden berörde hans drömmar aldrig en viss kommande stund, den nemligen, då *han*, som i egenskap af ledamot befunnit sig vid Hofrättens *bord*, en dag som anklagad befann sig stående vid dess *skrank*, der hans ord (hemtade ur försvarsskriften) med djup, vibrerande stämma uttalades sålunda:

»Åtta år har jag suttit domare vid detta bord, inför hvilket jag nu står tillrätta sjelf såsom anklagad. Jag räknar mig denna tid till ära, jag vill ej att högloflige rätten skall behöfva räkna sig den till skam. Det är möjligt att jag ej passade för platsen — platsen ej heller för mig. Men i åtrå att skipa rättvisa utan anseende till personen, kan jag med stolthet, och handen på hjertat, nämna mig eder vederlike.»

Saken var att det ljus, som brunnit så klart under Crusenstolpes glansperiod, plötsligt slocknat.

Dock, hvilket jordiskt ljus har icke samma egenskap? Och den der stunden vid skranket skapade åt honom en popularitet, som på en annan väg säkerligen icke kommit honom till del.

Men i alla fall blir det alltid mörkt då ljuset slocknar, och Crusenstolpe befann sig (före processen) i ett påfallande mörker.

Men var den mannen skapad af ett sådant materiel hvaraf filosofer bildas? Sade han väl till sig sjelf: »Det är förbi, jag vill glömma min glänsande period. Menniskan är född till förändringar, och jag skall börja en ny bana.» Nej, sådan var icke hans lifsåskådning.

Nog började han en ny bana, men att han ingenting glömde, att han erfor ett tärande, brinnande behof till allt annat än filosofisk resignation, det bekräftades af det förhållande, som förde honom först till stadshuset och sedan till fästningen, ty ödet ville ej att det för honom, liksom för Lindeberg, fans tillreds ett jubileum, lämpligt för politiska fångars amnesti, och om det än funnits, är det troligt att det ej blifvit fruktbärande för honom: farlig på ett helt annat sätt än Lindeberg.

Emellertid är just det märkvärdiga att för dessa herrar författare, alla tre, blefvo deras stränga domar på bästa sätt fruktbärande.

Aldrig hade den fattige länsmanssonen från Bohuslän, den store Thorild, i Sverige fått tillfälle att göra den lycka, som utomlands öppnade sig för honom. Såsom professor och bibliotekarie i Greifswald längtade han så litet tillbaka, att han under hela sin återstående lifstid stannade qvar der han blifvit erkänd och

rättvist uppburen. Lindeberg å sin sida ville för ingen del »haft det skiftet af sitt lif olefvadt». Han hade gått ur fängelset som en klokare och djupsinnigare man, än han kom dit. Hvad slutligen beträffar den siste af dem, så gjorde han helt andra studier än Lindeberg, som nöjt sig med sitt *eget* väsende. Crusenstolpe gjorde *sina* studier i traditionel-, historisk-, politisk romantik, hvaraf någonting så pikant, originelt och nytt uppkom, att han på inkomsten af dessa, just i lagom tid upptäckta källor, blef i tillfälle att efter hand rangera sin helt och hållet genom sitt tidningsföretag derangerade affärsställning. Dessutom kallades Crusenstolpe den tiden en »folkets man»; en titel, som kunde räkna slägtskap med hvad som helst snarare än med *hans* natur, hvilken allt igenom, från början till slut, var aristokratisk. Märktes någongång det motsatta elementet, var det troligen endast ett skum på ytan, som vid en ny sakernas vändning möjligen kunde skummas bort. Ty han *var* en motsägelse: på visst sätt försonlig — oförsonligheten låg mest i bläckets galla och pennans uddhvassa spets.

Emellertid befann han sig efter juryns dom ännu på stadshuset, der hans hustru, den trofasta följeslagerskan, som alltid delade hans öden, var hos honom.

Angående färden till Waxholms fästning lärer det varit i fråga, att till undvikande af nya oroligheter — de som egt rum hade haft en tillräckligt allvarsam karakter — under någon ej på förhand bekant natt sätta embarkeringen i verket, men det blef snart tydligt, att aningen härom gick från mun till mun och att nattliga demonstrationer skulle måhända haft en ännu svårare betydelse, än om allt skedde vid öppet dagsljus. Och så skedde äfven.

Öfver denna märkliga tilldragelse inom ett författarelifs annaler meddelar ett ögonvittne, och på samma gång en auktoritet, Aug. Blanche, följande beskrifning.

»Det var den grannaste morgon i juli 1838. Solen stod hög och klar öfver Skeppsholmen, doppade sitt guld i Norrström och bröt sig mot soldaternas bajonetter. En haie af trupper, till häst och fot, var nemligen bildad uppför hela Brunnsbacken emellan södra hamnen och norra gafveln af stadshuset, den tidens fängelse äfven för statsfångar. Dessutom presenterade sig från strömmen några kanonjollar, bemannade med plutoner af gardet. En ofantlig massa folk af båda könen trängdes på ömse sidor af denna lysande haie, värdig en triumfator.

Nu knarrade fängelseporten på sina hakar, och ut trädde ett äkta par: mannen, hög, ståtlig, med skarpt markerade anletsdrag, sydländsk glöd i blicken, sydländsk oro måhända ock — qvinnan, som han ledde vid sin arm, skön, ljuf, blicken öm, munnen småleende. Det var hugsvalelsen vid orons sida. I samma stund detta par visade sig, fyldes luften af hurrarop, och hvart man såg hviftade hattar och mössor. Soldaterna tycktes med förvåning betrakta detta ovanliga skådespel, och när det märkvärdiga paret skred förbi t. f. öfverståthållaren Kuylenstjerna, högste befälhafvaren på stället, blottade mannen sitt hufvud för denne, hvilken lika artigt besvarade helsningen. Men den artigheten kostade honom embetet. Det var icke godt för en kronans embetsman att vara artig den dagen. Det behöfdes också icke. Folket gjorde »les honneurs» i stället.

Vid stranden mottog en kronoslup det så stor-

artadt firade paret, slupen sattes i rörelse och kanonjollarna följde med. Men så länge en skymt af flottiljen kunde uppsnappas, skallade hurraropen öfver stad och vatten.»

Så skildras förhållandet af Blanche.

För att ett ögonblick stanna vid öfverståthållarens helsning, så lärer han varit en gammal bekant till *fru* Crusenstolpe, och det *olyckans* majestät, som hon så väl uppbar, rörde förmodligen hjertat och meddelade sig åt handen. För vår del äro vi öfvertygade att det var blott en af de hundradetals olika historier, som den tiden gjorde sin rond, denna, att öfverståthållaren skulle för en så mensklig handling förlorat tjensten.

För de två, som nu mer än någonsin måste bli allt för hvarandra, hade den vigtiga dagen endast solljus på *himlen*. Båda längtade obeskrifligt att få komma fram, och att få bli ensamma med sig sjelfva. Det kändes ansträngande i längden att så der till fullkomlighet uppbära den yttre värdigheten.

För mannen var hustrun fullkomligt ovärderlig. Hvad skulle det blifva af honom utan hennes sällskap, han som behöfde umgänge, behöfde småprat om hvad som helst.

Hon, som skulle resa fram och åter, — både emedan de i Stockholm qvarlemnat deras tolfåriga dotter under mormoderns uppsigt och för att, enligt hennes förhoppningar, föra till staden och försälja de manuskript, han möjligen, ifall han kunde rycka upp sig, komme att utarbeta — hon skulle naturligtvis då äfven återföra utom alla slags förnödenheter alla möjliga nyheter. Men icke var det nog härmed! Mannen var gourmand, och det var redan öfverens-

kommet att hon, som hade godt om vackra och upplifvande förespeglingar, skulle steka hjerpar i kakelugnen och ställa till små festligheter för besökande herrevänner. Men ännu återstod något ytterligare för henne. Hon förutsåg hans modlöshet och skulle derföre räsonnera med sin man öfver hans tilltänkta författareplaner, bedöma och berömma efter omständigheterna, och när något *rätt* »uppiggande» behöfdes, skulle hon äfven sätta i gång en och annan lämplig dispyt.

Korteligen, hon skulle *vara* och *göra* allt.

Det var något eget, att Crusenstolpe, som syntes så storartad, hade de mest husliga småtycken och var synnerligen känslig för nöjet af att ega husdjur.

Till den ändan hade den omtänksamma hustrun efter sin första stockholmsresa medfört till deras bo på fästningen en tredje deltagare: en katt, afkomling af deras mycket fjesade *»madame Pira»*, det respektablaste exemplar af det feminina kattslägtet, men som blifvit qvar i hemmet till tröst för den unga dottern och den gamla mormodern, hvars gunstling »madame Pira» var. Och *hon*, Pira, inseende sin pligt att för sina båda matmödrars skull lägga band på *sin* saknad, hördes aldrig jama högt... hon endast spann, på sin dyna vid kakelugnen, saktare och mera tankfullt än vanligt.

Detta är *småsaker* i det *stora*, men för den ensamme mannen var katten en smeksam, välkommen och lekfull vän.

II.

Ett patriarkaliskt fästningslif.

Nu är det tid att låta de resande göra bekantskap med sina nya resurser.

Den för Crusenstolpe bestämda lokalen var belägen i kommendantsbyggnadens bottenvåning, ända djupt nere vid fästningsvallen, och vid det äkta parets ankomst voro rummen på icke ringaste sätt ordnade, utan alldeles tvärtom, alldenstund kommendanten, öfverste P., trott att fästningsstraffet ej skulle komma till stånd, utan att det skulle ungefär gå som för Lindeberg.

Emellertid fans tillräckligt många händer för att göra alla nödiga förbättringar, och sedan det första obehagliga intrycket blifvit öfvervunnet befunnos rummen ganska bra, förstås relativt till deras bestämmelse.

Det skulle blifvit tusen gånger svårare för de nykomna, i fall de icke i kommendanten funnit en både ganska bildad och vänlig man, som på samma gång blef dem ett angenämt sällskap och en mild och human väktare.

Det ständiga tillmötesgående som de rönte hade dessutom en annan källa. Långt ifrån att genom sin artighet gå *emot* instruktionerna (åtminstone de icke offentliga) hade kommendanten från kronprinsen Oscar, hvars ädla hjerta aldrig förnekade sig, erhållit uppdrag att göra fångenskapen för Crusenstolpe så dräglig som möjligt; ett uppdrag som öfversten både fint och grannlaga sökte efterkomma.

Förutom kommendanten, gammal ungkarl, var på fästningen bosatt en major Lutman, tjenstgörande vid det der då förlagda artilleriregementet, jemte majorens fru, med dennas sällskapsdam och factotum, m:ll E., hvilken för sin korta växt i den förtroliga fästningskretsen benämndes *Lillan;* men deremot ansågs hon stor i qvickhet, välvilja och tjenstaktighet, och blef ovärderlig för det äkta paret uere vid fästningsvallen.

I majorens familj tillbragte Crusenstolpe och hans fru tvenne aftnar i veckan (från kl. half 7 till klockan 9) då thé intogs och äfven ibland supé. Men som nioslaget i tornet förklingat och derefter trumpeten tillkännagifvit korum (hvarefter korrektionisterne blifvit förda tillbaka till sitt fängelse i stockhuset), begåfvo sig Crusenstolpe och hans trogna ledsagerska till *deras* boning.

Dessa trefliga små samqväm bevistades också af kommendanten med dennes begge mycket favoriserade hundar, hvilka på fru C:s vänliga uppmaning tillätos att jemte deras värde husbonde med henne dela soffan; detta till stort nöje för öfversten, som alltid hade någon ridderlig fras i beredskap för den vackra aimabla frun, och äfven till synnerligt nöje för majorskan, som på sin sida af soffan hade *sin* älskling, en, som det sades, förtjusande mops.

Något längre fram då societén blef mera bekant tilläts herrskapet Crusenstolpes katt, Jösse, att öka den fyrbenta kretsen, och ehuru Jösse, för att vara en afkomling af den eleganta »madame Pira», visade sig något bondblyg i början, afnöttes blygheten efter hand, så att under det *Lillan* serverade thé och glada infällen för den egentliga sällskapskretsen (oftast ökad

med ett par af de yngre artilleriofficerarne), så hade kommendantens hundar, majorskans mops och assessorns katt framför kakelugnen en egen cirkel, der det gick nästan ännu muntrare till under intagandet af mjölken och skorporna, särdeles sedan Jösse, som nu förvärfvat en lättare sällskapston, endast med en mycket artigt modulerad jamning besvarade den afsnäsande, förnäma rörelse, hvarmed han af mopsen blifvit bortstött från både skorpor och mjölk. Hvad öfverstens favoriter beträffade sågo de endast med ett visst medlidsamt förakt på *denna* supé. De förde en helt annan diet, och höllo sig derför emellanåt framme hos husbonden vid herrskapsbordet.

Dessa partier, der tonen ofta var både glad och pikant, fortgick under hela den tid författaren och hans fru bodde på fästningen, och sedan de lemnat den, blefvo de i kretsen mycket saknade. Lyckligtvis för dem hade de fått behålla den vänlige kommendanten i *deras* tid, men något senare lemnade han sin post och nedsatte sig på en sin egendom, och majoren, längesedan trött på tjensten, beslöt att följa sin ungdomsvän och vapenbroders exempel, hvarefter han drog sig tillbaka till privatlifvets lugn och flyttade till Stockholm, der familjens medlemmar då i sin tur blefvo firade gäster i Crusenstolpes hus.

Men detta är att inkräkta på framtiden. Sedan vi nu sysselsatt oss med den patriarkaliska sidan af fästningslifvet, gå vi att framlägga åtskilliga benäget meddelade utdrag af bref från Crusenstolpe, skrifna till hans fru under hennes olika vistelser i staden. Och som dessa osminskade utgjutelser äro *sanningen* sjelf, så kan man med allt möjligt skäl, emedan ingenting

tydligare belyser författarens skaplynne, benämna och antaga dem som karaktersdrag och memoirer.

III.

Ur bref från Crusenstolpe till hans maka.

Waxholms fästning den 22 juli 1889.

Millioner tacksägelser till dig, min Sophie, och de goda vännerne Sandström och C., som rangerat så med förläggareskapet, att våra smulor räcka till i dessa svåra omständigheter. Jag hoppas du är hemma här (på fästningen) tills den pålitlige L. kommer hit, ty det vore bra att du toge noga connaissance, äfven af dessa affärer. Emellertid önskar jag, att det *enskilda* goda förhållandet, som hittills varit emellan Lars Hierta och mig, ej derigenom må störas (jag talar nu om personen, icke om *publicisten*). Han har vid många tillfällen gjort mig tjenster, han visade mig deltagande, åtminstone i början, af den mig vederfarna politiska förföljelsen, hans intressanta och vördnadsvärda maka gjorde dig till och med besök i vårt fängelse på stadshuset, utan att förut ha sett dig. Allt detta berättigar till erkänsla, och af alla fjettrar äro *tacksamhetens* de enda jag aldrig kan förmå mig att bryta. Jag skrifver detta med tårar i ögonen. Verlden må döma om mig hvad den behagar.

Ett annat bref är dateradt

Waxholms fästning den 13 febr. 1840.

Min engel, mitt allt!

Rådman D—m kom hit upp till mig sedan jag ätit min middag och skingrade för några ögonblick

den gräsliga oro, hvaruti jag befann mig i anseende till din resa. Gud ske lof att det gick så fort och väl! Min förmiddag var ryslig. På middagen var *Lillan* här, men det ville ej ändå bli trefligare. Nu, kaffedags, är det bättre. Lillan har nyss eldat sängkammaren, yttre rummet eldades i middags. Jag har nu den der muntra hufvudvärken med blindhet, så att jag knappt ser hvad jag skrifver. Får jag sofva i natt blir det väl bättre. Jag ämnar på en stund gå upp till majorens i afton.

Omfamna mamma (Crusenstolpes svärmor, som han högt älskade), kyss vår Charlotte och helsa det oss så dyrbara paret F. och C. o. s. v.

Din outsägligt älskande och saknande

Magnus.

Densamme till densamma.

Jag skrifver utan att bestämdt veta, hvarken när, hur, eller *om* jag skall få dessa rader dig tillsända.

»Kula...» (Detta var namnet på den artillerist som uppassade och bestred alla yttre göromål hos Crusenstolpe under vistandet på fästningen).

Kula är just nu ute på recognoscering i köpingen midt öfver. Det är icke mitt fel, att du ej oftare hört af mig under ditt vistande i hemmet denna gång. Om jag haft lägenhet hvarje gång jag velat, så skulle du haft bref morgon, middag och qväll alla dagar. Sjön är nu så öppen här, att båten går på vanliga sättet mellan fästningsbryggan och Falkens. För Guds skull, säg till den som kör dig, att han icke färdas på svaga isar. Bättre ett stycke längre

och en senare framkomst. Tenösundet är alldeles öppet, och äfven midt på sjön, alldeles som i fjol.

Klockan pinglar nu på gamla viset när fästningsbåten går och kommer. Här är sig likt, endast ledsammare för mig, så länge du är borta. I går afton gick jag ej ut, ty jag finner det mindre tråkigt i min enslighet med några böcker. I qväll ärnar jag förlusta mig på vanliga stället, från half 7 till trumman går, med mina två gubbar och mina två gummor. Lillan är mycket aimabel och påpasslig. Henne förutan vore skärselden fullständig. Hon helsar alla vederbörande — så äfven jag etc. etc.

Nästa bref är af den 3 nov. 1840.

Jag längtar att återse slupen och Lillan. Ännu klockan 9 f. m. synas de ej till. Emellertid skrifver jag detta för att underrätta dig, att jag i går afton ej allenast drack thé hos majorens utan på köpet superade der, i sällskap med öfversten. Samtliga voro vid ganska godt humör. Vi både åto och drucko rätt godt.

Så outsägligt jag längtar efter din återkomst, så angelägen är jag dock att du ej må resa hit utan med säkert bud, ty i dessa dagar hafva flera olyckshändelser timat. Det är bättre att du dröjer en dag längre i staden, för att komma säkert hem, det vill säga till fästningen, till arrestanten.

Vi ha haft ett par dagar af den angenäma Waxholmsstormen. *Du* vet hvad den vill säga och huru behagligt den tjuter kring knutarne. Dock har jag ingen dag gått miste om maten...

(Med detta sista syftar Crusenstolpe på den omständigheten att maten alltid hemtades i Waxholms köping hos »*Falkens*», det vill säga från en societélokal och restaurant som *då* fans och kanske ännu finnes der. När författaren hade sin sannskyldiga sånggudinna hos sig arrangerade hon oftast »kakelugnsmiddagar hemma.»)

Följande dagen, den 4, skrifver han på sin och sin hustrus bröllopsdag då affärerna ännu qvarhöllo henne i Stockholm:

»Ett par rader, min engel, får jag väl lof att skrifva dig till på den kära årsdagen af den enda *osvikliga* sällhet som varit mig beskärd här i lifvet. Gud gifve att några angenämare årsdagar må återstå oss än denna.»

Nästa bref är så godt som en hel karakteristik öfver Crusenstolpes åskådningsförmåga i afseende på lifvets förhållanden. Det innefattar, som man ser, den blödigaste, innerligaste känsla, med en öfvergång till förunderligt oskyldig hvardagsprosa. Tillfället är vid hans svärmors död, då hans hustru skyndat in till Stockholm.

Den 7 december 1840.

Sedan din afresa har jag ej varit utom dörren mer än i går förmiddag klockan mellan 11 och 12, då fängelset sopades. Så länge min svärmors lik finnes ofvan jord, vill jag ej ens gå öfver gården till majorens. I qväll, tisdag, ha öfversten och majoren haft godheten att dricka thé hos mig. Jösse, (man erinrar sig att det var namnet på katten) är mer än vanligt smeksam, gör små spratt och slår sönder hos majorens, men icke hos mig, och ber nu om sin

respekt för sina begge matmödrar och sin egen fru mor, madame Pira. Helsa alla etc. etc.

Det var mig kärt att själaringningen ej uteblef, om den skedde den XI eller XII var deremot likgiltigt; men jag *önskar* att begrafningen också må ske med *klockor;* detta är den sista uppmärksamhet jag kan visa en så huld moders stoft. Du har väl slutligen några kort öfver hit igen, ty vi böra gömma åtminstone ett par till minne af vår hulda mamma.

Adieu, min engel, helsa Charlotte och alla från

din tillgifnaste

Magnus.

Fredags morgon.

Hvilken i alla afseenden sorglig dag! Till och med väderleken skall förfölja oss, och ett ohyggligt yrväder följa vår stackars mors lekamen på dess sista färd. Nu komma visst inga af de på begrafningen bjudna . . .

Nu emot middagen börjar det klarna. Gud ske lof för åtminstone denna lilla tröst.

Aftonen den 11.

Nu fick jag dina rader och tidningarna med budet. Gud välsigne och stödje dig i all din bedröfvelse. Bed Sandström eller C-m taga noga reda på *stället* på kyrkogården der salig mamma ligger. Om det ej är för sent på året, skulle jag önska att grafven blefve torflagd. Vill min Sophie sedermera framdeles

ha en sten gemensam öfver mor och bror, så skall jag, om jag lefver, derom i sinom tid besörja. Helgen stundar och jag väntar med yttersta otålighet på en dyrbar och öfver all *beskrifning* kär julklapp: — min maka och vårt barn. Jag hafver er i tankarne.

Din *Magnus*.

Vaxholms fästning den 14 december 1840.

C-m sade att de ord, doktor Pettersson yttrade vid vår mors likkista, voro mycket vackra och lämpliga. Jag önskar högligen att få dem. Jag vill gerna för detta ändamålet öka likstolen om det låter sig göra och ej är för sent. Bed vår oförliknelige vän Theodor (hvars ovärderliga vänskap för oss och vår salig mor aldrig nog kan tolkas) söka öfvertala Pettersson att lemna mig talet och tillika framföra både min helsning och uttrycket af min erkänsla till doktorn. *Piran* helsas från sin snälle *Jösse*, som förenar sina böner med mina, att *madame Pira* ej må glömmas med mat och mjölk af vår goda fru F-r, och att Lovisa må vara beskedlig emot henne.

Slupen torde ej kunna gå för drif-is, men midt emot Pålsundet på Vaxholmslandet skola häst och släda finnas dig till mötes. Om sjön hinner lägga sig innan din afresa, så förbjud uttryckligen i alla fall C-ms betjent, eller hvem som helst, att köra isarne!

I alla affärer m. m., kom väl ihåg att alltid göra som du sjelf vill, min engel. Jag längtar att få omfamna mina älskade.

Sedan Charlotte nu är det *enda* ömma föremålet att vårda i vårt lilla hem i Stockholm, besvär jag, jemte helsningar till fru F-r, detta aktningsvärda och

förståndiga fruntimmer att så hägna och fästa öm och moderlig uppmärksamhet vid vår Charlotte, att denna späda blomma må bli våra äldre dagars glädje — om äldre dagar äro oss beskärda.

Farväl, min oförlikneliga maka, min skyddsengel, omfamna vårt älskade barn och helsa alla vänner från

Din *Magnus.*

Nu ha detta slags memoirer hunnit till början af det *tredje* året.

Den 26 februari 1841.

I går afton var jag första gången sedan din afresa uppe hos majorens och drack thé. Frun är sjuk och håller sig i sängkammaren. De begge gubbarne och jag gäspade i salen, stundom med *Lillan*, tills trumpeten klockan 9 förlossade mig. Mitt fängelse är det trefligaste på *syndaklippan.* Med Sophie är det ett paradis, och med mina böcker, papper, penna och bläck är jag bättre der än annorstädes. Välförståendes *här.* Jag längtar att få höra när du vill bli hemtad. I alla fall kan du lita på att *om* jag skickar hem för att hemta dig med Waxholms-åkdon, så äro isarne pålitliga. Fråga »gode vän», huru mycket han ungefär tror *det* blir, som du hade med dig, och L. när det blir färdigt!

(Dessa frågor ha afseende på manuskriptet, om det var till *Morianen* eller något annat. Manuskripten fördes alltid af författarens fru till Stockholm i en egen dertill bestämd väska, hvilken ännu omsorgsfullt gömmes af dottern till den ryktbare mannen).

Fortsättning.

Allting är sig likt här på syndaklippan: gubbar, gummor, hundar, höns etc. etc. Jösse har blifvit pinkär i fångarnes katta i Stockhuset, hvilket tillskyndar oss ofantligt många lifliga förhoppningar af det *svarta* slaget. Underrätta »gode vän», att den 22 afgick härifrån genom kommendantsembetet min ansökan till Svea hofrätt angående anstånd med bouppteckningen efter salig svärmor. Kanske han ville i »mjugg» efterhöra hvad hofrätten derom diskussive yttrat liksom officielt beslutat. Tusen helsningar till Charlotte från

Din längtande
Magnus.

Sista brefutdraget är dateradt:

Fästningen den 4 Mars 1841.

Ännu några kråkfötter innan du lemnar vårt hem för att återvända till vårt fängelse.

Budet aflemnade rigtigt korgen oskadad. Sakerna voro välbehållna. Likväl hade rensteken blödt ned hjerparne, så att de ännu äro genomvåta. Jag har bredt ut dem i fönstret och för öfrigt ansat om varorna så, att jag hoppas du skall bli nöjd.

I öfvermorgon onsdag blir här den vanliga målskjutningen på *åtta-vallen*, sedan reser kommendanten till Stockholm. Majorskan fortfar att vara opasslig och residerar i sängkammaren. Också har jag blott en enda gång sedan din afresa stört gubbarnes tjusande patience-parti, hvilket nu bedrifves i salen der öfversten och hundarne besitta soffan.

Trefaldt välkommen etc. etc.

Som ett slags upplysande illustration till så väl hjerparnes som de öfriga matvarornas »omansning» af författaren, hvilken för detta vigtiga ändamål säkert lemnade den kinkigaste scen i Morianen, får nämnas, att Crusenstolpe, i egenskap af känd gastronom, hade synnerligen goda insigter i kokkonsten. Till tionde upplagan af mamsell Nylanders kokbok hade han skrifvit företalet och hans fru, som egde extra utsökta kunskaper i denna vetenskap, hade för tillägget i den berömda boken komponerat flera rätter — kanhända under den äkta mannens pröfning vid spisen.

En annan illustration är till *åtta-vallen.* Denna vall utgjorde Crusenstolpes älsklingspromenadplats, och under de tre år han vistades på fästningen har han här gått så många slag fram och åter att deraf bildat sig en gångstig. Här voro också ofta små tillställningar med herrar garnisonsofficerare.

Den, som nedskrifver dessa rader, blef en sommardag under ett kort vistande på Waxholm jemte sin trogne herre och följeslagare af några officerare från fästningen inbjuden att resa öfver och bese den i aftonens solbelysning poetiskt ur vattnet uppstigande fästningen. Då sågo vi åtta-vallen, men något hinder var för att få se sjelfva rummen.

Emellertid kunde en utflygt till denna kanske en dag vigtiga plats ej annat än väcka underfulla känslor. Först och främst platsens betydelse i allmänhet och sedan de enskilda föreställningarna om det lif, som det arma äkta paret här fört med det patriarkaliska befälet, och dessutom *katten* till sällskap.

Och likväl hördes ingen af de två, mannen och

hustrun, någonsin klaga öfver de flydda åren. De voro naturligtvis för stolta dertill. Men att en tagg alltid satt qvar och aggade i den forne fångens bröst, det kunde mer än väl förnimmas af hans skrifter, der taggen hvass och skarp stack fram.

Innan vi lemnade fästningen hade månen gått upp, och det var en den allra intressantaste tafla att befinna sig på den försilfrade vattenspegeln midt emellan fästningen och köpingen. Trumpeten ljöd just då för att samla fångarne till chorum.

Det var högtidligt.

IV.

Crusenstolpe och hans fru bilda sin sällskapskrets.

Det var hösten 1842.

I dessa skildringar flyttar sig tiden än fram och än tillbaka, men då detta är något alldeles oundvikligt, måste det ursäktas att den kronologiska ordningen icke närmare, än som skett, med de särskilda skizzerna kan iakttagas, ty hvar och en har sin egen tidräkning.

En förmiddag — vi bodde då ännu i utgifvarens af kabinettsbibliotek, N. H. Thomsons hus — satt hon, som företagit sig det dristiga arbetet att teckna Magnus Jakob Crusenstolpe, ensam vid sitt skrifbord icke sysselsatt med något slags författareskap, utan med det helt anspråkslösa göromålet att summera sin hushållsbok, ett arbete, som huru anspråkslöst det var, likväl upptog husmoderns uppmärksamhet så fullkom-

ligt att hon ej uppfattade namnet som nämndes på en besökande, utan endast tecknade åt förmaket.

Det fans ännu hos den nya författarinnan några hyggliga landsortsvanor, hvaribland den, att icke säga sig vara borta då hon var hemma.

Jag gick således in, tänkande på att få se någon redan bekant, men den person som stod midt i rummet hade jag icke sett förut, och likväl fattade mig genast den aningen att jag måtte befinna mig ansigte mot ansigte med den ryktbare f. d. fången på Waxholms fästning, hvars ovanligt intressanta och högst märkliga utseende jag ofta hört beskrifvas af herrar som besökt honom i hans enslighet, hvilken han dock befolkat med många delar *Morianer.*

Ja, hans utseende, hans höga gestalt, hans hållning, hans oförlikneliga minspel och outransakligt forskande och blixtrande ögon, kort sagdt hela *apparitionen* af denne man var sådan att intrycket blef ett af dem som icke lätteligen utplånas.

Jag hade mycket önskat att få se honom och hört omtalas en mottagningsfest vid hans återkomst, der hans närmaste vänner arrangerat tablåer ur Morianen.

Och nu stod han der framför mig.

»Om Carlén varit hemma», sade han med sitt finaste leende, »hade jag sluppit att presentera mig sjelf.»

»Det är alldeles obehöfligt», skyndade jag att förklara. »Jag hörde verkligen icke namnet, men förstod ändå genast att jag hade framför mig en notabilitet som jag skall räkna bland mina intressantaste visiter.»

Han besvarade min artighet med en annan, hvil-

ken lät icke fullt så angenäm som det borde tyckas i den stackars nybegynnarinnans öron. Han sade sig nemligen redan under sitt vistande på Waxholm hafva gjort bekantskap med »fru F.» och skrattat och haft mycket roligt åt *Representantens* äfventyr.

Nu, emedan menniskor i allmänhet, och kanske författare isynnerhet, äro något oförnöjda, tyckte jag icke rigtigt om, att *den* lyckan, att för en stund ha roat fången, skulle just tillfalla *Representanten*, »styfbarnet» i den ännu korta samlingen. Det gick mig alldeles som friherrinnan Knorring, när recensenterne berömde hennes »skizzer», som utgjorde *hennes* styfbarn, att det kändes liksom det väckt en liten förtrytelse och desslikes afund på de mera berättigade barnens vägnar.

När jag nu tänker på detta *första* möte och på det *sista* några dagar innan han lemnade lifvets teater, der han varit kallad att spela en så skiftande rôle, erfar jag hela magten, intrycket och betrycket vid återkallandet af det förflutnas skuggor.

Den ryktbare mannen hade ett ärende, hvilket bestod deruti att han meddelade sin afsigt att bilda en litterär societé, och sade några högligen eleganta artigheter — han hade alltid godt om sådana — öfver sin förhoppning att få se min man och mig bland den samling som skulle ega rum en viss dag i den följande veckan, och då han och hans hustru ville fira deras unga dotters inträde i sällskapsverlden.

Nu blef det för mig tillfälle att få insticka en artighet som synbart behagade honom; jag nämnde, att jag hört omtalas att den unga fröken skulle vara en sydländsk skönhet, icke ännu i blomma men i knoppning. Men jag aktade mig naturligtvis väl att tillägga hvad jag också hört, att hennes herr

fader skulle umgås med de högsta planer för hennes framtid. Det vore kanske icke ens en baron eller grefve värdig att erhålla hennes hand.

En dag in i tiden måste säkert något egendomligare ha inträffat. (När det kom an på anekdoter om Crusenstolpe sjelf, behöfde de icke vara fullt *historiska*, fast de så ansågos). Händelsen skulle varit den, att då man från ett främmande land, möjligen Ryssland, gjort honom frestande giftermålsanbud för hans dotter, han skulle hafva svarat:

»Det finnes två ting som jag aldrig säljer. — *Min dotter* och *min penna.*»

Den stora dagen för herrskapet Crusenstolpes förnyade inträde i sällskapslifvet var inne, och vi begåfvo oss dit. Det syntes redan på gatan att man skulle komma på någon storartad tillställning, ty det slog ett nästan elektriskt sken ut från den långa fönsterraden i en våning vid Klarabergsgatan. Dessutom var det en hel del vagnar och droskor, att ej nämna fotgångare och lanterne-bärare som trängdes utanför.

Intill oss trängdes i förstugan två herrar i fullt prat.

»Det var tusan», sade den ene, »hvad Crusenstolpe måtte förtjenat och lagt ihop penningar på fästningen.»

»Ja, det var sjutusan», svarade hans sällskapsbroder. »Det måtte löna sig för en litteratör att sitta så der och grönska i ro, hela tre åren. Man måste för besparings skull ställa till en liten högmålsprocess, när man behöfver upphjelpa finanserna. Nog minnes jag en tid då den vackra nåden, som

med oförliknelig qvinlig takt såg sin förmögenhet springa bort på *Fäderneslandets* altare, (du vet att »Fäderneslandet» var namnet på hans tidning), bakade bakelser, för jag köpte dussintals.»

»Den der historien», svarade torrt den förstnämnde, »kan möjligen vara sannolik och länder henne i egenskap af ädel hustru och storsint qvinna till största heder, men jag kan med godt samvete svära på att åtminstone en annan sak är osanning, den nemligen, att mannen åt upp bakelserna. Ty hur stor gourmand han än är, skulle han förr velat äta ett kommissbröd än *det* bakverket. Tyst — nu äro vi uppe vid sista trappan.»

Det var en lysande anblick, den som mötte i salen, uppfyld af Stockholms litteratörer och publicister — icke allenast representanterne för de stora tidningarne *Aftonbladet* och *Dagligt Allehanda*, utan för alla slags tidningar. Troligtvis var hela pressen representerad för att, till tacksamhet för festen, ha några ord »inne i bladet». Hela brunnsällskapet från gamla *Aganippen* var naturligtvis äfven der, och i öfrigt var det en hel hop folk af — förmodligen föregående bekantskaper. En gammal militär vill jag minnas att jag blef presenterad för, och jag tror det var den gamle majoren — känd från Crusenstolpes patriarkaliska fängelselif. Sedermera lärde jag känna både majorens fru och *Lillan*, och jag tror äfven *mopsen* vid tillfället af en visit hos *Jösse*, som utan tvifvel önskat presentera fästningsvännen för sin mor, den högaristokratiska *madame Pira*.

Det var en stor sal och ljussken skimrade öfverallt, särdeles från en antik glaskrona. Värden i högtidlig ståt och med magnifikaste hållning och min

införde den sistkommande damen i förmaket, der han presenterade henne för sin fru. Hennes nåd Sophie Crusenstolpe, ett fruntimmer vid slutet af sin *första* sommar, satt i en stor emma bredvid soffan. Hon såg minsann icke ut för att vare sig ha bakat bakelser för betalning, eller ha rest fram och åter mellan fästningen och Stockholm med väskan full af *Ställningar* och *Morianer*, för att leverera godset till herrar förläggare, eller att vid återkomsten ha böjt knä framför kakelugnen, der de hemförda välspäckade hjerparne undergingo den nödiga processen, som kunde reta hennes gemåls lukt- och smaksinne. Men emellertid var det ändå samma dam som nu med förnäm air särdeles behagligt reste sig för att med lätt artighet till hvar och en yttra några förbindliga ord.

Det finnes qvinnor så stöpta i form, att de blifva bortkomna då de råka ur densamma, men det finnes andra, hvilka kunna göra les honneurs lika väl i salongen som vid spiseln, och som aldrig anse sig förnedrade eller *uppoffrade* derför att lifvets vexlingar bjuda dem på variationer af åtskilliga slag. Qvinnan, just i sin egenskap af att vara mannens *hjelp* i bästa mening, har sig en hög och ansvarsfull ställning derigenom anförtrodd. Lyckliga de qvinnor, som rätt betänka det kapitlet!

Af de för mig okända damerna minnes jag blott tre, fru Hierta, fru Hebbe och majorskan Lutman. Med hvilka blickar *hon* och fru Crusenstolpe måtte betraktat hvarandra! Hvilka minnen från *de* societéer som afbrötos genom nioslaget och trumpeten!

Bland framstående herrar erinrar jag mig en, som jag sedan återsåg i Crusenstolpes familj. Det var baron v. Brinkman, den gamle diplomaten och för-

fattaren. Han gjorde mig den glädjen att kort härefter besöka mig, medförande ett vittert arbete med den originela *antika* påskriften efter mottagarinnans namn: »*Född sångmö*».

Om jag ej missminner mig var det dans för den unga dotterns skull. Och visst var hon en sydländsk blomma, skön, fin och nobel. Man undrade hvem som en dag skulle komma i besittning af blomman, och anbud som afnämare fattades ej. Men Crusenstolpe afslog till och med ett *mycket* rikt parti. Han väntade på andra tider. Men under tidens lopp blef det den ädla dottern allt mera klart, att hon var det oumbärliga elementet i hemmet, och hon offrade sin ungdom, kanske till och med, som det sades, ett ömsesidigt tycke, åt de båda, för hvilka hon blef allt mer och mer nödvändig. Den *yttre* lysande fägringen vecklade väl framdeles något ihop sina blad, men den inre utvecklade sig i vacker pligttrogen ömhet uthållande till det allra sista.

Men hvem anade sådant *då*, när hon omgafs af den första hyllningen på alla håll och kanter.

Det var en strålande afton, denna familjens återuppståndelse, der värd och värdinna täflade om priset i älskvärdhet, alltid dock något ceremonielt, och der bådas förenade talanger slutligen uppenbarade sig vid den mest förfinade supé. Jag erinrar mig blott *ett* vanprydande missöde som dervid träffade en af gästerna.

Herrarne sprungo om hvarandra med läckerheter till damerna. Då skulle Kjellman-Göranson presentera någon ung flicka en af de lysande frukter som glänste i kristallskålarne. Han grep den med *handen*, men,

afskyvärda missöde, — frukten var af *glace* och gjorde kavaljeren rent af renons på både vara och kontenans!

V.

Ett par drag från Crusenstolpes ungdom. Fruntimrens befattning. Hvardagslifvet.

Mig föreföll det alltid då jag såg och hörde den ovanlige mannen, som, presenterande sig huru som helst, alltid hade med sig något imponerande, synnerligen hemma, som om han aldrig haft någon ungdom och som om hans underliga och snillrika författarskap fallit öfver honom utan någon ingång. Det invecklade maskineriet i detta förstånd gaf en åtskilligt att tänka på, emedan det på en och samma gång höjde sig öfver och sänkte sig under vissa linier, hvilka borde passeras, utan att, som dock ofta nog hände, få tjena som elektriska trådar, nyttiga att antända något fördoldt ämne.

Emellertid hade han både haft en glad ungdom och utkastat ett frö till sitt blifvande romanförfattareskap.

Han talade någon gång om en synnerligt *lycklig* olycksperiod. Detta kan låta som en paradox, men det var för honom en sanning.

Det fans en tid, omkring tjugutalet, då danskonsten och dansen voro stälda på något helt annat än konversationsanspråk, och då denna del af de sköna

konsterna icke lånade sig till annat än att väcka förvåning, synnerligast öfver huru ett sådant *arbete* i egentlig mening kunde kommit att efterträda den eleganta och siratliga *menuetten*. Modet var just då för damerna att med de konstnärligaste, mest fantastiska steg, alltid med nätt upplyftade kjortlar, gifva dansörerne tillfälle att beundra fötternas färdighet, vridningar och korskastningar, och herrarne med lorgnetter för ögonen hade då gratis det nöje som nu måste sökas vid baletten. Men naturligtvis ålåg det *dem* att sedan öfverbjuda hvarandra i konsten att göra de mest förvånande språng och hopp, men saken var den, att det icke blott berodde på att göra luftsprång; en skicklig dansör, som räknade på att i sin tur bli beundrad, måste just i sjelfva luften utveckla hela sin muskelstyrka genom de mest intrasslade, akrobatiska rörelser, kallade - danssteg, och i denna färdighet var den unge, vackre, ridderlige Magnus Crusenstolpe oupphinnelig af sina medtäflare.

Men den *höjd* och det *fall* Crusenstolpe en afton visade som ung dansör, blef en bild af hans framtida lifs höjd och fall. Just som han i kadriljens lifliga tur 'befann sig ett stycke på väg åt högre regioner, föll han så djupt, så illa, att han afbröt ena benet.

På hans sorgliga triumf följde en månads lång konvalescens och det var just under *den*, han befann sig så utsökt lycklig, ty alla Jönköpings damer, eller kanske rättare dervarande stjernor af ett eller annat slags högre ordning, uppvaktade honom med trägna efterfrågningar; vid sina besök qvarlemnande sylter, utsökta viner, geléer och de finaste konfekter och bakverk.

Till tack för ett så intressant deltagande roade

sig den blifvande hofrättsassessorn och författaren med att skrifva qvicka »rapporter» öfver sin sjukdom och hvarjehanda annat hvarmed han började sina stilistiska prof. Rapporterna voro stälda till en viss ung dam och finnas ännu i afskrift.

Sedermera tog den unge gentlemannen ett annat steg som icke hade några svårare följder. Han började sitt romanförfattarskap med en liten bok, kallad *Biktfadern*. Det är så länge sedan jag läste detta arbete, som både hette och utgjorde »Första fjäten på skriftställarbanan», att jag icke kan redogöra för något annat än att framtiden icke syntes i författarens öra ha hviskat någon bikt om hvad den ärnade honom i skriftställarväg. Men deremot innefattade den omnämnda titeln en mystifikation tydande på kommande tider, då författaren till *Ställningar och Förhållanden* (efter återkomsten från Waxholm förvandlad till månadsskrift, fortgående ända till hans död) så ofta emottog diverse slags bikter, dem han utan allt för sträng censur lät inflyta i de blixtrande skarpa, genom hans stil frestande blad, han utsände.

Han hade härvid en egendomlig princip, den nemligen, att utan undantag införa *allt*, det måtte tillhöra hvilken färg och trosbekännelse som helst, blott deraf kunde efter regel tillagas någonting med pikant smak.

Han utöfvade derjemte ett kritiskt kall, men då det var fullkomligt omöjligt för honom att hinna med både sin politik, sin historiska romantik och sina studier i dagens alla händelser, traditioner och *suponerade* skiften inom statslifvets alla sferer, så öfverlemnade han åt sina båda fruntimmer att grundligt läsa de böcker, han ärnade hedra med några skrift-

drag af sin penna, och hvad de af dessa arbeten i uppfattning gjort sig till godo, blef honom samtalsvis meddeladt under aftonens lopp, då han regelmässigt besökte damerna, som härvid på samma gång uppvaktade honom med thé och litterära redogörelser — kanske äfven med ett och annat synnerligen anslående utdrag.

Kom så ett eller annat besök, blef det aldrig tillbakavisadt, ty det fans väl ingen besökande så illasinnad, att han ej hade *något* smått att berätta om sig sjelf eller sin nästa, och småsqvaller var den store författarens förtjusning, då skrattade han så friskt som om detta arbete var en ren nödvändighet för hans lungor.

Fru Crusenstolpes tid inrättades på följande sätt:

Sedan kaffeserveringen för morgonen afslutats, delade hon sig åt två vidt åtskilda vetenskapliga grenar, *arkivet* och *köket.* I det förstnämnda hade hon alltid ett par timmars göromål. De sist erhållna historiska handlingarna, de sista autograferna, de sista afskrifter af bref (Crusenstolpe skref ej det minsta utan att taga afskrift) och de sist från in- eller utrikes ort bekomna skrifvelserna, de vigtigaste tidningsartiklarne i svenska eller utländska tidningar, allt detta måste hon i alfabetisk ordning rangera, så att hon i mörkret eller vid eldsvåda genast visste hvar hon hade det nödvändigaste, och dessutom så att, då hennes man hastigt (han var mycket häftig) begärde det ena eller det andra dokumentet eller brefvet, hon utan tidsutdrägt kunde skaffa honom det.

Vid deras flyttningar var det alltid *hon* som i stora lårar inpackade samtliga handlingarna och som

efter hand, men det drog ut många veckor, åter fick dem upp på sina nya hyllor.

Efter arbetet i arkivet kom ordningen till köket, der hon emellanåt fick visit af sin ridderlige herskare, ty han var aldrig snål på handkyssningar och försäkringar att »hans Sophie» var den charmantaste och oförlikneligaste hustru. Med all säkerhet var hon en pröfvad hustru, det kunde man se på hennes småleende, ty småleenden kunna också utgöra ett slags memoirer.

Till middagen, då sista hushållsstöket var undangjordt förmedelst ordnandet af sexan till thébordet, (hvilken intogs kl. 9) gjordes en huslig toilett, och efter middagen blef hon stadigt sittande i förmakssoffan tills elden i salen tändes för théet. Under alla dessa timmar läste fruntimren i de ofvannämnda böckerna eller konverserade med ankommande gäster. Fröken satt äfven ofta vid instrumentet och spelade, då författaren gläntade på dörren och gick några slag af och an i salen. Detta program var stadgadt och afveks ej oftare än då herrskapet skulle besöka spektaklet, göra en utfart i vagn, hvarmed Crusenstolpe ibland brukade belöna sina fruntimmer, eller då de skulle till en supé, eller sjelfva ha en sådan, hvilket senare af både herrn och frun ansågs såsom en *affär*, lång tid förut diskuterad, och till hvilken våningen på ett otroligt sätt fejades från grund till tak. Crusenstolpe gick alltid sjelf till torget och besörjde efter rådslag med sin fru alla uppköp. Och hade gästerna aldrig så stort hinder, vågade man ej neka.

Den stora sällskapskörden, till hvilken utsädet åstadkommit så mycket bryderi, blef aldrig utan gagn, ty då man sedan sinsemellan kollationerade de sär-

skilda mindre och större ämnen, hvilka konversationsvis blefvo hvar och en meddelade, så hade man sjelf ämne för minst en hel veckas aftonkonversation och till på köpet torde det väl påträffats en eller annan godbit, som kunde användas bland *Ställningar och förhållanden.*

Såsom ett bevis på huru lätt Crusenstolpe uppfattade halfva mystèrer och huru ännu lättare han hade att göra dem till hela, anföres här en anekdot, som Blanche berättat, börjande så:

»För mycket fantasirik och passionerad att skrifva historien var han för rapsodisk i sitt manér att skrifva en fullt genomgående roman. Deraf uppkom ett författarskap som står ensamt i vårt land, ensamt måhända i alla. Det var ej historia, det var ej roman, det vägde emellan båda liksom dag och natt. Men halfdagern är ofta förvillande, och ehuru det lifligt intresserade enhvar, klandrades det dock af alla. Men nog ville vi protestera mot dem som påstå att han med berådt mod vanstält historiska fakta. Mången skrifver utan att tro, men ingen trodde så på hvad han skref som Crusenstolpe. Så t. ex. omtalade en bekant för honom en dag, att han hos numera framlidne excellensen Rosenblad sett två beslöjade fruntimmer.

»Två beslöjade fruntimmer», upprepade han med vidgade ögon, pannan i moln, blixten redan laddad. Någon tid derefter såg man i ett af hans arbeten uppträda två beslöjade damer hos samma excellens, men med tråden till den underligaste historia, dykande ned till botten af himlen vete hvilken dynastisk hem-

lighet. När man efteråt upplyste honom om, att dessa fruntimmer voro en mor och en dotter, endast uppresta till Stockholm för att be om nåd för en tullförbrytare i Skåne, så smålog han medlidsamt åt upplysarens enfald och lättrogenhet, fullt öfvertygad om att det fans en mystisk slöja och att endast han genomskådat den.

Men, tillägger berättaren — betrakta vi hans språk, hans stil, så står han upphunnen af få. Synnerligen stor var hans förmåga att äfven på det minsta underlag kunna uppföra en periodbyggnad af de smakfullaste, mest afrundade former. Såsom umgängesmenniska veta vi ingen angenämare. Hur hjertligt deltagande visade han sig ej då för allt och alla. Och hvem kunde, när tillfället så erbjöd, vara mera uppsluppet munter än han, titanisk i glädjen som i harmen? Om lejonet kunde skratta, skulle det skratta som han.»

Crusenstolpe hade mycken tillgifvenhet för Blanche, dock vet jag icke — tror det ej — att han tillhörde Påskaftonsprogrammet. På denna afton voro alltid två personer regelbundna gäster, Braun, om han fans i Stockholm, och den sedan så olycklige Bjursten. Den tiden sades det och syntes äfven så som om Bjursten varit af dem som hemburo husets dotter sin hyllning i allvarlig mening, men, såsom redan är nämndt, hennes ungdom var, icke ens *den*, ärnad att lemna rosor utan taggar.

Medan vi tala om Blanche, som ofta nog var en bjuden gäst i Crusenstolpes hus, kan det vara lämpligt att här införa ett stycke af ett bref, skrifvet af C. till Blanche under dennes vistande i Paris.

Det lyder:

Du!

Vän, som få, och muntergök som ingen: heder och tack för det bidrag från en frejdad hand, hvarmed du i nöjenas residensstad, Paris, riktat min dyrbara autografsamling! Jag misstänker att dina kända revolutionära tendenser förleda dig till vådliga anslag mot den spira, Scribe i årtionden fört öfver teatrarne, och att du nog kunde vara i stånd att för dina återstående dagar slå dig ned på hans tron i Söderns paradis. Men kom ihåg att

Nordens berg och haf och dalar
De ropa högt att Blanche är vår.

Förmodligen ropa likväl *de* och alla dina i Sverige qvarlemnade vänner förgäfves, så länge en enda centime finnes i din ficka. Med Guds och de sköna Parisiskornas, och de läckra restaurationernas och de tusentals tidsfördrifvens hjelp hoppas jag, att du till våren skall hinna bli vederbörligen länsad, och då se vi hvarandra åter

när Maj har löfvat våra lindar
och vakteln slår på lummig strand.

För en fattig Ladugårdslandsbo är det temligen djerft att skrifva till ett genie, som både andligen och lekamligen frossar i sjelfva medelpunkten för intelligensen och gourmandien.

Såsom Crusenstolpes lif här blifvit skildradt i hemmet, familjen och dagens små förhållanden, framflöto

åren. Och om traditionerna rörande honom växte efter den gamle Konungens död, växte ut till de orimligaste dumheter, så blef det dock aldrig annat än traditioner. Hvad åter beträffar att alla intresserade sig för hans skrifter, men klandrade dem allmänt för hans misshandling af historiska fakta, så vore det väl roligt att veta hvad ett sådant klander egentligen stödde sig på. Herrar publicister och historieforskare kunde väl ha reda på saken. Men det der *»i allmänhet»* betyder endast ett upprepande af lösryckta fraser ur en och annan tidning.

Det var en otur för denne snillrike man, att om han sjelf var troende — i *sin* öfvertygelse, var allmänheten det ännu mer i *sin.* Och legenderna från dagens *muntliga* litteraturhistoria, den mer än föråldrade hofhistorien och den alltid vid friska vätskor lefvande skandalhistorien gingo från hand till hand och födde *trillingar* i trosartiklarne.

6.

Förvecklingar mellan Crusenstolpe, Aftonbladet och författarinnan till ett Köpmanshus i Skärgården.

Alltigenom sedan jag började dessa *Minnen ur författarelifvet* har jag så strängt som möjligt ålagt mig att vara opartisk, och jag tror mig senast ha visat det genom den här varande teckningen af Crusenstolpe. Icke dess mindre har jag haft enskilda orsaker att mycket beklaga mig öfver honom. Icke så mycket för min egen skull som icke mer för det obehag, som derigenom tillskyndades Aftonbladets dåvarande re-

daktör, Sohlman. Och detta var mig desto svårsmältare, som jag särskildt från gamla tider stod i förbindelse till nämnda blad.

Då jag efter en sexårig tystnad genom Sohlmans anbud icke ansåg mig ega rätt att längre fortsätta min litterära hvila — jag hade ju en plan för mina gamla skärgårdsvänner, som väl inslumrade emellanåt, men dock stundom sökte komma till lif — frågade jag redaktören af Aftonbladet, om det var mig tillåtet att samtidigt efter mitt manuskript få låta öfversätta arbetet. Frågan var om ett tyskt original, som skulle af bokhandlaren hr Philip Maass utgifvas i Leipzig. Och på samma gång hade jag ett anbud från en förläggare af mina arbeten i *Bruxelles*, herr *Snee,* som skulle låta verkställa öfversättningen af en herre vid någon legation här. Detta senare mins jag ej, ty *den* saken hade lyckligtvis ännu icke kommit i verket. (Jag kunde ej disponera flera manuskript.) Sohlman, alltid liberal, såg ingen svårighet för affären då det naturligtvis *aldrig* kunde komma i fråga annat än att Aftonbladets upplaga först väl skulle börja

Men hvad hände!

Crusenstolpe, som ständigt visat sig vara en vän till mig och min man och som alltid hade ett förråd af de mest smickrande fraser att uppduka för mig när helst vi träffades, hade visst icke heller nu något ondt till *mig,* men jag råkade händelsevis att bli ett högst lämpligt och användbart redskap mellan honom och som det den tiden efter Crusenstolpe hette *»Magistrarne i Aftonbladet»*, och det skulle varit otänkbart att *han*, för något slags vänskapsrelation, uppoffrat ett tillfälle, hvaraf han kunde skapa en förargelse för denna tidning, som han måtte haft ett ondt öga till ända från

den tid då han som redaktör af det långt, långt tillbaka utgifna *Fäderneslandet* hade de heta fejderna med Aftonbladet, som *då* nyligen kommit under Hiertas mägtiga hand.

Den nu ifrågavarande historien började emellertid sålunda:

Det var omkring den 8 eller 9 december, som min man vid hemkomsten på middagen meddelade mig den rent af rysliga notisen, att första häftet af tyska upplagan af *Köpmanshuset* ankommit hit dagen förut till bokhandeln.

Om jag någonsin haft fallenhet eller förmåga att svimma, hade det väl då skett.

»Tänk om detta blir kändt af någon tidning, tänk om *Crusenstolpe* skulle få tag i det — hela affären med Aftonbladet skulle kunna sluta på ett sätt som . . .»

»Låt oss genast äta middag. Under tiden får en vagn hemtas och vi resa hufvudstupa ned till Maass; ännu kan allt hjelpas, han *måste* ha in upplagan innan ryktet sprider sig.»

Någon middag kom för mig, i min olidliga ångest, ej i fråga, och strax härefter foro vi ned till herr Maass' bokhandel och lyckligtvis träffade hemma den vi sökte.

Det är icke att sätta i fråga att jag tog saken så allvarsamt som den förtjenade, men herr Maass bedyrade, och det tror jag än i dag, att det stora obehaget hade drabbat mig helt och hållet utan hans medverkan, det var hans kommissionär som begagnat tiden. När jag fick se häftet, fann jag att det innefattade hvarken mer eller mindre än hela första tidskiftet, och på omslaget stod

Deutsche Original-Ausgabe.

Hvad var nu att göra? Förebråelser gjorde ingenting ogjordt, men de ifrigaste böner till herr Maass att förekomma vidare olycka lönades med den högtidliga försäkran, att hvartenda exemplar som var utkommet skulle inreqvireras. Ja, han hade redan börjat gå i författning härmed. Saken skulle ej bli bekant.

Vi återvände efter långt räsonerande, och min man föreslog att vi till stärkande af mina nästan uppgifna lifsandar skulle gå in till de la Croix och äta ostron, en inbjudning som var svår att motstå, men ännu svårare att gå in på, i händelse något kunde vänta mig hemma.

»Så mycket snarare behöfver du då reparera middagen. Vi göra en tidig sexa i stället, och naturligtvis slipper du med blotta skrämseln. Sohlman måtte ännu ingenting veta, och i afton äro alla häften inne hos Maass.»

Vi åto verkligen ostron i lokalen vid Norrbro och jag hade kommit i *temligen* förhoppningsfullt lynne då vi nådde hemmet.

Men hvad mötte mig der?

Jo, en biljett från Sohlman, med tillkännagifvande att han påföljande förmiddag tidigt skulle komma till oss. Han hade just på stund genom ombud anmodat herr Maass att möta honom och uppmanade min man, till hvilken biljetten var adresserad, att nödvändigt ha Maass tillstädes.

Jag vill ej upptaga utrymmet med några kommentarier, men obehagliga voro de stunderna.

Det var verkligen i god tid på morgonen som Sohlman anlände, och han kom med den notisen att han *visste* det Crusenstolpe redan skaffat sig häftet,

och hade i sitt »*Bref till våra läsare i landsorten*» redan en artikel på stapeln. Men som »*Folkets röst*» först komme ut på lördagen, kunde man, om man genast finge beslutet utredt, få in en annan artikel denna afton i Aftonbladet, som då naturligtvis äfven blefve införd i *Folkets röst*. Berodde på nu att förekomma annonserandet om en öfversättning till *Svenskan* från *Tyskan*.

»Ah», utropade jag, »detta har då aldrig fallit mig in, och det kan vara tillräckligt illa utan att se omöjliga spöken.»

»Då det är fråga om att göra skada», menade Sohlman, »finnas inga spöken. Vi få väl se. — Jag tycker herr Maass nu kunde vara här.»

Herr Maass kom i det samma och förklarade att nu mer icke ett enda häfte fans i boklådorna, och att endast ett eller par blifvit sålda, ty bokhandlarne anade misstag.

»Men Crusenstolpe har ett, det är afgjordt, och derför torde nu någon öfverenskommelse träffas hvarigenom både herr Maass och ...»

Sohlman, som i sin moderation rent af var beundransvärd, blef här afbruten. En af medarbetarne i Aftonbladet visade sig i dörren med ett hopviket tidningsblad i handen. Han var ett olycksbud.

»Nå, hvad sade jag», utbrast Sohlman för första gången med häftighet. »Dagbladet! Se så der ja. Vill ni ha det bättre!... Derpå läste han högt:

»Till undvikande af kollision tillkännagifves, att *Emilie Flygare Carléns* nyaste på tyska utkomna roman *Ein Handelshaus in den Scheeren* (Ett köpmanshus i skärgården) är under öfversättning och att första häftet med snaraste utkommer.»

En allmän tystnad, häpnadens tystnad, följde på denna så obegripliga annons; och dock var det ju så begripligt att någon ovän till Aftonbladet dragit försorg om att ställa till denna lumpna hämd, ty *Aftonbladet* kunde naturligtvis icke börja utgifva arbetet förr än med den 2 januari såsom prenumerationsanmälan omtalat.

»Men huru är det möjligt», ropade jag, »att Dagbladet, det genomhederliga Dagbladet kunnat taga in denna galenskap?»

»Det är ju ej Dagbladet som talar, det är en annons», inföll min man. »Men frågan blir nu hvad du kan göra för att sätta en gräns för den började intrigen.»

»Ja, derom gäller just frågan», sade Sohlman. »Kanske herr Maass och fru Carlén skulle talas vid några ord enskildt.»

Jag begrep fullkomligt hvad herr Maass och jag borde afhandla *enskildt*. Det var dock icke så alldeles lätt att här uppfylla en pligt, men nöden hade ingen lag. Det värsta blef emellertid att herr Maass i början icke ens ville förstå mig, då jag sade att jag uppoffrade hela mitt honorarium mot kontraktets annullerande.

Det blef slutligen afgjordt. Och betydligt fattigare på honorararvode, men förvissad att jag *nu* skulle ha stält allt på det klara, återvände jag med herr Maass till de andra herrarne. Sohlman satt redan vid skrifbordet och höll på med en artikel, som Aftonbladets medarbetare skulle hafva med sig tillbaka till tidningen.

Vi åtskildes slutligen, sedan jag i min tur suttit

vid skrifbordet och uppfylt *mitt* åliggande. — Men lugna voro vi ej innan lördagen var öfver.

På denna så minnesrika lördag gjorde min man sig tidigt i ordning att gå ut för att sjelf skaffa sig »*Folkets röst*». Tyvärr behöfdes det ej. Innan han hunnit ut, kom bladet oss på ett anonymt sätt tillhanda. Det blef af obekant person inlemnadt, och hade med stora bokstäfver följande skrifna rad i ena kanten:

»*Hvad kostar Maass fru Carlén?*» Denna profetiska fråga hade blifvit försedd med fem näsvisa frågetecken.

Men det fans förmodligen i bladet vigtigare saker att fästa sig vid.

Vi behöfde ej öppna det. Redan på första spalten voro oss våra värsta aningar till mötes i brefvet »*Till våra läsare i landsorten*».

Första artikeln hade följande lydelse, uppstäld på författarens kända, sinnrika sätt att insinuera och åstadkomma skuggor och tvetydigheter midt i det som borde vara solklart:

»Knappt har den egendomliga tvisten mellan protokollssekreteraren Nils Arfvidsson och herr Philip Meijer om författareskapet till skådespelet »*Ett år af Gustaf III:s regering*» blifvit bilagd på det sätt, att den förre afstår till den senare halfva författarearfvodet, innan en skandal inom pressen uppstått, mera kolossal än någon som hittills förelupit på den svenska litteraturens och publicitetens område. Allmänheten är nemligen i detta ögonblick föremål för ett groft hocus pocus af Aftonbladets redaktion, som missräknat sig på den nya roman af fru E. C. (namnet behöfs ju ej utförligare), hvilken blifvit förespeglad i

tidningens prenumerationsfiske för det instundande året.

Det heter i magistrarnes prenumerationsanmälan:

I »Aftonbladets» följetong kommer att i början af året inrymmas en roman i två delar af fru E. C. »Ett köpmanshus i skärgården», *till hvilken redaktionen förvärfvat förlagsrätten, så att någon upplaga af densamma uti bokformat icke samtidigt eller under nästa år kommer att utgifvas».*

Alltsammans är tryckt med fetstilar för att springa i ögonen på den godtrogna allmänheten, hvilken egennyttan vill lägga an på att pungslå. Ty se, vi hafva just nu framför oss 1:sta afdelningen af ett i Leipzig tryckt arbete *»uti bokformat»*, kalladt:

(Här nämnes titeln, och derefter, då det blir fråga om förordet, följa några grannlåtsfraser för författarinnans räkning, som icke rätt väl kunna borttagas, men som hon ödmjukast ber sina läsare fatta på samma sätt som hon sjelf den tiden gjorde; det vill säga såsom vackra konfektyrer, hvilka man gifver barn till ögonfägnad, på det de icke måtte *skrika* medan en tand utdrages eller någon annan obehaglig operation pågår, och det som nu följde var en af Crusenstolpes fintligaste och allra retsammaste *operationer*.)

»Förordet» (Erklärung), dateradt Stockholm i november 1858 och undertecknadt af fru E. C., börjar så:

Förevarande tyska originalupplaga af min nyaste roman: »Ett köpmanshus i Skärgården», har jag kontraktsenligt försålt till bokhandlaren herr Ph. Maass härstädes, och upplåtit åt honom allena till offentliggörande.

(Det faller af sig sjelf att Crusenstolpe uteslutit

så väl orden *på tyska språket*, som desslikes att första häftet ej fick bli synligt förrän arbetet började utgifvas i »*Aftonbladet*».)

Efter denna nätta förberedelse (det förvända utdraget af mitt förord) börjar operationen på fullt allvar, och man kan föreställa sig att när vår store författare hittade sin genialiska idé han visst utropade med den gamle skådespelaren och författaren i Blanches lustspel *Ett resande teatersällskap: »Sköna tanke, Gud vet hvarifrån jag fick dig»*.

»När den frejdade författarinnan afslöt detta kontrakt med herr Maass och nedskref detta förord till originalupplagan af sin roman, kunde hon naturligtvis icke ana Aftonbladsredaktionens tilltag, att i *sitt* tidningsprogram för nästa år påstå sig ha förvärfvat förlagsrätten till samma arbete, och under offentlig försäkran derom och högtidlig utfästelse, att det »ej samtidigt eller under nästa år skulle utgifvas i *bokformat*» söka narra till sig prenumeranter.»

(Huru genomlistigt förvändes ej här det som rörer *Svenska* upplagan med det som har afseende på den *Tyska*.)

»Det enda som i afseende på fru C. väcker billig förvåning är att hon ej i tidningarna uppträdt med protest mot *Aftonbladets* omförmälda uppgift, *sedan* den stått att läsa i dess prenumerationsanmälan. Emellertid är skandalen så mycket större (nu börjar konfektregnet igen), som den gäller den yppersta af våra författarinnor och den mest spridda hittills af Sveriges nu utlemnade tidningar.

Det berättas att redan innan slutet af instundande januari månad lärer en svensk öfversättning af den tyska originalupplagan af fru C:s ifrågavarande

roman utkomma af trycket. Man kan således få det nöjet att i de andra tidningarna läsa recensionerna öfver densamma långt innan Aftonbladets följetong hunnit slutet af romanens första del.

Tänk om redan i december någon annan tidning i *sin* följetong började öfversätta detta tyska arbete! Huru ginge det då med generalpuffen i Aftonbladets prenumerationsanmälan.»

(Sedan denna sista pil så skickligt blifvit afskjuten, blir det en ny artikel på 3:dje sidan, der det heter:)

»Hvad i dagens bref till våra läsare i landsorten berättades, att en svensk öfversättning af tyska originalupplagan af fru C:s nya roman snart skulle utkomma är redan bekräftadt genom följande annons på första spalten af Stockholms Dagblad för i går:

Till undvikande af kollission tillkännagifves m. m.

(Annonsen är redan bekant då den upplästes af Sohlman hemma hos oss. Samma afton var Sohlmans egen artikel — den Crusenstolpe ej finner för godt att omnämna — inne i Aftonbladet, en utmärkt väl skrifven bit, belysande till fullkomlighet hela det misstag som blifvit begånget.)

Nu heter det vidare på tredje spalten i *Folkets röst:*

P. S.

* * *

Sedan tidningen var lagd i press och en betydlig del af landsortsupplagan redan tryckt, funno vi i A. B. för i går afton följande af fru C. afgifna förklaring, hvilken vi anse oss skyldiga att meddela. Den lyder så:

»Den *tyska* upplagan af min roman *Ett köpmans-*

hus i skärgården, af hvilken ett häfte är utkommet på hr Ph. Maass' förlag, inhiberas helt och hållet, och det kontrakt om en auktoriserad öfversättning till tyskan af nämnde roman, som jag ingått, är, till följd af omständigheterna och möjligheten af något slags konkurrens med originalupplagan i Aftonbladet, från min sida annulleradt.

Stockholm den 9 december 1858.

E. Fl. Carlén.

Efter detta yttrar Crusenstolpe, som nödvändigt måste framkasta ett nytt alternativ:

En annan fråga blir emellertid: huru kan fru C. annullera kontraktet, om hr Maass vill att det skall bestå? Intill dess att denna fråga är utredd, torde det vara för tidigt af A. B. att sjunga segersånger och hota dem som annonserat en öfversättning af den tyska originalupplagan.

Efter den nya face, som nu uppstått i frågan (olyckligtvis blef det intygande, hr Maass borde afgifva, först färdigt att införas på lördagen), lät Sohlman mig veta, att ingenting annat skulle göra ett fullständigt slut på saken, än att jag skrefve ett bref till brefskrifvaren, icke att införa i A. B. utan i *den* tidning som upptagit artiklarne.

Detta var mig till och med svårare än att uppoffra mitt betydliga honorarium. Skrifva i *Folkets Röst!* Men då Aftonbladsredaktionen fordrade detta, rent af *fordrade* det, på dess alltid humana sätt förstås — det vill säga, att man sade mig att jag nog skulle lyckas finna medelvägen mellan umgängesmannen och publicisten — fans väl intet annat råd, och alltså inlemnade min man till nämnde tidning följande af honom granskade och renskrifna bref:

Till brefskrifvaren i *Folkets röst.*

Många och långa år — brefskrifvaren minnes kanske huru många — hade jag suttit i trög overksamhet och måhända hade det varit bäst att icke vakna ur densamma, ty så underligt förekommer mig detta buller om ett stackars arbete af ringa vigt, att jag frågar mig sjelf om jag sofvit i sex decennier i stället för att ha hvilat i sex år, och om det således är framtidshändelser som föregå.

På den tid jag kallades en af Sveriges »produktivaste» författarinnor, hörde jag ej omtalas att det var *någon* skriftställare förbjudet att, sedan han förytttrat originalmanuskriptet till sitt arbete, med förläggarens bifall öfverenskomma med någon utgifvare om öfversättningsrätt på annat språk, så att arbetet i en så kallad auktoriserad upplaga kunde samtidigt utkomma i utlandet. Men nu vill det synas som om vi antagligen skridit tillbaka eller ock flyttat oss långt framåt, då en af Sveriges berömdaste och mest lysande författare, brefskrifvaren sjelf, som borde häfda dessa en författares och förläggares rättigheter, ej vill fatta detta så enkla och vanliga förhållande annorlunda än såsom ämne till en improviserad »skandal».

Märkliga och oförutsedda omständigheter kunna öfverallt inträffa, och visserligen var det en sådan, som orsakade att hr Maass' kommissionär uti Leipzig, i stället att enligt ordres qvarhålla den tyska originalupplagan, sände några exemplar deraf till härvarande bokhandlare, dernäst var det en ännu märkligare och mera oförutsedd omständighet att någon skulle *vilja* begagna sig af detta egna fall för att, dagen efter häftets ankomst, annonsera det till öfversättning från den öfversatta boken.

Men båda dessa omständigheter måste dock stå tillbaka för den allra märkvärdigaste och mest oförutsedda, den nemligen, att *Aftonbladets* rätt till sin egen följetong kan betviflas derför att några ark af denna utkommit i bokformat på tyska.

Den, som i första rummet kände sig pligtig att se på *Aftonbladets* välförvärfvade rättighet, var naturligtvis jag. Också hade jag icke förr fått underrättelse om det tyska häftets ankomst än jag genast med hr Maass trädde i underhandling, hvars resultat blef att jag, genom afstående af hela mitt honorarium för ifrågavarande tyska upplaga, fick denna sak klar och utgifningen afbruten samt inställd. Och nu hoppas jag saken är klar för alla andra.

Att de fleste bokhandlare och tidningsreferenter visat den granlagenheten att icke annonsera eller anmäla denna tyska upplaga, är säkraste beviset på att de funnit huru dermed förhöll sig.

Det, som vid allt detta synes mig svårast, är att allmänheten måhända tycker sig efter ett sådant förspel ha rättighet att stegra sina anspråk. Jag kan för detta fall blott säga: Jag skref då jag kände mig kunna skrifva, men om jag i det hänseendet varit mål för ett sjelfbedrägeri, så går jag att i min tur sluta mig till de föregångare, som gjort samma misstag. Ty vådligt är att betrakta menniskoanden ur samma synpunkt som dess styfmoder jorden. Denna vinner genom hvilan och gifver deraf mera. Menniskoanden har under *sin* s. k. hvila kanske i stället förbrukat de krafter som endast syntes ligga i träde.

Emellertid, sedan nödvändigheten nu tvingat mig utom skalet af mitt »Köpmanshus», slutar jag med

den så naturliga önskan att jag måtte förskonas ifrån att se det annorstädes än på dess rätta plats.

Stockholm den 12 december 1858.

E. Carlén.

Naturligtvis väntades nu oroligt på hvad verkan detta gjorde och hvad komma skulle.

Onsdagsbrefvet »till våra läsare i landsorten» hade denna lydelse:

»De litterära förvecklingarna mellan fru Flygare-Carlén, Aftonbladets redaktion och bokhandlaren Ph. Maass rörande hennes på stapeln varande roman: »Ett köpmanshus i Skärgården», synas nu hafva nått samma lyckliga upplösning som de politiska mellan Danmark och hertigdömena. I denna senare tvist afhöggs den gordiska knuten genom konung Fredriks upphäfvande af helstatsförfattningen i afseende på Holstein och Lauenburg; i den förra har svenska romanlitteraturens (jag kan ej nedskrifva grannlåtstiteln) gjort slag i saken, då hon till hr Maass afstått sitt betingade honorarium. Hennes förklaring härom förekommer på ett annat ställe i bladet, och i den, som hr Maass afgaf i Aftonbladet sistlidne lördag, säger han: »att de till Sverige nu öfversända exemplaren af början till ifrågavarande tyska upplaga hitkommit tvärtemot hans uttryckliga tillsägelse till hans kommissionär i Leipzig, att ej hitsända dessa exemplar förrän han sjelf derom gifvit ordre, hvarmed han ärnade dröja tills Aftonbladet börjat trycka det svenska originalet i sin följetong; hvarjemte — och detta är hufvudsaken i det skick hvaruti frågan kommit — hr Maass tillkännagaf, »att det mellan honom och fru C. uppgjorda kontraktet om nämnde roman blifvit genom vänlig öfverenskommelse *upphäfdt*». Af hvad samtliga kontra-

henterna sålunda lagt i dagen, är saken så tillräckligt utredd, att hvar och en kan om dess verkliga beskaffenhet och hvardera partens handlingssätt bilda sig ett säkert omdöme. Att Aftonbladets redaktion varit i sin fulla rätt må ej bestridas, men ovisst torde i alla fall blifva . . .

Slutmeningen kan indragas såsom ytterligare onödig grannlåt till författarinnan angående bästa sättet för läsarne att få arbetet styckvis eller på andra viset helt . . .

Var ej detta slut en stor triumf för både Aftonbladet och medarbetarinnan? Vi kände oss också ömsesidigt tillfredsstälda af upprättelsen och Sohlman försäkrade att han numera icke erfor något missnöje öfver detta förspel. Och då Aftonbladsredaktionen var belåten, så var jag det också, i trots af att Crusenstolpe beröfvat mig åtskilliga fördelar, ty nu gick naturligtvis äfven den belgiska upplagan, hvarom jag aktat mig att tala, desslikes ifrån mig.

Och nu är det mer än tid att sluta denna litterära tidningsprocess, som måhända varat för länge; men då jag skref om Crusenstolpe måste den intagas.

Fram på nyåret var det en stor supé hos brefskrifvaren, hvartill vi voro inbjudna. Ehuru sällan jag numera gick ut på några tillställningar, sade vi icke nej. Det hade ju varit otacksamt efter en sådan upplösning på affären. Och ingen må väl föreställa sig att icke Crusenstolpe brukade sin eleganta och ridderliga förmåga att insnärja och intaga. Jag gjorde äfven hvad jag kunde för att visa mig totalt *utan* minne af det som föregått. Men fruntimren hviskade mig i örat att mitt bref helt och hållet omstämt honom. Det hade förekommit liksom om han känt någon

ånger. Jag trodde detta fullkomligt. Jag mindes huru djupt deltagande han vid en viss tidpunkt varit. Och de gamla känslorna hade hos honom blifvit återväckta.

Således var allt godt.

VII.

Anekdoter, jemte diverse annat, tillhörande husets förhållanden.

Om anledningen till Crusenstolpes flyttning till Stockholm, det vill säga första början af hans *offentliga* tillvaro, det vill ytterligare säga första inträdet i det lif, som skulle blifva ett af de stormfullaste icke blott i en författares, utan i en offentlig mans lif, berättas följande af en person, som sjelf hört förhållandet af hjelten i historien, under den senare epoken af detta lif, hvilken, sedan stormarne tystnat och endast en och annan väderil kom från gamla regionen, sjelf omtalade detta, liksom många andra minnen, när han på aftnarne trädde in i sin husliga krets.

Men kom han dit in med stormsteg, under det han passerade salen som skilde hans arbetsrum från förmaket, då förstodo fruntimren som sutto der, att han hade något storartadt behof att urladda sig öfver en eller annan person eller sak, ty han kom då vanligen med aftontidningen i hand, ögonen blixtrande och läpparne redan i gång för det slags vältalighet som på natten skulle finna utlopp genom bläckets och

pennans försorg. Det hände nemligen mycket ofta att Crusenstolpe nattetid tände sin lilla lykta, som ständigt stod tillreds, och begaf sig med denna, Diogenes symbol, in i sitt allra heligaste för att hitta på några rigtigt dräpande fraser för den eller det som retat honom. Och icke behöfde han att med sin lykta söka länge innan han fann hvad han önskade.

Men nu kommo vi ifrån anekdoten.

Crusenstolpe hade i egenskap af landssekreterare i Mariestad (d. v. s. att han *förestod* tjensten) blifvit medlem af en deputation, som skulle, liksom alla andra deputationer vid Götha kanals öppnande, lemna sin hyllning åt högsta vederbörande. Och der skulle Carl Johans genomträngande blick ha råkat falla på den unge, sköne och till utseendet redan snillrike mannen, hvilken, ett halft hufvud högre än de medlemmar, bland hvilka han befann sig, fritt och djerft med örnens blick såg sig omkring.

Carl Johan hade då frågat någon i sin omgifning, hvem den mannen var och erhållit det svar, att det var samme unge Crusenstolpe, som till konungen och kronprinsen vågat dedicera en anonym skrift, jemförande »Allmänna magasinsdirektionens och jernkontorets olika inverkan på Sveriges begge modernäringar: jordbruket och jernhandteringen», något som Carl Johan erinrade sig. Crusenstolpe skulle sedan blifvit förekallad och fått en nådig häntydning på att till hösten infinna sig i hufvudstaden. En motsatt berättelse medelar att presentationen — under en konungens resa — egde rum i Mariestad 1822, men hvarhelst den egde rum så blef den då ingången till en hastig bana med en hel del sensationsförhållanden, alla ledande till den bekanta utgången.

Långt inne i tiden förmäler en annan historik något som har afseende på Crusenstolpes *karakter*, der alltid, öfver och under den vulkaniska elden, ett haf af lätt upprörda känslor var fördoldt. Det var också icke utan skäl som han i sin tidning *Dagen* (af mycket folk kallad *åskvädret*) benämndes *Blixten*, medan hans båda medarbetare Sandström och Lindeberg fingo nöja sig med att kallas den förstnämnde *dundret*, den senare *lugnet på stormen*. Blixten lyser, slår och försvinner.

Det hade någon tid mellan Johansson (Argus) och Crusenstolpe pågått en ursinnigt brinnande polemik, naturligtvis i anledning af några meningsskiljaktigheter, då hände sig att C. fick höra omtalas att hans politiska fiendes son af en häst blifvit sparkad för bröstet så att fara uppstått för gossens lif. Crusenstolpe, hvars penna just då i ifrigaste fart var sysselsatt med en dräpande artikel, ämnad att nedgöra Johansson, kastade pennan ifrån sig, slängde på rocken och rusade af till sin fiende, som han i sin deltagande ångest omfamnade. Herrarne försonades fullkomligt, för huru lång tid förmäler ej historien.

En afton tog Crusenstolpe fram och visade ett par gäster några autografer. Detta hörde till nöjena vid små sällskaper, och den qväll, hvarom nu är fråga, stucko några verser fram, der jag såg Ingelmans namn, men utan att det var fråga om hvarken födelsedags- eller dödssånger.

»Detta är något roligt», förklarade värden med sitt höga bullrande skratt.

Och det var verkligen något roligt.

Det hade nemligen en gång vid en supé (Crusenstolpe hade egenhändigt skrifvit denna upplysning ofvanför verserna) händt att en champagnekork slagit honom i ögat ganska svårt. Genast tog *Ingelman* fasta på tillfället, och såsom det heter »dikterade för *Dalman*» följande, som man knappt skulle tro legat åt Ingelman:

I allt en genialisk man,
I hvad du talt och hvad du skrifvit,
Bror Crusenstolpe, du ej neka kan
Att du i qväll dock korkad blifvit.

Du gjort en märkelig campagne,
En bacchanalisk, der det fattats föga,
Att du har mist ditt venstra öga
Af skottet ifrån en butelj champagne.
Men trösta dig, bror filantrop,
Din Venus med de rosenröda kinder
Helt säkert icke älskar minder
Sin man Vulcan förvandlad i cyclop.

Vid erinringen om anekdoter och s. k. impromptun, kommer jag ihåg två som röra *fru* Crusenstolpe. Och hvad beträffar den *första*, som jag alldeles händelsevis hört helt nyligen, skulle Crusenstolpe varit ofantligt förtjust ifall han vetat om den, ty det angick ett impromptu af Tegnér och gälde Crusenstolpes egen gemål.

Vid den tiden hette dock icke hans »dyra Sophie» hennes nåd Crusenstolpe, utan fröken Palmstruch. Hon var dotter af den store botanisten som skrifvit så värdefulla arbeten.

En afton, då hon var i första fägringen af sin sextonåriga skönhet, befann hon sig i en sällskapskrets hos statssekreteraren Lagerheim, der äfven Tegnér var närvarande. Han observerade den unga skönheten och frågade en närstående hvem hon var.

»Fröken Palmstruch», blef svaret.

»Ah», utbrast den snillrike biskopen, »Palmstruchs Flora.»

Efter denna högättade anekdot, återstår en annan af väl det tarfligaste element, men långt mera karakteristisk.

Då fru Crusenstolpe skulle lemna fästningen och gjorde sin sista handel med en bondhustru som brukat försälja åt henne hvarjehanda produkter, sade hon: »Nu, kära gumman, är det slut med vår kommers. Nu skola vi flytta in till Stockholm.»

»Åh, herre Gud, så ledsamt», utbrast qvinnan med deltagande bestörtning: »*Får ni inte stanna qvar här längre?*»

Sedan nu blifvit taladt om herrskapet, är det för fullständigheten af familjelifvets karakteristik nödvändigt att erinra det hushållet icke utgjordes blott af mannen, hustrun och dottern, utan desslikes af den i början omtalade *madame Pira* (notabel dam inom kattslägtet), hennes son Jösse, engagerad som sällskapare under fästningstiden och slutligen hunden *Cadeau,* senare inflyttad, men långt för detta installerad i alla en favorits friheter och nycker, förenade förstås med alla de egenskaper som trohet och kärlek inom djurverlden kunna gifva. Dessa tre individer voro gemenligen i hvardagslag församlade kring thébordet, eljest vid kakelugnen i salen eller vanligast i husbondens rum.

Det är verkligen underligt att vi på så lång tid ej nämnt madame Pira och hennes arfvinge Jösse, som utgjorde fångens tröst då han befann sig utan sin tröstarinna. Men det torde vara tillåtet säga som Alexander Dumas den äldre brukade: »Personalen är så talrik att det blott är i tur och ordning de särskilda individerna kunna komma upp på scenen.»

Och nu är just en sådan tidpunkt inne.

Crusenstolpe satt en dag fördjupad i sina »Ställningar och förhållanden», han hade just i nedersta pennspetsen färdig en den allra elegantaste, men derjemte den allra mest finslipade fras, full med de nättaste taggar, ärnade att sticka djupt in i det föremål, hvarföre de voro beredda, *då*, just som pennan skulle fira sin förening med papperet, ett af fruntimren kom in i hans rum med en notis, tillräckligt vigtig att afbryta artikeln, ehuru det gälde så godt som i allra sista stunden.

Men det var också något vigtigt. »Madame Pira» hade vid en morgonpromenad fastnat mellan två plank, och höll nu på att uppgifva de allra förfärligaste jämmersignaler. Hon kunde hvarken komma fram eller tillbaka, men skrika kunde hon.

Crusenstolpe glömde ögonblickligen sin finslipade fras, glömde att korrekturgossen skulle snart infinna sig efter manuskriptet och skyndade, åtföljd af *Cadeau*, som ansåg sig förbunden att af alla krafter skälla tillsammans folk, och Jösse, som uppgaf ordentliga indianska klagoljud, ned till stället, der madame Pira kämpade för frihet och lif.

En arbetskarl hämtades i hast. Planket fick rifvas ett helt stycke och nu ändtligen blef *Pira*, som knappt mera förmådde uttrycka hvarken sin sorg

eller glädje, öfverlemnad i de ömmaste husmoderliga händer, som beredde henne skorpor, socker och grädde till middagen. Hvad beträffar författaren, så måste han ut med hela 3 kronor till mannen, som nedrifvit och lagat planket, innan han hann tillbaka till skrifbordet för att leta reda på sin fras. Men under tiden hade han varit i sådan alteration att det åtminstone är troligt att en del af de hvassa taggarne blifvit förslöade, innan pennan åter kom i rörelse.

Jag afslutar denna afdelning, näst den sista, med ett prof på den omtänksamhet Crusenstolpe alltid visade för sin stora passion — *autografsamlingen*, och utomdess för att visa huru han besvarade en till honom från andra sidan Atlanten ställd litterär uppmaning. Han skref alltid på franska när det skulle vara ståtligt. Och sedan så fingo då amerikanarne se hvarifrån biografien senast varit hämtad:

Bref från Crusenstolpe till en publicist i Chicago, i anledning af dennes önskan att erhålla en sjelfbiografi af författaren tillika med en afbildning.

(Dessa anteckningar lemnade Crusenstolpe egenhändigt skrifna, men hemtade från

Extrait

du Dictionnaire universel des Contemporains, contenant toutes les personnes notables de la France et des pays étrangers, par G. Vapereau. [Paris 1858.])

Stockholm le 2 Août 1864.

Les renseignements biographiques et la photographie que vous désirez, les voici. Ils viennent un peu tard, je l'avoue, et je vous en demande mille

pardons. Je serais au désespoir s'ils parviendraient *trop tard.* J'ai en mon tour une faveur à vous demander, Monsieur. Je suis amateur passionné d'autographes, dont je possède une des collections les plus considérables en Suède. Veuillez me venir en aide pour me procurer des hommes d'état et des auteurs Américains, parce que les célébrités de votre hémisphère me manquent absolument. Comptez sur ma reconnaissance et sur mon vif désir de la prononcer autrement que par les paroles, si vous voulez bien m'en offrir occasion.

J'ai l'honneur d'être etc. etc.
M. J. Crusenstolpe.

VIII.

Crusenstolpe slipper ur den sista fångenskapen.

Tiden har, än fort, än sakta, rullat sitt gamla hjul, men huru det gått, hastigt eller långsamt, har det alltid gått *utföre* och om några fattiga veckor är man vid slutet af 1864. Början af 1865 skall följa, men der stannar hjulet, en viss bana är då utlupen.

Crusenstolpes lefnadsafton var icke just en af de fridfullaste, ty hans eldiga, beständigt lifsfulla ande följde med samma ihärdiga skärpa och intresse de allra ringaste skiftningar på så väl den politiska horisonten, som hvad i öfrigt pressen eller enskilda tilldragelser erbjödo hans spanande blick. Man skulle kunnat tro att han ännu stundom tänkte hvad han

lärer yttrat något före början af sin ryktbara process, då han skulle ha blifvit erbjuden en domsaga:

»Kommer jag i tjenst blir jag underkastad piskan, nu deremot för jag henne sjelf.»

Det har i denna teckning blifvit uraktlåtet, hvad eljest kan vara af intresse, nemligen att höra samtida författares omdöme. Men detta saknas äfven i Almqvists och Lindebergs, hvilket härleder sig deraf att desse författare genom deras egna bref och handlingar gifvit de säkraste memoirer öfver deras karakter från såväl den ena som andra synpunkten. Öfver Almqvist ha blifvit skrifna massor af artiklar, men har väl någon enda i grunden rätt belyst den mannens litteratur? Den är lika oåtkomlig för sanningen som hans personlighet.

Detta skulle kanske icke så alldeles blifvit händelsen med Crusenstolpe. Men saken är den, att allt hvad andra skrifvit om honom är och måste nödvändigt i en ordentlig karakteristik eller biografi vara så inblandadt och genomträngdt af hans första politiska tillvaro och de mer eller mindre sanna meddelandena från den tiden, att de icke i *denna* teckningsart synas lämpliga. Crusenstolpes politiska tillvaro och förvecklingar förekomma i öfrigt den som skrifver detta såsom något både för *gammalt* och för *nytt* att framdraga. Det kommer en lämpligare tid, femtio år, kanske ännu längre härefter; då har opartiskheten måhända fullt klart för blicken hvad nu är doldt. — Detta är orsaken att den anspråkslösa upptecknarinnan låtit sin hjelte så att säga teckna sig sjelf...

Crusenstolpe blef aldrig liggande i någon sjukdom, nej — det inträffade något som för honom var än

värre. Hans hustru insjuknade på hösten 1864, och om någonsin det gamla ordspråket vid en dyrbar persons sjukdom eller frånvaro gäller, nemligen att »det kännes som om ena väggen vore ute», så var det visst här. Hvad skulle han taga sig till, det frågade han många gånger, utan henne, som visste på förhand allt hvad han ville, och som på en gång var både barometer och termometer, och utomdess åskledare när blixten var färdig att urladda sig.

Under denna tid berördes ofta nog, hvad hans Sophie, vid början af lifvet på fästningen, varit för sin man. Det blef då ej längre någon hemlighet att han efter framkomsten till Waxholm helt och hållet upphörde att vara den »store mannen». Lejonet i bur tog sig illa ut, och skulle måhända aldrig kommit ur sin lefnadströtta dvala om ej hans trofasta ledsagarinna uppfunnit så många små hjelpmedel. Men kom hon med bläck och papper sköts det genast omildt tillbaka. Det kan låta otroligt, ja, till och med *pjåskigt*, att favoritkatten, som hon hemtade från staden, blef henne en god hjelp; men Crusenstolpes kärlek till husdjuren var så utpreglad att, längre fram, hunden *Cadeau,* som var van att ligga vid hans fötter, aldrig, äfven om han kom nära den »sjuka foten», bortstöttes omildt; blef han undanskjuten skedde det alls icke med husbondens vanliga häftighet utan genom ett slags ögonspråk mellan honom och Cadeau.

Men nu var det fråga om fästningslifvet, när Cadeau ännu icke uppträdt. Och det blef då omtaladt att en högst egendomlig omständighet hjelpt hustrun att segra. En dag nedsatte hon, så att hennes man såg det, ett par päronkärnor i en blomkruka; detta

experiment följde han med något intresse, och samma dag, dessa åt mörka jorden anförtrodda kärnor så genomgått sin process, att döden blef upphof till lifvet, det vill säga, då ett par små gröna blad visade sig, samma dags efterföljande natt smög Crusenstolpe sakta upp, kastade på sig nattrocken, tände ljuset och begaf sig ut i yttre rummet, derifrån hustrun, som blott låtsade sofva, snart hörde pennan rassla öfver papperet.

Då hon i sjelfva verket om morgonen vaknade stod mannen framför henne med två fullskrifna ark i sin hand.

Från den stunden behöfdes inga experiment för att få honom att förströ sig med arbetet.

Detta var vackra minnen att nu tala om, emedan man ej vågade tala om annat. Men något obegripligt var att han liksom upptog en del af hennes sjukdom. Han började erfara mycket lika symptomer.

En dag, det var strax före jul, kom jag dit med en bukett hvita syrener, som den sjuka under synbart nöje hviftade öfver sitt ansigte. Crusenstolpe stod då nere vid hennes sängfötter och, seende *hennes* belåtna småleende, tackade han mig så vackert som om jag lyckats göra honom en verklig tjenst.

Han följde mig ut i salen, då jag fick tillfälle säga honom att han förekom mig sjelf att vara ganska sjuk.

»Ja», sade han sakta, »det är sanning att det står illa nog till, men värre är att *hon* . . . Min Sophie» — han såg åt sängkammaren.

I trots för sorg och sjukdom, gick emellertid ingen afton förbi, på hvilken han ej med den outtröttliga dottern ingått i detaljeradt resonnement öfver

följande dagens middagsanrättning. Han led för sin Sophie, led *så* att han sjelf blef sjuk deraf. Men hushållsmaskineriet måste gå sin jemna gång.

Emellertid skulle kanske ett annat maskineri stanna.

Fru Crusenstolpe befann sig i ett af dessa stadier då en sjukdom icke synes flytta sig hvarken fram eller tillbaka, ty om det ena dagen är sämre, är det den andra bättre, och hon hade endast kommit till *en* förändring, den nemligen, att hon flyttat in i nästa rum.

Crusenstolpe innehade då ensam sängkammaren, der han dock endast vistades om natten, och kanske icke heller alltid det, ty han hade en nu redan, som man hört, gammal vana att stiga upp under natten, tända sin lykta och bege sig öfver salen till sitt arbetsrum, som låg på andra sidan.

En dag, han kände att det nu blifvit sämre för honom, konsulterade han med sin hustrus läkare. Då denne hade undersökt ena foten (den sjuke led förskräckligt af svullnad eller vatten), yttrade han rätt fram i allvarsam ton, att han fruktade det den här sjukdomen skulle taga samma vändning som konung Carl Johans, nemligen — *brand.*

Vid denna underrättelse ryckte Crusenstolpe plötsligt tillbaka, med den vanliga uppdragningen på öfverläppen så att den grånade mustaschen stod på ända. Men han uttalade blott ett enda, hastigt utstött ord:

»Jaså!»

Han visste nu sin dom, men meddelade sig ej med någon derom. Ytterligt känslig för plågor, mycket naturligt med ett så retligt nervsystem, syntes han vilja öfvervinna dem genom det ihärdigaste arbete.

Han var icke allenast sysselsatt med det vanliga januari-häftet, han hade ock i verket ett annat arbete, i sanning det besynnerligaste arbete en döende författare kunde förehafva.

Han var nemligen nära färdig med nekrologen öfver en annan sjuk notabel man, C. H. Anckarsvärd, men som dock fick lefva jemt och nätt så länge att han kunde läsa eller höra läsas någon nekrolog öfver *den*, som på förhand skrifvit *hans*.

Det manuskript, vid hvilket pennan föll ur den trötta handen, tillhörde en afdelning i *häftet*, der han prisade förmånen af ångköket. Och detta stycke innehöll följande:

»Våra norska bröder äro lyckligare än vi i sina företag. Kanske begagna äfven de bildade klasserna i Christania ångköket, under det att man i Stockholm endast besöker Hôtel Rydberg, Hasselbacken och Hôtel de Suède».

Här hade han stannat. Skrifbordet med manuskriptet blef på begäran öfverlemnadt åt hr Hammer, bland hvars samlingar det förmodligen ännu har plats.

Eget var det att Crusenstolpe skulle liksom anklaga besökarne af stadens förnämsta restaurationer; *han*, som sjelf satte bordets njutning så högt, men vackert var att det allra sista ord som hans penna nedskref var *Suède*. Han hade älskat högt sitt fosterland och arbetat för dess minnen.

Då han trött uppsteg, för att på sina sjuka fötter släpa sig in till sin familj, var han dock så säker att återkomma att han icke brydde sig om att släcka ljuset.

Men sedan han hamnat i ett soffhörn och under

ett par sakta framsmygande timmar allt tydligare förstått att han ej förmådde återvända, bad han sin dotter, för hvilken han alltid hade ett artigt beklagande ord, han var i det hänseendet den artige mannen intill slutet, att hon skulle vara god och gå in och släcka hans ljus, hvilket hon gjorde, utan att vidröra pennan.

Vid hennes återkomst förklarade han sig nödsakad att lägga sig tidigt, men bad sin outtröttliga vårderska, *sin Charlotte*, att hon skulle sätta lyktan som vanligt i ordning bredvid nattlampan, ifall han kunde gå upp till sitt angelägna manuskript.

Denna qväll kunde han blott på afstånd säga godnatt till sin hustru — han förmådde knappt nå sängen i rummet bredvid.

Som vanligt vakade dottern äfven denna natt, ty ingendera af föräldrarne tyckte om att se främmande ansigten, ehuru det fans ett par trogna vänner till hands. Den arma dottern, som skulle *hetas* sofva emellanåt, vankade mellan båda rummen.

Klockan 5, det var den 18 januari, då modern hade en lugn hvila, var hon inne hos fadern och hörde honom då klaga öfver sin eviga törst. Men han bad henne ömt och oroligt att gå och lägga sig och glömde ej att åter efterfråga om lyktan stod tillreds *ifall* han skulle känna sig något bättre... Alltid var hans tanke rigtad på denna lykta, om hvilken någon har sagt att det var hans »Diogeneslykta, med hvilken han gick att uppsöka och bestraffa menniskornas dårskaper.»

Ack, han skulle ej mera söka efter något på jorden, hvars höga skönhet han med öppet öga sett och så väl skildrat, men som för honom synts hafva

inneburit — kanske *för mycket.* — Dock, hvem vet hvad hans fria ande talade i hemlighetsfulla högtidsstunden med den store anden, som endast gifvit oss jorden till genomgångsland under vår stridsvandring.

Klockan var 7 på morgonen då den bestörta vakarinnan bäfvande flög upp från en tung dvala. Modern fortfor att sofva... Men huru var det med fadern? Hon sköt sakta upp dörren till sängkammaren... och hon måste blifvit berörd af en långt högre än *mensklig* kraft, då hon, för moderns skull, förmådde qvarhålla inom de bleknade, skälfvande läpparne det dödsrop som gick genom hennes själ.

Tvärt öfver sängen (han trodde sig förmodligen kunnat gå upp och tända lyktan) låg, stel och orörlig, mannen med den beherskande eldsjälen. Elden hade nu slocknat, den väldiga stämman tystnat, ögats blixt förintats genom en annan blixt. Han stod nu inför den domstol, der rättvisans våg ej får rubbas.

Vi skulle anse opassande att här lyfta på ens den minsta flik af det täckelse, som döljer de arma efterlefvandes qval.

»Han *drager* mig till sig», sade modern till dottern. Hon öfverlefde honom blott ett par månader.

Med hvilka ord kan man bäst sluta teckningen af denna storslagna personlighets lefnad och död? — Inga ord torde passa bättre än *de*, han så nyss nedskrifvit öfver en annan. De lyda så:

»Liksom äktenskapet har döden sin smekmånad, då klandret tiger och saknaden ensam för ordet.»

CARL FREDRIK RIDDERSTAD.

Första kapitlet.

Första mötet och första intrycket.

Till hvar och en af de sju minnesteckningar, som föregått denna sista, har hufvudpersonens namn alltid måst hemtas från dödens kalender. Och efter denna långa vandring genom dödens förgård kännes det rent af underbart att få pryda en skizz med namnet på en ännu lefvande man, och dertill en man, om hvilken det icke behöfver heta »den tid han var i sin lifskraft», utan om hvilken det kan sägas, »en man som *ännu* eger qvar rikedomen af sin intelligens och så många gnistor af den ungdomliga elden, att han blott behöfver den allra ringaste ansträngning af sin vilja, för att blåsa upp den till klar låga!» Detta sista har *han*, publicisternes trogne och faste banérförare, stark i sin rustning under en lång bana, äfven på senare tider haft tillfälle att ådagalägga.

Liksom dessa så enkla memoirer började med skalden *Dahlgrens* Aganippiska brunnsinrättning, så måste äfven nu denna sista skizz ha sin härledning derifrån. Detta helt naturligt; ty det var under Aganippiska sällskapets högtidsdag på Björkön, som

jag första gången såg hufvudpersonen i närvarande teckning.

Midt under den lysande middagen, under det Atterbom och Dahlgren, hvad förut blifvit nämndt, täflade om att i ännu mera lysande tal gifva en sista fosforistisk glans åt säkerligen den sista högtid de båda förbundsbröderne firade tillsammans, blef jag bland hedersgästerne varse en ung man (kanske syntes han ändå yngre än han var 1840), som med lif och själ, och glas i hand, något senare lät talet i strömmar flöda från läpparne. Han tycktes med det varmaste intresse afhöra huru de båda gamle fosforisthjeltarne talade ut sina improviserade hjeltedikter, men så fort *de* hade slutat och Blanche börjat i det *unga Sveriges* namn framföra en segerhymn till det *gamla*, hann knappt sista ordet förklinga af *den* skålen innan den nye skalden i sin tur reste sig och höll en oration der det både blixtrade och gnistrade, det var i öfrigt en hel kaskad af strömmande perlor i ord och champagne, ja, sjelfva champagnen hade kanske icke ofta varit i sällskap med ett sådant gnistrande ingifvelsens perlregn.

Då middagen var slutad och det kom till partier i gröngräset presenterades af Dahlgren löjtnant Ridderstad, poeten som redan hade namn, för romanförfattarinnan, som ännu icke hade så särdeles att bygga på af det slaget.

Att på *den* tiden (huru det nu är, kan jag ej säga), Ridderstads ansigte egde liksom en från det inre till det yttre genomströmmande egen solbelysning kan jag så mycket säkrare erinra mig, som jag just blef frapperad af ett utseende, hvilket tycktes kunna lysa i mörkret. Och på detta ansigte låg i lifsglö-

dande sympati godmodigheten, den spirituela humorn och det friska, kraftfulla modet.

Sedan jag lemnat de äldre fruarnes kaffekrets, anknöt sig en konversation mellan mig och den för sällskapet nypresenterade mannen som afslöts med en försäkran, lika vänligt gifven som upptagen, att han aldrig skulle besöka Stockholm utan att uppsöka fru Flygare. Han höll ord mycket länge, och i följd deraf kom det till en ännu vigtigare öfverenskommelse, som snart skall omtalas.

Emellertid gick tiden fram några år — och i afseende på *tiden* och dess magt öfver författare, skall jag just taga fasta på några rader af Ridderstad sjelf, ur anmälan till den nya upplagan af hans arbeten. Citatet lämpar sig väl i allmänhet, men framför allt *enskildt*.

»Efter en mer eller mindre offentlig skriftställare-verksamhet» (Ridderstads *egen* anslås till fem och fyrtio år. Det får dock i allmänhet hjelpa sig med ringare årantal) »ligger, då man öfverblickar den framfarna tiden, bakom en, liksom sjelfva årsföljden, volym bortom volym, band bortom band, del bortom del. En författares lif blifver på det sättet småningom ett litet bibliotek, hvari han utpreglar sitt hela inre väsende och lif, allt efter som tiden — samtiden och dess odlingsarbete — utpreglar honom sjelf. Ingen författare torde kunna säga sig hafva slutat så som han börjat, d. v. s. vara vid slutet af sin verksamhets-bana till sin andliga personlighet alldeles densamme som då han först uppträdde. Tidens stora omskapande magtinflytande tillåter och medgifver inga stereotyper... Verld och lif klarna först småningom, icke

allenast för den granskande blicken utan äfven för hjertat!»

Jag har åberopat detta lilla vackra stycke *derföre* att det just afspeglar Ridderstads stadiga gång öfver den långa sträcka litterär mark som blifvit honom anvisad att upparbeta. Början af hans bana, liksom *hvarje* skriftställares nybörjade bana, var behäftad med det, som icke kan afhjelpas genom annat än tiden och erfarenheten, nemligen bristen på förmåga att rätt bedöma den egna skapelsen just genom bristen på andens utveckling. Hvarföre skulle också den producerande anden få njuta af någon hvila så länge den förmår förnimma, uppfatta och göra sig tillgodo hvad lifvet visar honom värdt att tillegna sig. Således vore det ett stadium af de allra mest otillfredsställande, om en författare emot slutet af banan står der han stod vid början. — Nej, framåt, framåt måste det gå om äfven en annan tidpunkt kommer, när det heter »tillbaka». Det är en tung gång, och då gäller för andra gången att lyssna på och fatta sjelfkritikens röst. Men hvem som står vid *den* skiljevägen, icke är det Ridderstad, ty hans åsigter, hans stil, hans framställningförmåga visa tydligt att han arbetat med verklig kraft på sin mark och att odlingsarbetet, i trots af den ofta tropiska glöd, han haft att utstå och kämpa mot, gått så lyckligt att hans gamla vänner kunna lyckönska honom till den präktigt mognade skörden.

Men huru kom Ridderstad från *början* in på romanfältet? Det har sitt eget kapitel, hvilket står i samband med det nyss omtalade löftet, att vid besök i Stockholm tänka på författarinnan. Men innan vi beröra det der kapitlet, så är det icke ur vägen att

kasta blicken som hastigast ännu längre tillbaka och dröja vid ett lämpligt mål.

Andra kapitlet.

Författarens ungdom.

* Ridderstad, skalden och folkrepresentanten, är född den 18 oktober 1807 i Roslagen, Rådmansö församling, på fideikommisset Riddersholm, tillhörigt familjen Ridderstad eller, rättare, äldste sonen och följaktligen icke den, hvarom här är fråga. En yngre son inom en sådan familj kan vara hvad man kallar »morsgrisen», men sällan är han föremålet för faderns förhoppningar och stolthet. Det är icke han, som skall emottaga fädernegodset, icke han som skall bära upp namnet, icke han som redan i vaggan af tjenare och gårdsfolk benämnes »lille hans nåd». Emellertid kan nog en andre son vara bra att ha, men blott såsom reserv betraktad.

När den äldre vid sitt inträde i verlden genast har, att vi så må säga, ett fullt dukadt bord att träda till, måste den yngre duka åt sig sjelf, men hvem som lättast dukar under, det har i de flesta fall erfarenheten visat, och visar än i dag, och Riddersholmska fideikommisset hör ej till undantagen. Det blef, tvärtemot faderns beräkningar, den yngre Ridderstad beskärt att, änskönt utan arfvegods, icke blott

* Utdrag ur en biografi öfver Ridderstad, icke undertecknad af men likväl skrifven af Aug. Blanche. Införd i «Illustrerad tidning» — sista året den utgafs af J. G. Carlén, 1866.

bära upp namnet, utan ock bereda det ökadt anseende och utmärkelse. Såsom vi se, blef reserven hufvudstyrkan.

"Stark ström med egna vågor går genom hafvet".

Rådmansö församling utgör en del af Sveriges fastland, som några mil norr om Stockholm skjuter allra längst ut i Östersjön. Yttersta udden är Riddersholm med Kapelskär till hamn. Under kriget 1808 och 1809 samlade sig der svenska flottan jemte trupperna antingen för att gå öfver till Finland eller för att vid återtåget hemförlofvas. Tusentals landtvärnister ha lägrat sig på dessa stränder, och de många, som af landtvärnssjukan rycktes bort, funno sina grafvar der. Berättelsen om kriget, ryssarnes härjningar, Finlands förlust och landtvärnets olyckor utgjorde den sagokrets, inom hvilken Ridderstad växte upp.

Landskapet med sina täcka dalgångar, sina vikar och sund, är af ett mildt skaplynne. Men vräker hafvet, upprördt af stormen, sina svarta vågor mot strandens hällar och skär, då dånar det i djup och på höjd, och naturen blir vild, men storartad.

Ridderstads föräldrahem hade dermed något beslägtadt. Modern mild och kärleksfull, fadern barsk och full af lidelser. I hemmet, liksom i naturen, vexlande solsken och storm. Barnet får intryck af sin omgifning, mannen behåller det, om han ej är ett rö, och en gång vana vordet blir det hällartadt och svigtar ej för årens tyngd. Hos Ridderstad är detta intryck än i dag väl bibehållet, antingen han sjunger vid lyran eller talar i riksförsamlingen.

Men en andre son måste ut i verlden och bli något; den förste behöfver det ej, och den tiden anstod det icke ens en andre son inom adlig slägt att välja ett fredligt och gagnande yrke. Carl Fredrik Ridderstad blef vid 14 års ålder kadett. Kanske lutade också hans tidigare håg ditåt. När man växer upp under ett krig, växer kriget in i en sjelf.

Vid Ridderstads inträde på Carlberg herskade på det mest upprörande sätt de öfre klassernas käppvälde öfver de nedre. Dessa underkastades de orimligaste befallningar, det råaste behandlingssätt, och det värsta var, att på samma gång de yngre behandlades med fräck förgätenhet af hvarje menskligt rättsbegrepp, uppehöllos de jemväl i sina studier. Lättjan var patricier, fliten plebej. Men de yngres krafter tillväxte alltmer genom gymnastik och militära öfningar, och en vacker dag bröto de, med Ridderstad i spetsen, terrorismen, också en revolution i sitt slag. Penalismen afskaffades och förmådde ej sticka upp hufvudet så länge Ridderstad fans på Carlberg.

Sedan nu luften blifvit fri och jemlikhet proklamerad inom kadettcorpsen, vaknade hos Ridderstad behofvet att ge uttryck åt hvad som föregick i hans inre. Det både fysiskt och moraliskt pröfvande under de föregående striderna vid denna undervisningsanstalt hade ytterligare utvecklat och härdat honom.

Lyriken är, som bekant, den individuela känslans naturligaste form och detta skaldeslag förblef också alltid Ridderstads starkaste sida. Ridderstads småsaker i denna rigtning ådrogo sig snart uppmärksamhet och saknade icke uppmuntran. En dag fann han i sin spensficka en liten breflapp med följande rader:

»Ditt rönta snilles frö
Skall du till mognad drifva;
De träd, hvars blommor dö,
Ej några frukter gifva!»

För ett frö är en daggdroppe nog. De poetiska anlagen svälde ut vid detta lystringsord från en som ville visa, utan att synas, och Ridderstad hängaf sig från den stunden åt litterära sysselsättningar. Men tjenstgöringsreglementet var ingen vetenskap att ösa ur: det var tvångströjan på all sjelfständighet, inre såväl som yttre. Ridderstad skref ifrigt till sin far, bedjande att få studera i Upsala för att sedan beträda någon annan bana. »Bli fisk, när man är född roffågel!» tänkte den gamle adelsmannen och afslog tvärt. Den unge Ridderstad måste fortsätta vid krigsakademien. De militära *praktiska* öfningarna misshagade honom dock icke. I fäktkonsten gör sig individualiteten gällande; i fälttjensten ligger ofta utkastet till ett litet epos. Klart att äfven detta skulle inverka på en ande, som redan, i följd af sin första uppfostran, var något af skogsdufva i förening med något af hafsörn.

År 1829 firades inom riket Ansgarii jubelfest, och Ridderstad utsågs af sina kamrater att tolka festens betydelse. Vid samma tid utgåfvo kadetterna små skrifna tidningar. Pennan började redan taga lofven af käppen. Så blef Ridderstad tidigt publicist. Dåvarande kronprinsen, sedermera konung Oscar, återkom från ett besök i Petersburg. Genast skref Ridderstad ett poem, som så förtjuste kadetterne, att de beslöto dess tryckande, hvilket också skedde, så när

som på sista kupletten, hvilken guvernören strök ut, ty det utstrukna var följande:

Dock från den färden månget minne
Måhända leker kring dig nu,
Fäst dock vid örnen ej ditt sinne!
Den klufven är af svärd itu;
Men tänk på Lejonet som springer
Alltjemnt utöfver strömmar tri,
Och rita du med blodigt finger
Den fjerde: Det skall Newa bli!

Men trots censuren, var det just denna vers, som oupphörligen upprepades af kadetterna, och det till guvernörens och befälets stora förskräckelse. Guvernören, framlidne general Lefrén, fick strax en sömnlös natt och fick ännu flera, när Ridderstad, vår nye Körner, utom i en mängd kalendrar, äfven började skrifva i det fördömda Aftonbladet, och dertill på köpet med sina eldande »tidsrunor» helsade sjelfva julirevolutionen.

Ändtligen lemnade Ridderstad Carlberg till vederbörandes stora glädje, en glädje dock af kort varaktighet, ty Wilhelm v. Braun var i farvattnet och högg uti just der Ridderstad slutade och den sista villan blef ej en bit bättre än den första. Återigen: ställning och rätning för det nya tidehvarfvet! Det var sprängsatsen N:o 2 för den gamla militära kastanden.»

Tredje kapitlet.

Huruledes Ridderstad kom att från skaldebanan, militärbanan och publicistbanan, äfven taga plats bland romanförfattarnes leder.

Sedan vi i anförda ungdomsfriska målning följt styckets hjelte på hans ungdomsfärd, och dessförinnan sett honom uppträda vid Aganippens gyllene högtidsdag, så är det nu tid att komma till fullbordan af det löfte, som då blef uttaladt.

Det var året 1846 mot hösten.

Men ännu en gång gör jag halt, emedan det förekommer mig som om jag vid den omtalade Björköhögtiden tagit Ridderstad nog mycket för mig sjelf. Sanningen är emellertid, att en med honom synnerligen beslägtad qvinno- och skaldeanda blef för honom en högeligen intressant bekantskap, ehuru af kortare varaktighet. Det var nemligen den liffulla skaldinnan Eufrosyne, som med sin oskyldiga mani att imitera George Sand, visst icke i denna ryktbara författarinnas *läror* utan omtalade sätt, mötte Ridderstads glada galanteri i fullkomlig samklang, och jag förmodar, ehuru jag ej vet det, att poeten höll sig framme då poetissan med sin svit af unga skalder höll en frihetsfest på Mosebacke, dit hon väl dock följdes af den person, som alltid presenterade henne i sällskapslifvet, nemligen Adolf Ivar Arwidson, hvilken ock vid behof påsatte en fruntimmersmössa, för att kunna tillbörligt tjena som äldre dam och förkläde

för de yngre. Icke att Eufrosyne var så ung, men ändå... Arwidson var sjelf en så glad och treflig själ.

Det är icke af glömska som jag förbigått två unga damer, hvilka man frågat mig om och som under hela Aganippiska förbundets tid bidrogo att förhöja dess angenäma, glada stunder, den ena med sin sång, den andra med sitt pianospel. Den första, mamsell Emelie Holmberg, som jag vill minnas sedan hette Hammarsköld, kom till Amerika, der man af tidningar såg att hon med sin röst gjorde lycka, den andra, som jag *mycket* väl kände, hade mindre lyckliga öden, hvilka jag dock icke alls finner tillhöra dessa blad; men vid den tiden, innan ödesdigra skiften infunno sig, ansågos båda med rätta som förtjusande unga flickor, hvilka Ridderstad icke har på sitt samvete att han förbisåg.

Ridderstad var emellertid redan då gift man, och kunde derför saklöst utan fara att blifva ansedd som *à prendre* göra sig artig och omtyckt. Han var då löjtnant vid *Helsinge* regemente, men gjorde sig städse till pligt att aldrig föra en enda kylig flägt med sig från den högre norden.

Men nu komma vi då på allvar till hösten 1846, då Ridderstad redan tagit afsked från sin militärtjenst, blifvit publicist och utgaf *Östgöta korrespondenten*, hvilken han mottagit efter Palmér, som grundlagt denna tidning.

Det var en eftermiddag — naturligtvis vid Humlegården — jag hade under några dagar ej varit rätt frisk, men låg nu fullklädd ofvanpå sängen. Jag brukade i alla fall ofta nog den tiden, då jag kände det svårt att i följd af närsyntheten sitta djupt tryckt mot skrifbordet, att vid strängt arbete skrifva half-

liggande. Papperet lades öfver en tunn bok, som jag kunde hålla upp till ögonen. Men manuskriptet blef särdeles otydligt, och derför fick jag alltid diktera derur till renskrifning. Numera, då jag ibland arbetar, skrifver jag alltid sittande vid bordet, men med så stor stil att den får passera som renskrifven. Jag kan, tyvärr, ej vidare låta någon annan renskrifva åt mig, emedan mina ögon ej tillåta mig att läsa det med fin stil skrifna. Det var blott min mans stil, jag kunde läsa, och då fingo vi ändå mången gång skratta åt att jag emellanåt ej kunde taga reda på mina egna meningar.

Den ifrågavarande eftermiddagen hade jag haft en dylik skrifning, då Mellin kom att afbryta mig, för att afbörda sig ett budskap från Thomson, som då endast lefde och rörde sig i den blifvande »nya parnassens» förspel. Detta var *innan* vi hade den sammankomst, som är beskrifven i Almqvists skizz. Nu tänkte Thomson oupphörligt på anmälan och fick aldrig nog många namn. Min man hade skaffat en stor del, Mellin en annan del, men det syntes förläggaren ej nog, och nu kom Mellin, som för gammal bekantskap sluppit in till mig, med förfrågan om jag skulle ha något emot om Thomson vände sig till friherrinnan Knorring.

»Derom har han ju redan frågat mig», svarade jag, »och jag upprepar att jag ber honom handla alldeles som han behagar. Jag tror dock att han ångrar sig om han gör det. Hon skall naturligtvis alltid anse sig såsom tillhörande *parnassen*, men icke till »kotteriet». Huru är det med hennes resbeskrifning i Jönköpingsbladet.»

»Den», svarade Mellin, »går icke nu längre. Man

vet ej hvarför, kanske fortsättningen icke är färdig. Emellertid är det ej origtigt af Thomson, tvärtom, att skaffa så många namn som klinga och äro lämpliga.»

»Jag förstår! Thomson, upprepar jag för tredje gången, gör som han behagar i sin sak. Men då måste han väl bjuda henne samma honorarium som han ger mig... Tacka Gud om hon ändå vill skrifva i samma bibliotek som jag. I öfrigt måtte det väl finnas någon författare ännu qvar att öka glansen och volymantalet med!»

»Nej, jag kan ej påminna mig någon.» Mellin såg helt fundersam ut.

I det samma hördes en liflig röst utifrån min mans rum, der han höll som trägnast på med ett korrektur.

»Nu», utropade jag, »får jag en lysande idé. Är det ej Ridderstads röst? Vi äro räddade.»

»Huru så», inföll Mellin. »Icke skrifver Ridderstad romaner.»

»Det gjorde ju ej *vi* heller innan vi börjat. Jag har haft så många grundliga samtal med den poetiske och intelligente mannen, att jag är säker att blott han får idén och *viljan* till en sådan verksamhet, så skall han bli en läst romanförfattare.»

»Ridderstad är här och han begär att få buga sig för värdinnan», sade värden i dörren.

»Han får Mellin till att börja med — sedan kommer värdinnan ut till herrarne.»

»Men korrekturet», invände husets och författarinnans herre. »Du vet ju att det är ditt eget arbete och att det skall afgå på posten till Norrköping... Dessutom, när du är klädd kan du ju taga emot Ridderstad lika väl som Mellin.»

»Mellin är prest! Och håller just nu på att mottaga min bigt i en kinkig litteraturfråga» . . .

»Nådigaste fru värdinna, låt mig vara med», bad Ridderstad, och så släppte Mellin in honom, hvarefter min man, för att vara i fred med korrekturet, förbehöll sig en god halftimme, då vi alla sedan kunde få komma ut i salen, der mamsellen under tiden skulle rangera om tillbörlig förfriskning.

Jag måste gifva efter.

»Löjtnant Ridderstad är *just nu* särskildt välkommen. Vi behöfva edert namn först och främst, och sedan er penna, som jag garanterar kan lemna en roman för Thomsons blifvande bibliotek *Nya svenska parnassen.*»

»Och jag lemnar mitt höga bifall till förslaget», försäkrade Mellin, »hvilket vill säga att jag tror på författarinnans omdöme i den här qvistiga frågan.»

»Och jag», menade Ridderstad, på den tidens galantaste grannlåtsspråk, »rullar mig i stoftet för en så vacker prospekt af min litterära framtid. Men en roman — den fruktar jag att jag dock får säga nej för. Ja, så vida det icke är skämt, så säger jag verkligen *nej.*»

»Här är icke alls fråga om hvarken skämt eller *nej.* Jag har, såsom en skriftställarinna egnar och anstår, min blick för sådant, och jag är lika säker på att löjtnant Ridderstad kan skrifva en roman som jag är säker på att det är min pligt att öfvertala er dertill.»

»Men huru kan det vara en *pligt.*»

»Det lemnar jag Mellin att förklara.»

»Jo, ser du broder. Vi ha icke mer än *en* dam i vår krets, och som Thomson, vår hederlige förläggare, visar mycket afseende på att icke göra henne emot, så drager han sig för att skrifva ett bönebref till *Kusinförfattarinnan*, som f. d. fru F. tror icke skulle gifva Thomson annat än afslag, eller möjligen något alternativ som han ej kan gå in på. Då Thomson emellertid vill ha flera namn i anmälan, ehuru det verkligen redan är många, måste vi skaffa ett nytt lämpligt, och så kom du just som du vore kallad att ingå i ringen.»

»Men allvarsamt taladt, jag kan det icke, nådigaste fru författarinna, jag måste afslå.»

»Har Mellin någon lista på sig, annars finnes det en i nästa rum.»

»Jo, här är min lista.»

»Det är bra, och här är mitt bläckhorn och min penna, och då vi nu ha att göra med en blifvande romanförfattare, som jag profetiskt förutsätter icke har någon ringa framtid på den banan framför sig, så beder jag honom, att han med sin vanliga ridderlighet tror på hvad ett fruntimmer säger. Se så, räck mig nu handen, herr broder på parnassen, och tag pennan. Tro mig, jag skulle vara ur stånd att söka öfvertala någon man eller qvinna till ett dylikt företag, om jag ej inom mig kände att det, förutsatt som det *första*, skulle gå väl hos allmänheten.»

Ridderstad var besegrad. Han hade i sitt hufvud många, många volymer romantiska idéer, så att han endast behöfde välja, och hans historiska kunskapskällor satte honom i stånd att, om han så ville, kasta ankar just i en sådan hamn.

Värden i huset blef ej litet förvånad då han senare fick kunskap om det stycke arbete, Mellin och jag utfört. Och Thomson blef visst icke heller missbelåten, ty blotta titeln på Ridderstads första roman var ordentligt en hel tysk mystifikation — »*Svarta handen*».

»Se så» sade jag, då herrarne aflägsnat sig, »nu hoppas jag vi besparas den förtreten att få ett afslag från fru Knorring.»

»Åh, var ej säker på att icke Thomson skrifver», menade min man, i det han räckte mig sista korrekturet af *Enslingen på Johannesskäret*.

»Det gör han med all säkerhet *icke*, åtminstone ej utan att säga mig till. Gud vet, och det vet du också, att det icke kommer af någon afund från min sida, som jag ej med värma omfattar Thomsons förslag. Men jag tycker att det är en onödig förödmjukelse att få ett afslag. Om jag kunde tänka mig, att hon *ville* skrifva, hvem skulle då vara gladare än jag att se oss arbeta i samma bibliotek.»

»Så går det kanske, jag anar att Thomson skrifver.»

Detta passerade 1846. Och först 1878 för några veckor sedan erhöll jag upplysning om hvem som hade haft rätt af oss.

Fjerde kapitlet.

Något om brefvandringen.

»Nya svenska Parnassen» både började och slutade. Den började enligt sin bestämmelse med året 1847, och afslöts med året 1848, också enligt sin bestämmelse, utan att jag under dessa två år hörde omtalas några andra författare än de uppgifna, och ej heller några andra litterära relationer.

Det är nu 30 år sedan dess, trettio år, hela *trettio* år... Och ändå var det icke för sent att erhålla en viss tillrättavisning öfver min tro. Men få se om jag i visst afseende haft så orätt!

För några veckor sedan samtalade jag en dag med en person, som här i Stockholm eger en ganska betydlig autografsamling, till hvilken i öfrigt både min man och jag måst lemna månget bidrag. Det är så svårt att neka, då det icke gäller en sjelf.

»Finnes något lämpligt angående löjtnant Ridderstad», frågade upptecknarinnan af dessa minnen, som förut gjort lån från samma källa.

»Nej, icke *om* honom, men det finnes ett bref *ifrån* honom, deri han gör samma fråga i omvändt förhållande.»

»*Då*, menade jag, är kanske äfven han sinnad att skrifva öfver gamla författare; till *hvem* är brefvet?»

»Till Thomson, och brefskrifvaren begärde likaledes upplysningar om de öfrige författarne, som skrifvit i »Nya Svenska Parnassen», emedan, som han

anmärker, en förläggare vanligen känner mer om författare än någon annan.»

»Det är en lika klok som fullkomligt sann anmärkning. Hade Thomson nu lefvat, skulle jag fått månget drag af honom. Men huru har detta bref kommit så på villoväg? Thomson lefde många år i Malmö, der han dog.»

»Ja, men der fans en auktion efter honom.»

»En auktion? Icke hafva väl alla de bref, Thomson från olika författare mottagit, blifvit sålda på auktion?» — Jag erinrade mig bref skrifna till honom medan det hette »fru F.», och jag blef temligen ledsen.

»En del af Thomsons bref» — svarades mig — »blefvo uppbrända enligt hans förordnande, men en del såldes och en kommissionär inropade några, hvilka kommo hit.»

»Det finnes således flera?»

»Icke från löjtnant Ridderstad, men ett från friherrinnan Knorring.»

»*Huru!* ett bref från henne till Thomson, hvilket årtal?»

»1846. Hösten förrän »Nya Svenska Parnassen» började utgifvas.»

Detta var för mig en verklig upptäcktsresa tillbaka in i de gamla tiderna. Thomson hade således ändå skrifvit, fast jag ingenting hört; och han hade också fått ett svar, hvarom jag heller ingenting hört. Och nu efter trettio år skulle dessa gamla historier uppdyka just när jag författade den sista skizzen.

Jag fick löfte om att se brefvet och erhålla en afskrift.

Men medan jag afvaktade detta löfte sysselsatte

jag mig med undran öfver *hvem*, som kunnat råda Thomson att skrifva så der i 11:te timmen; brefvet skulle vara dateradt i slutet af november, således mycket långt efter den skildrade första sammankomsten hos Thomson.

Det som dernäst förundrade mig, var att svaret hållits hemligt för mig, för hvilken Thomson eljest berättade allting.

Jag kom då plötsligt ihåg, att samma person, som egde denna autografsamling, en dag nämnt att i densamma fans en lista på de skriftställare, som skulle lemna bidrag till detta bibliotek, och att denna lista var af Almqvist.

Då reflekterade jag ej deröfver, herrarne satte något hvar upp listor. Men nu vid förfrågan fick jag genast veta att på denna Almqvists lista stod: Friherrinnan Knorring. Således möjligen *Almqvist?* Förunderligt! Han, som i sin väl bekanta skarpa satir *Tråkigheten på besök*, gjorde kusinförfattarinnan så mycken förargelse! Var det äfven Almqvist, som kunnat råda Thomson till en alldeles onödig tystnad?

Här införes nu sjelfva brefvet, hvars intryck, som blef mycket olika det jag väntade, jag sedan skall nämna.

Skara och Skålltorp den 29 nov. 1846.

S. H. T.

Tacksam mottog jag Tit. ärade af den 23 med uppmaning att lemna bidrag till det nya litterära företaget, och deruti skulle jag gerna efterkomma Tit:s önskan, om jag egde någonting färdigt eller såg mig i stånd att snart få det, men hela detta år har jag dels gjort en längre resa i utlandet, dels legat sjuk och gör det ännu, har således icke en smula

att lemna i roman- eller novell-väg, utan endast mina reseminnen, affattade i bref till hemmet, och hvaraf en del eller början är tryckt i Jönköpings-bladet i höst för ro skull och för att lemna några vänner och bekanta i dessa trakter notiser om vår högst angenäma resa, utan att behöfva skrifva särskildt till hvar och en. Men som Jönköpings-bladet är en föga läst landsortstidning, har jag ämnat utgifva dessa anteckningar, både det som varit tryckt och den andra hälften, som icke varit tryckt och som innehåller vårt vistande i München, afresan derifrån, vårt vistande i Stuttgart just när dess nya teater öppnades och nationalfesten då, samt vidare: våra längre vistelser i Heidelberg, Frankfurt under messan, Cöln etc. och hela Rhenfärden upp till Arnheim, och hemfärden från Amsterdam öfver Hamburg och Köpenhamn. Skulle Tit. vilja hafva detta, det vill säga det otryckta under de vilkor Tit. erbjudit, samt det tryckta med någon rabatt, så tror jag mig snart kunna blifva färdig dermed, ty egentligen är dervid ej annat att göra än plocka bort något och tillägga annat samt rätta de otaliga och meningsförvridande tryckfelen i det redan tryckta, samt litet ordna det otryckta. Men kanske gillar Tit. ej annat än romaner, noveller och noveletter m. m. dylikt, ehuru jag och många med mig tycka vida mera om en smula ren, osminskad sanning och verklighet, än dessa eviga inbillningsfoster, som blifva allt sämre och sämre ju flertaligare de äro, och himlen vet när jag härnäst dermed befattar mig, *säkerligen* blir det ej förr än jag känner denna ovilkorliga och oemotståndliga håg att affatta mina tankar i skrift, som är det nödvändigaste vilkor för all dikt, ty än aldrig har jag forcerat

min penna, utan den är fri som fogel i luft. Men gifver Gud helsa och krafter, så tör nog hågen återkomma, och om jag då fulländar något af allt det som ligger påbörjadt eller skrifver något nytt, så kan jag ju lika gerna lemna det åt Tit. som åt någon annan, ehuru Tit:s erbjudna honorarium är ganska ringa mot hvad jag har fått; och skulle formatet blifva än större och arket således ännu drygare, så blef det bra litet. Men derom är tid nog att tala när jag har något färdigt, och så noga eller snål på vinst är jag dessutom icke, helst jag alltid varit nog lycklig att få skrifva för mitt nöje och aldrig af behof.

Skulle nu Tit. på dessa vilkor vilja begagna min signatur, neml. »Författarinnan till Kusinerna» (icke mitt namn som jag än aldrig utsatt), i sin prospectus, så är jag icke deremot, men någon egentlig förbindelse vågar jag visst ej afgifva under så fatta omständigheter.

Med tillönskan att företaget måtte slå väl ut, och med en anhållan att *snart* få veta om Tit. vill begagna mina reseminnen, då jag oförtöfvadt skall sätta dem i ordning till tryckning, får jag tacksamt och högaktningsfullt äran teckna

Sophie v. Knorring.
f. Zelow.

Den känsla, som fick öfvervigten då jag läste detta bref, var en uppriktig glädje, men på samma gång en uppriktig ledsnad öfver att jag ej blifvit i tillfälle att öfvertala Thomson att intaga hennes reseminnen i det nya biblioteket. Jag hade misstagit mig fullkomligt då jag trott, att hon skulle afslå anbudet, och gladde mig storligen åt, att jag haft orätt.

I trots af att hon just i dessa första reseminnen förklarat att hon ej i Tyskland hört omtalas en viss svensk författarinna, hade hon dock sedan af en verkligen ädel känsla velat skrifva i samma bibliotek. Och säkert hade hon äfven härigenom velat med en vänlig varm hand öfverstryka vissa små kyligheter. Huru innerligt ledsamt att detta närmande ej hann längre. Och huru deremot innerligt lyckligt att jag, innan jag kände detta bref, så talat om henne i de föregående bladen, att jag icke behöfver önska dem oskrifna.

Hvad min gamle vän Thomsons tystnad beträffar, var det bestämdt något slags missförstådd grannlagenhet å hans sida. Det var troligen hans högra hand, Arwidsson, som afrådde honom att bland romanerna införa en reseskildring, och sedan torde han, att döma af brefvet, ha gjort för lågt anbud, något som min rättskänsla skulle protesterat emot. Huru som helst (det är möjligt att Thomson helt enkelt icke ville tillstå att hans begäran försatt honom i ett svår dilemma) var detta budskap från andra sidan grafven för mig som en kär fridshelsning; det har beredt mig en rigtigt lycklig stund.

Men det är tid att återvända till berättelsens hjelte.

Femte kapitlet.

Ridderstads första publik och första kritici.

Jag var naturligtvis mycket undersam öfver huru det skulle gå med den nye författaren, som genom

öfvertalning modigt kastat sig in på torneringsbanan, ty täflan på parnassen är ock en tornering.

Nu, sedan jag längesedan klart kunnat bedöma hvad jag då endast anade, nemligen de rika malmådror som funnos inom honom, är jag icke nog inbilsk eller enfaldig att tro det Ridderstad icke under *alla* omständigheter skulle ha kommit att bryta upp sina malmgångar, men nästan för alla författare är det något slags tillfällighet som föranleder en början och är början blott gjord, så är vägen öppen för den som förmår bedöma sin tid och sina resurser.

Thomson lät nu börja sättningen af den roman, som bar en så dyster titel. Och det dröjde icke länge innan han berättade mig att hans sättare, som varit mycket tröga och dåsiga när de satte *Herrarne på Ekolsund* (Almqvists roman), nu voro helt uppiggade.

»Nå, huru uttydes det?» frågade jag, »skulle Ridderstad kanske i första taget stiga öfver *sjelfva* Almqvist, se det vore då nästan mer än ett Lunkentus-steg.»

»Ja, tro mig», återtog Thomson, »jag dömer arbetena, icke bara efter de stora författarenamnen, utan jag dömer deras framgång hos den *stora* publiken efter det intryck de utöfva i tryckeriet ... Och efter den räkningen kommer *Svarta Handen* att göra lycka, till och med faktorn är intresserad, det märkes nog. Jag tror således att det var en särdeles lycklig idé att få Ridderstad in i författarkretsen.»

Svarta Handen blef färdig och kom ut.

Den är nu för så lång tid sedan utgången ur bokhandeln, att jag ej vet hvar jag skulle få tag i den, kanske finnes något genomtummadt och grundsmutsadt exemplar i ett lånbibliotek. Men i sin tur

kommer den väl in i den nya upplaga, som nu pågår af Ridderstads samtliga verk. Så mycket minnes jag emellertid af detta första arbete, att det hade en hemlighetsfull karakter, just en sådan som lätt tilltalar en stor del menniskor; dertill var stilen redan här afrundad och framförallt varm. Men naturligtvis kom här och der några öfverdrifter och lösa hopfogningar, som måste utmärka denna roman såsom *början* till den följande serien.

Jag tror att det gick just såsom Thomson förespått, åtminstone hörde jag honom aldrig klaga, hvilket han eljest ansåg tillhöra en förläggares pligter.

Tidningskritiken öfverensstämde icke i början med herrar sättare, men efter hand ändrade sig dessa åsigter, och nu då Ridderstad anmält en ny upplaga af sina arbeten, har nära nog hvarje både Stockholms- och landsortstidning skyndat att gifva författaren all den lysande uppmuntran som skulle behöfts ifall han haft ringaste tvifvelsmål om huru hans genomsedda och utan tvifvel med erfarenhetens skarpblick rättade arbeten skulle mottagas af en ny generation, icke blott af läsarne utan äfven af kritici.

Jag har hittills haft tillfälle att läsa endast *Drabanten.* Men det är tillräckligt för att kunna säga, det jag just erfor liksom en liten stolthet öfver mitt förutseende. Denna roman är visst icke i något egentligt hänseende en imitation af Alexander Dumas' Musketörer; men likväl är det som om den franske författaren, vid en och annan scen, rent af lånat Ridderstad sitt bläckhorn och sin penna. Det är en fast tråd, ehuru den stundom tyckes hafva gått af, som genomgår det hela; dock en Ariadnetråd som löper genom många labyrinter af mysticism, fanatism,

magnetism och framförallt despotism; rikedom på såväl politiska förvecklingar som romantiska äfventyr. Det är på visst sätt en europeisk roman, med tablåer och tragedier från alla håll, och likväl hänga alla dessa särskilda detaljer uppträdda på den der tråden, som man får akta sig att tappa, ty i det fallet råkar man vilse i labyrinten. Sue har fört oss genom sådana labyrinter. Jag skall ej säga något vidare. Hvarje svensk känner de hjeltar och hjeltinnor, hvilka i hufvuddramat uppträda. Och den efterföljande romanen *Fursten*, som är en fortsättning, skall häfda om icke öfvergå föregångarens ära.

Af allt detta finner man, att Thomson icke hade så orätt som det lät att taga sina egna intryck och förhoppningar från sätteriet. Och jag tror, att jag och Mellin började betänka faran för oss att icke lyckas komma i gunst hos herrar sättare, med hvilka »Patron» för öfrigt lefde på en vacker patriarkalisk fot.

Då jag här, troligen för allra sista gången, kommit att nämna Thomson och Mellin tillsammans, begagnar jag tillfället att omtala, att dem emellan en ganska märklig öfverenskommelse blifvit ingången. Thomson hade nemligen af Mellin tagit det löftet, att om han öfverlefde Thomson, skulle han, hvarhelst de funnos, komma och förrätta jordfästningen. Händelsevis kommo de båda att bo i Skåne, och när Mellin skriftligen fick underrättelse om sin gamle värderade vän Thomsons död, jemte erinran om löftet, reste han genast till Malmö och förrättade den heliga handlingen, hvilken för honom måtte innefattat en mångdubbel högtid, ty vänskapen har ock sina rättigheter.

Då testamentet öppnades, fick man läsa, att Thom-

son för en resa, den Mellin gerna gjort utan annan belöning än uppfyllandet af löftet till den gamle vännen, anslagit åt honom som ett tacksamhetsbevis ett tusen kronor. Det vackra härvid var, att om Mellin skulle ha dött förut, skulle hans enka fått inträda i sin mans arf.

Efter Thomsons första bibliotek, *kabinettsbibliotek*, upptog Ridderstad titeln och utgaf från Linköping en följd af engelska romaner af ett särskildt godt urval. Flere af dem voro öfversatta af den mycket aktade författarinnan, fröken Strussenfelt, som med verklig värma talade om Ridderstad och hans välvilja mot henne.

Fröken Strussenfelt, som kallade sig *Pilgrimen*, hade upptagit sin äldre systers penna. *Hon* (systern) var ett af de första fruntimmer hos oss, som behandlade historiska ämnen, och jag minnes att hon skrifvit en novell, kallad *Andelunden vid Cassin*, som efter sin tids anspråk var mycket anslående.

Den gamla fröken Strussenfelt var en rigtigt vacker uppenbarelse inom litteraturverlden, gudfruktig, mild och ömhjertad. Och om hennes skapelser ej voro af dem, hvilka tillhöra den i verldslig mening »Stora kostymen», så buro de i stället i allo en flägt från en kristlig ande, som nog icke arbetade förgäfves, och jag anser som en heder för Ridderstad att ha varit en vän, kanske ett stöd för den ensamma då med sin lilla skola i landsorten sträfvande enslingen.

Men ensam var hon väl dock aldrig, ty hon var ej fattig på vänner. Sedan hon flyttat till Stockholm,

fann hon här i en värdig förläggare äfven en vän, som till och med drog försorg om Pilgrimens sista pilgrimsfärd. Dylika minnen äro kanhända af ringa vigt för en förläggares kassabok. Men i ett annat konto betyda de *mycket.*

Sjette kapitlet.

Utdrag af olika skriftställares omdömen i afseende på Ridderstad och hans författareskap.

Likasom vid Brauns skizz, har jag ansett det vid den närvarande vara af intresse att höra hvad kritiken förkunnar, ty att härvidlag ensamt höra de gamla minnenas upptecknarinna torde kunna anses som partiskhet.

Braun och Ridderstad hade båda gjort sin debut på Carlberg, och det var ingen obetydlig publik de der i framtidsmännen hade att göra till sina beundrare, men båda vunno dock ändamålet. Begge voro också både som ynglingar och män framstående ifrare af all lagbunden frihet. Men i öfrigt skildes såväl deras banor som tendenser.

Braun åtnöjde sig med att vara den i *Svea*, *Nore* och *Dana* land ständigt uppburne och öfver måttan firade skalden, som tillät all verlden att sjunga, le och gråta med sig vid glasens klang, men han skulle aldrig ha orkat med hvarken en publicists trassliga mödor, eller i riksförsamlingen velat säga så mycket som »Släpp mig ut», något som han kanske ändå gerna skulle hafva sagt, ifall han icke somnat ifrån

allt ihop. Brauns verldsåskådning låg icke åt samma håll som Ridderstads. Den senare *ville* bli hvad han blifvit, den förre afskydde *hvarje* besvärlig sfer. Medan hans kropp vegeterade, reste hans själ på sina stora, kraftiga sångarvingar i de höga zonerna, och när de sänkte sig ned till jorden med honom, då fick han alltid tag i några *reformer*, som han på *sitt sätt* kunde reformera kort och slående, till lust och uppbyggelse för sin publik, der alltid funnos åtskilliga individer, hvilka särskilde allvaret från löjet, hvetet från ogräset.

Så skrifves nu öfver Ridderstad i *Ny Illustrerad Tidning* 1876, före det under Ridderstads presidium tillämnade *publicistmötet*:

»Det är snart fyra årtionden sedan den ännu lifskraftige publicistiske veteranen i Linköping första gången vände sig till de svenska männen af pennan med en offentlig uppmaning att mötas i endrägt och vänskap. I de varma ord han nu låtit utgå som inbjudning till gästerna, tycka vi oss höra ett genljud af hvad han yttrade 1839 i tidskriften Eos. »Har man en gång blickat öppet in i hvarandras ögon», säger han nu i sitt kallelsebref, »afspeglar sig inom oss, äfven i stunder af den skarpaste meningsskiljaktighet, väl alltid något af den mildrande stråle, som mötte oss då; öga mot öga klappar hjertat helt annorlunda än rygg mot rygg». Och det nämnda året skref han: »I blotta tanken att Sveriges författare årligen en gång skulle trycka hvarandras händer, ligger för mig något obeskrifligt skönt och tillfredsstäl-

lande; — den tanken innehåller mer poesi än månget modernt häfte».

Det var en vidt omfattande plan, skalden vid denna tid hyste. Han tänkte sig ingenting mindre än en förening af Sveriges, ja möjligen äfven Norges och Danmarks vittra författare, ett brödraförbund, som gemensamt skulle utgifva hvad medlemmarne producerade.

Denna Ridderstads varma ungdomsdröm stannade naturligtvis vid en dröm. Sedan fortsätter tidningen efter några biografiska uppgifter (som redan förutskickats i kap. 2) sålunda:

»En fullständig förteckning på Ridderstads arbeten skulle visa, att högst få svenskar kunna mäta sig med honom i produktivitet och mångsidighet. Hans i bokform utgifna skrifter måste vi anslå till inemot ett femtiotal, och man finner bland dem romaner, lyriska dikter, historiska skådespel, politiska sånger, dödsrunor, noveller, historiska samlingar (»Gömdt är icke glömdt») m. m. fördeladt på de flesta af åren 1830—1870. Äfven till åtskilliga efemera alster har han lemnat bidrag och i sin egen tidning har han skrifvit »många förträffliga följetonger», säger Orvar Odd i Nordisk litteraturtidende 1846. Sina egentliga vittra lagrar har dock Ridderstad skördat på den historiska romanens fält.

Genom »Drottning Lovisa Ulrikas hof», genom »Drabanten», »Fursten», »Svarta handen» m. fl. omtyckta och i öfversättningar äfven i utlandet bekanta berättelser, intager Ridderstad en aktningsvärd plats vid sidan af Mellin, Pehr Sparre, och i nyare tid Georg Starbäck, Wilhelmina Stålberg m. fl. populära författare och författarinnor. En sakkunnig man, C.

Silfverstolpe, i »Framtiden» 1871, har gifvit sitt erkännande åt den historiska troheten i Ridderstads romaner, särskildt i »Drottning Lovisa Ulrikas hof».

Af Ridderstads lyriska alster synas *Tids- och krigsbilder* 1837 (ny upplaga 1842) hafva rönt det största erkännande; ett bland dessa poem: »Krigarn hvilar sig i mark och skog», är icke endast läst, utan äfven sjunget af tusental.

Det är onekligen »Schwung» i Ridderstads diktning, hvilka anmärkningar en sträng kritiker i öfrigt kunde ha lust att göra; och en skald sådan som Ridderstad har naturligtvis varit sjelfskrifven att elda sinnena för stora fosterländska frågor, såsom t. ex. Skarpskyttesaken, hvilken i honom egt en nitisk befrämjare och organisatör.

I allmänhet lär det väl knappt finnas någon för svenska samhällsutvecklingen vigtig sak, i hvilken icke Ridderstad under sin långa bana inlagt ett lifligt och oförskräckt ord skriftligen eller muntligen. Till det senare har han inom riksdagen haft goda tillfällen, i det han såsom sjelfskrifven å Riddarhuset bevistade 1844, 47, 56 och 65 års möten, och såsom vald 1859 deltog i borgarståndets öfverläggningar. Tidigt uttalade han sig för representationsförändringen, och har för öfrigt, enligt protokollens vittnesbörd, haft ordet i många vigtiga angelägenheter samt väckt ett stort antal motioner».

Vi skola nu anföra ett par utdrag af hvad herr Axel Krook uttalade öfver Ridderstad i *Förr och Nu* 1874. Det är en lefnadsteckning i tre artiklar

med en frisk beskrifning öfver Sturzen-Beckers och Ridderstads uppsättning af deras gemensamma tidning, deras program m. m. Men vi måste åtnöja oss med hvad som blott rör den enskilde författaren, och lemna publicisten.

Första artikeln börjar så:

»En lefnad af arbete och snillelek — politiska sträfvanden, i hvilka hvarje tumsbredd nyvunnen mark från fördomarnes rike gifver anledning till jubel; — en fast tro på det godas slutliga seger och en orädd förbittring mot det låga; — höga, genom sitt majestät gripande tankar och mer än naiva, till och med små infall, diamanter och glasskärfvor; — en lifiighet, som stundom rycker viljan och omdömet för långt, och en ärlighet, som straxt är färdig att erkänna den gjorda irringen och varmhjertadt räcka handen till försoning; — en rastlös ande, som älskar att i sig upptaga de stora bilderna från verldens skådeplats; — ett barnsligt sinne, som i samma ögonblick kan finna en verld i hemmets trånga, men dock så vida kretsar... detta är, i korthet sagdt, sammanfattningen af den personlighet, af den karakter — ty en karakter är den, som aldrig svikit den fana som han i sin ungdom höjt — vi här skola teckna.»

Efter den omnämnda teckningen, berörande de biografiska förhållandena angående Ridderstad öfvergår författaren till Ridderstads dramatiska verksamhet. »Hans alster på detta område äro nästan uteslutande af fosterländsk art, genomandade i manliga vers af en varm patriotisk stämning, såsom skådespelet »Carl IX» (uppfördt på kungl. teatern 1847), »Carl XII vid Fredrikshall» (gifvet 1848) och »Syskonen eller hattarnes och mössornas strid» (d:o s. å.) samt »Allas onkel» med

kupletter. Af alla dessa torde *Syskonen* måhända bäst lägga i dagen, att R:s förmåga i denna rigtning var tillräckligt stor för att han skulle kunnat, om han egnat tillräckliga praktiska studier åt scenen och dess fordringar, uppnå en högst framstående plats på den svenska dramatikens område.

Det var en tid af litterära triumfer för Ridderstad som nu följde; och ännu har ingen svensk författare, ej ens fru Carlén eller m:ll Bremer, vunnit bland den stora allmänheten en sådan popularitet som den, hvaraf Ridderstad kom i åtnjutande genom de stora romaner, han med snabb följd utgaf — alla förenande med yppig fantasi en skicklighet i kombinationen, fullt motsvarande den franska skola, efter hvilken såsom mönster han bildat sig. De hafva också blifvit till flera språk öfversatta och med begärlighet omfattade.

Först utgaf han *Svarta handen*...»

Men utrymmet tillåter icke mera af *en* skriftställare — ty ännu måste vi ha in två omdömen, föranledda af den nya upplagan.

Först hämtas ur Aftonbladet 1876:

»Den åldrige författaren, som i mycket nära ett halft århundrade med flitig hand strött omkring sig romaner, noveller, dikter och tidningsuppsatser, har nu beslutat att i en samlad upplaga utgifva det förnämsta af hvad han inom skilda områden författat. Då icke mången torde finnas bland de svenskar, som nu stå på lifvets höjdpunkt, hvilken icke sjelf i sin ungdom läst Ridderstad och lärt känna både hans starka och hans svaga sidor såsom författare, torde någon utförligare analys af hans skaplynne nu icke tarfvas. Han är barn af ett tidehvarf, hvars allra fleste

både banérförare och underordnade män redan tillhöra historien, och vi förmoda, att Ridderstad genom denna nya upplaga af sina skrifter velat gifva kommande granskare en vink om de aktstycken, på grund af hvilka han vill blifva bedömd. Vi hålla honom räkning för att han sjelf företagit sig att göra detta urval, och tillönska honom dervid endast den motståndskraft mot den litterära fadersglädjens lockelser, att han må kunna undertrycka allt blott halfgodt, och släppa fram till förnyadt lif endast sådant, som kan vara egnadt att åt honom bevara det oblandadt vackra minne, som han för sina afsigters värma förtjent. Vi tro, att ett litet urval af Ridderstads verk skall göra sin författare större gagn än ett allt för stort, och uppskjuta för vår del den utförliga redogörelsen för Ridderstads betydelse i vår litteratur till den stund, då han efter fullbordandet af denna samling lagt i vår hand, hvad han sjelf af sin flitiga pennas alster velat bevara åt efterverlden.»

Ur »Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» låna vi slutligen följande utdrag af den 18 oktober 1876:

»Nyligen har andra häftet af Carl Fredrik Ridderstads samlade skrifter utkommit. Den gamle veteranen, som i dag ingår i sitt sjuttionde år, har velat använda de lediga stunder, dem hans publicistiska verksamhet lemnar honom öfriga under hans lifs afton, för att granskande genomgå och på nytt utgifva sin pennas skönlitterära alster, minnen från ett litteratörsskede, under hvilket många författare verkade för höjandet af vår svenska vitterhet, och särskildt för skapandet af en svensk prosadikt. Bland desse var väl Ridderstad en af de flitigaste, om också icke allt hvad han skref bestod profvet på kritikens lättrörliga guld-

våg. Men var än Ridderstad — såsom han sjelf säger — »under ingen tid kritikens gunstling», så vann han dess mer publikens ynnest. Ifall man på ett lånbibliotek — der man sedan länge tillbaka måst söka hans alster — begär »Fursten», »Drabanten», »Samvetet», eller någon annan af R:s romaner, räckes en vanligen i handen någon betydligt sliten bok bärande vittne om troget genomläsande. Det gamla slägtet känner R:d och har med nöje följt honom på hans fantasiers ströftåg, vare sig att det fört läsaren till Armfelts, fröken Rudenskölds och Reuterholms kretsar, till de dystra samhällslager der »Lejonet» dväljes, eller till Lovisa Ulrikas finbildade hof.

Nu har ett nytt slägte vuxit upp. Man har ett »bon mot» af Heine, att »i litteraturen liksom i de nordamerikanska urskogarne slå sönerna ihjel sina fäder». Det unga släget erkänner icke alltid det gamlas ideal, och mycket af det som väckt faderns beundran är för sonen likgiltigt. Vi veta icke huruvida äfven Ridderstad, en qvarlefvande kämpe från en äldre tid, en gång skall få pröfva denna lott, men att döma af vissa tecken synes hans gamla vän, publiken, ehuru nu ombytt och föryngrad, fortfarande vara honom trogen. Knappt hade första häftet utkommit, förr än en ny upplaga af detsamma blef nödig. Hvad har nu kritiken att göra? Skall den följa sina fäder i spåren och påpeka de möjliga bristerna i den åldrige författarens verk? Det vore gagnlös möda, ty sådan Ridderstad är, sådan är han, och vid 70 års ålder ändrar man icke skriftställarns lynne och skriftställarns sätt. Man får — för att tala med Shakspeare — taga honom »for all in all», och anmälarens

göra är här att bringa honom ett varmt tack för hvad han gifvit, icke att granskande fråga: »Hvarför gaf du icke något annat?»

Sjunde kapitlet.

De intryck som bestämt Ridderstads karaktersutveckling och lärt honom vigten af Herrans ord: "Mannen skall arbeta i sitt anletes svett".

Anledningen till huru jag erhöll detta kapitel ur Ridderstads lif var oändligt enkel, såsom ofta fallet är vid oanade följder.

Från hösten samma år (1846) som Ridderstad ingått på att skrifva för Thomsons bibliotek till våren 1847 var han som medarbetare anstäld i Aftonbladet. Detta egde förmodligen rum under riksdagen. Nog af, en eftermiddag under vinterns lopp kom han att besöka mig för ett ärende som strax skall nämnas.

Vid tillfället var värden i huset frånvarande, men värdinnan hade i stället att bjuda på en liten fruntimmerskrets, fri från alla maskulina elementer vare sig litterära eller icke litterära.

Ridderstad helsades alltså som en lotterivinst och tycktes genast disponerad att fylla det saknade elementet. Men han ville först afbörda sig sitt ärende, som var att få diskutera en smula öfver ett på dåvarande *Mindre teatern* gifvet stycke, för hvilket han i tidningen skulle redogöra. Det gälde en bearbetning af romanen *Rosen på tistelön*, och hr Swartz hade

deri på ett utmärkt tillfredsställande sätt återgifvit *Antons* parti.

Ämnet föll sig så mycket lämpligare som vi just talat om det, och jag meddelat, att herr Swartz, i hvilken man *då* redan anade den blifvande storheten, sjelf, efter som jag tror det var hans recett, varit uppe hos oss och artigt öfverlemnat ett par biljetter. Jag var förut intagen af den unge poetiske skådespelaren och naturligtvis hade jag blifvit det nu än mer.

Från talet om *scenerierna*, kommo vi in på talet om bohuslänska kustens naturliga storartade scenerier. Och Ridderstad, som alltid hade godt om glänsande artigheter, sparade ingenting för att göra mig belåten med min skärgårdslitteratur, och helt naturligt kommo vi sedan från den vilda, kala vestkusten in på östkustens många skönheter och pittoreska omvexlingar.

Af närvarande minnesteckningas andra kapitel, *Ridderstads ungdom*, vet man, att det fideikommissgods *Riddersholm*, der styckets hjelte föddes, är beläget just på kanske den mest intressanta och historiskt märkliga delen af denna kust, som han sjelf med sin liffulla skaldeande i minnet skapade till ett helt skaldestycke med sköna dagrar och djupa skuggor.

Ridderstad hade ofta fägnat mig med en och annan berättelse från sitt ungdomshem, icke blott om dess natur utan äfven om andra förhållanden. Och det är allt för möjligt att jag fick idén till min roman *Fideikommisset* (första gången utgifven 1844) från de intryck som jag omedvetet emottog af dessa berättelser, med undantag af sjelfva intrigen, tillhörig i åtskilliga delar en annan persons meddelanden. En författare plockar ett korn här, ett der, och då dessa korn sedan sås ut på hans egna fält, diktens, pröfningens

och den allvarliga erfarenhetens, så uppväxa deraf de skördar, af hvilka han sedan delar med sig.

Detta får betraktas som en parentes, den jag fann lämpligt att inflicka medan min gäst besinnar sig på den begäran, hvilken af värdinnan och hennes qvinliga sällskap framstälts, nemligen den, att han måtte ge rigtig trefnad åt vår afton genom att berätta oss något från sina tidigare minnen. Ridderstad gjorde damerna ett litet lagom motstånd, men han besegrades snart och hvad han denna afton på sitt bildrika språk bjöd oss ur sina ofantliga tillgångar, det lofvade han mig (som begärt detta såsom en *särskild* gunst) att uppteckna. Kanske var jag nog egennyttig att den tiden *tänka* på ett eller annat korn, men det kan jag taga mig fullkomligt fri ifrån, att jag användt kornen.

Den skriftliga uppsats, jag senare erhöll, lånar jag nu till denna skizz, hvilket väl om något kan kallas ett redligt återbärande.

Jag har dock varit nödsakad att här och hvar göra en liten indragning, ty vår snillrike författare eger en sådan rikedom i sin inbillningskraft, att *han* kan ha råd att slösa, men jag har icke råd att glömma bort mitt antagna utrymme. Jag har ej här den stora romanen för mig, men äfven i *den* få utflygterna hålla sig inom ramen.

Nu — efter denna ingress — är det Ridderstad sjelf som förer pennan. Men innan jag öfverlemnar den, vill jag förklara honom, att *om* han vore fruntimmer i stället för en energisk och reflekterande manlig ande, skulle jag anse som koketteri eller nervös oro det påstående han gjort för mig, att hans arbeten sakna underlaget af den *första* uppfostran, något som han ofta fått vidkännas. »Hans klassiska studier ha

varit dagens händelser.» Erkännandet är vackert, men onödigt, ty ofantligt många män utan universitetsbildning ha gjort en lysande bana. Är han ej derpå sjelf ett exempel? Fantasiens öfverflöd är hvad han dock behöft studera för att hålla i tygeln.

»Jag har aldrig betraktat lifvet såsom en sammansättning af tillfälligtvis hopkomna, af hvarandra inbördes oberoende fragmenter, utan fast hellre såsom en fortsatt serie af lifsyttringar, den ena betingande den andra. Jag tror icke på slumpen såsom en i vårt lif nyckfullt ingripande magt; deremot tror jag på ett organiskt, inom oss bestämmande, genom hela vårt lif fortgående högre inflytande. Liksom hvarje växt har i sin rot eller i sitt frö ett bestämmande vilkor för dess art, dess utveckling, dess egen blomstring och egen frösättning, är jag öfvertygad om att — och det i ännu högre måtto — hvarje menniska har det.

De större och mägtigare intryck vi erfara i våra tidigaste år, utöfva bland annat ett stort och kraftfullt inflytande på hela vårt lif. Något hvar som med allvarlig sjelfkritik genomgår och granskar sin lefnad skall, derom är jag fullt öfvertygad, alltid i de unga årens märkligast anslående företeelser, kunna leta sig till och äfven finna de egentliga upplagsändarne till sitt skaplynne och följaktligen till de trådar, som företrädesvis ådra sig fram genom hans lefnads gerning.»

Det är här, som Ridderstad skildrar de på haf och land vexlande, hänförande taflorna kring det hem der hans vagga stod och han tillägger:

»Jag föreställer mig att denna natur äfven utöfvat ett visst inflytande på mig. Måhända har jag orätt, men understundom har det dock fallit sig såsom om äfven jag skulle ega en liten flora inom mig, anspråkslös och enkel; som om leende och milda utsigter skulle förefinnas äfven i mitt inre väsende; som om äfven *der*, himmel och jord smälte tillhopa i ett långt aflägset perspektiv, belyst vare sig af en uppgående eller nedgående sol; men som om också allt detta, hurudant det nu än må vara, hastigt kan öfvergå till upproriska, våldsamma stormar... nå ja (hvad vet jag), yttrar Orvar Odd. — Min fattiga sångmö, om det tillätes mig att tala om henne, har väl haft känning häraf. I lyckliga ögonblick har också hon jublat som en lärka eller suckat som en vestanvind öfver vårliga fält eller bland löfklädda lundar, men får ändock lof att kännas vid det hon icke så sällan bortförts af stormby och stormsky.»

Efter denna skildring öfvergår Ridderstad till de intressanta episoderna från sin barndom och det nyväckta själslifvet såsom *icke* varande den *vigtige* sonen.

I början af detta århundrade var det ganska vanligt, säger han, att familjefadern i en adlig familj kallades för *hans nåd* och familjemodern för *hennes nåd*. Dervid hade mina öron tidigt vant sig och några anmärkningar föllo mig ej in. Men ehuru väl ännu en liten pilt, hörde jag snart huruledes främmande barn, lekkamrater till min bror och mig, alltjemnt kallade honom för — »lille hans nåd». Och allden-

stund jag förmodligen tyckte att vi voro alldeles af samma skrot och korn, började det att förefalla mig ovänligt, att ensamt han skulle på det viset benämnas, under det att jag blott nämndes vid namn. En vacker dag frågade jag min mor härom.

Hon såg på mig med en stor blick. På min förnyade framställning svarade hon mig omsider:

»Man kallar din bror så der, emedan han en dag skall bli herre och husbonde här.»

»Herre och husbonde?»

»Naturligtvis. Han skall efter din far ensam ärfva Riddersholm.»

»Ensam?»

»Riddersholm är af fideikommissnatur.»

»Hvad vill fideikommiss säga?»

»Du är för ung att begripa det. Låt oss derför nu sluta härmed.»

Vid den tiden hade jag hunnit så långt fram på den höga bildningens väg, att jag höll på med bibliska historien; och jag erinrar mig granneligen, att jag just då läste om *Jakobs stege.* Efter mitt samtal med min mor började jag att drömmande tillämpa denna stege på mig sjelf. Den Jakobs-stege likväl, hvarom jag drömde, var sammansatt af idel frågor, den ena ofvanpå den andra, alldeles som pinne ofvanpå pinne, och då jag vid äldre år sedermera tänkt på den, så har den icke synts mig så alldeles dum. Ty nog är det väl ändå alltid på frågornas Jakobs-stege som englar vinka oss till högre ljus och sanning.

(Öfver denna sin barndoms villosamma stege har skalden i ett minnets ögonblick varmt uttalat det svar mannens frågor erhållit — *barnet* och *mannen* funno slutligen samma mål.)

Jakobs-stegen.

Betraktar jag lifvets och verldens gång,
Jag fråga på fråga mig gör,
Och frågorna lyda helt enkelt så:
Hvarför, hvarför?

Och kastar jag blicken inom mig ibland
Och känner hur hjertat sig rör,
Den samma spörjande frågan förnims:
Hvarför, hvarför?

Hvad helst än i verlden omkring mig sker,
Hvad helst som mitt inre berör,
Så ljuder den frågan igenom min själ:
Hvarför, hvarför?

När tanken på dristiga vingars par
Mig bort uti skapelsen för,
Jag frågar hvar stjerna, jag far förbi:
Hvarför, hvarför?

När solen går upp eller solen går ned
Och blommor af guld kring sig strör,
Jag frågar hvar stråle, jag frågar hvart strå:
Hvarför, hvarför?

Historien sin mägtiga Carlavagn
Framåt genom tiderna kör,
Men hvart jag än fördes, den frågan jag gjort:
Hvarför, hvarför?

Så följde frågorna ständigt hvarann,
Och framåt och uppåt det bar,
Och frågorna blefvo en stege till slut,
Så underbar.

Med frågorna växte min stege alltjemnt,
I skyn jag försvinna den såg;
En drömmande Jakob invid dess fot,
Min ande låg.

Snart såg jag den likväl af englar så full,
Med snöhvita vingar en hvar;
Hvar fråga, som slutligt förklarad mig blef,
En engel var.

Och himlen sig öppnade mer och mer
I strålande klarhet och ljus,
Och hela verlden mig tycktes till slut
Ett tempelhus.

Från rymder, som stråla af morgonens glans,
Hvad härliga toner jag hör!
Seraferna sjunga kring Herrans thron:
Derför, derför!

Säkert är åtminstone, fortsätter han sin berättelse, att i samma mån som min lilla Jakobs-stege växte i nya frågor, så klarnade rymden omkring mitt förstånd, och snart nog hade jag många mysterier ganska klara för mig. Sålunda stötte jag temligen tidigt mot åtskilliga samhällsförhållanden, som visst icke kunde ingifva mig någon särdeles tillfredsställelse.

Sålunda var jag icke likställd med min bror, hvarken inför mina föräldrar eller inför andra.

Hvad var jag då?

I följd af enskilda eller särskilda undantagslagar befann jag mig utom den allmänna rätten. Var det rättvist? Allt hvad jag såg omkring mig skulle en gång blifva min brors, och jag jagas bort som sparfven från axet. Jag frågade mig, om samma förhållande gälde för alla föräldrahem och barn som jag såg omkring. Jag erfor att det icke var så. Min lilla Jakobs-stege växte oupphörligt.

Hvarföre skulle mitt föräldrahem vara annorlunda än andra gossars? Och hvarföre skulle andra gossar stå till sina föräldrahem i ett mycket med hvarandra likställigare förhållande än jag och min bror stodo?

Det drog ganska långt ut, innan jag kunde begripa detta. Allt efter som jag likväl vann upplysning, tyckte jag att jag befann mig i en ganska besynnerlig ställning. Slutligen visste jag knappt, på hvad pinne jag stod till mina föräldrar.

Till min lycka och glädje kan jag dock säga, just då jag nu kastar blicken tillbaka, att jag likväl aldrig kände mig egentligen nedslagen eller missbelåten med hvad jag erfor; tvertom har jag, framförallt på senare åren, derför ganska ofta tackat Gud.

Under de förhållanden som jag befann mig i, började jag vakna upp till ett visst sjelfmedvetande. Den ena frågan ledde icke blott till en annan, utan det ena svaret ledde ock till ett annat. Reflexionen började att skjuta grodd och rötter. Många gånger tänkte jag på fågeln, som också måste lemna hela sitt hem bakom sig, då den flyger ur ägget utan att ega

något mera än sina vingar, men också egande mer än tillräckligt i dem. Jag tänkte äfven på fjäriln som — ehuru han lemnar puppan bakom sig — icke dess mindre är och förblir en lefvande och flygande blomma.

Ganska tidigt blef jag på sådant sätt min egne, ensamme och enslige lekkamrat. Jag byggde fästningar i sanden, i ändamål att dermed försvara naturligtvis hela riket mot ryssarne, om hvilka man ännu fortfarande talade. Jag byggde fideikommisser i skyarne, mycket vackrare än Riddersholm, och var alldeles förtjust öfver, att ingen kunde bestrida mig eganderätten till dem. Kort och godt, jag blef något för mig sjelf, så obetydligt det än kunde vara. Hvem kan väl egentligen säga sig ega någonting här i tiden! Det enda som Adam egde, då han utgick i verlden, var ett fikonalöf. Behöfs något mer?

I unga år lefver man gerna i hypothesernas verld... Medvetandet att ej ega någonting är, rätt betänkt, kanske äfven den mägtigaste sporre till mycket godt. Det erinrar oss om Guds härliga ord: »Du skall arbeta i ditt anletes svett.» Jag känner och erkänner också icke någon för slägtenas förädling vigtigare och bättre lärosats. Det är till den arbetande mannen, som Herren säger: »Den sjunde dagen skall vara din hvilodag.» Några för mig egna trosartiklar uppväxte äfven härur.

I samhällets stora utveckling kan jag ej upptäcka mera än trenne i hvarandras tjenst likberättigade arbetande element eller krafter, nemligen intelligensen, arbetet och kapitalet. Intelligensen är det skapande elementet, arbetet det verkställande, kapitalet bådas vilkor och möjlighet. Samhällets uppgift är väl också

att knåda dem tillhopa till en enda kropp, icke att spränga sönder dem ifrån eller mot hvarandra. Misstag i detta afseende skola förr eller senare blifva hårdt straffade. Verldshistorien har derpå många exempel.

Sedan, i samma uppsats, nämner Ridderstad, att han vid Carlberg lemnade en af sina första poetiska bitar åt doktor Grafström. (Denne skald blef således för *honom* liksom för *Braun* den förste förtrogne af båda skaldeynglingarnes inträde bland lyrans söner.)

Ridderstad döpte sitt profstycke med en klingande, men derjemte särdeles anspråkslös titel, nemligen: *Poetisk flygsand.*

Hvad Grafström derom tänkte, uppenbaras i de rader han efter ett par dagar räckte den sin dom väntande unge poeten. Och denna dom lydde så:

Ser du en dag din lyckas blomsteräng
Omkring ditt vandringstält
Af lifvets flygsand härjas och förvildas,
Vet, af en klang ifrån din lyras sträng,
Utöfver öde fält,
Kan sanden sjelf i sköna former bildas,
Och bilderna bli klarare, ju mer
Din lyra rena toner ger.

Så uppmuntrad beslöt Ridderstad att låta trycka ett och annat. Men förmodligen gick detta ej lyckligt, ty härom säger han med ovanlig författareöppenhet:

»Det måtte varit en ond ande som dref mig härtill. Visst är, att jag ej vet något som jag så mycket ångrat. Genom att öfverlemna mina små stycken åt offentligheten, lade jag endast i den öppnaste dag hela min omogenhet. Förebråelser derför gagna visserligen nu icke till någonting, men en syndabekännelse är dock alltid på sin plats».

Huru många poeter hafva gjort en sådan?

Men en dag utsände han öfver flygsanden sin jägarevisa:

Krigarn hvilar sig i mark och skog.

Då svarade friska röster från alla håll.

Åttonde kapitlet.

En liten litterär konflikt eller rättare en liten obehaglighet.

En gång hade Ridderstad fullkomlig rättighet att vara missnjöd med upptecknarinnan af dessa minnen, och att han så var, det vet hon, ehuru i den korrespondens, som några år senare egde rum, ingendera vidrörde ämnet. Men såsom en af titlarne i Ridderstads historiska samlingar låter: *Gömdt är icke glömdt.* Den beröring, som egt rum, hade varit offentlig och derför dugde ej ett *enskildt* erkännande.

Det har förut blifvit nämndt i den skizz, som bär August Blanches namn, att han önskat och föreslagit mig till deltagare i bedömandet af de prisskrifter, hvarom »Familj-Journalen» låtit en uppmaning utgå.

Då Blanche så plötsligt lemnade oss, valdes Ridderstad i stället. Sohlman var den tredje.

Hvar och en af oss hade fått en hel del manuskript att genomgå, hvilka vi sedan skulle utbyta med hvarandra. Första sammankomsten egde rum i samma våning, der jag ännu befinner mig.

Ridderstad kom först. Han hade måhända haft någon förtret, eller grubblade han på upplösningen i något arbete, ty han såg alldeles ovanligt allvarsam ut — icke sig lik. Strax derefter syntes Sohlman så blänkande gladlynt, att äfven *det* var ovanligt. Och nästan bland det första han sade var detta: »här skola vi få oss ett godt skratt;» och han lade sin medförda börda på divansbordet.

Jag tänkte att vi borde taga saken icke alldeles så allvarligt som Ridderstads utseende signalerade; men i alla fall icke så, att vi fingo öfverlemna oss åt något slags munterhet, stridande mot öfverläggningens värdighet. Men Sohlman nickade helt lugn och sade: *»Vänta!»*

Vi väntade, smuttade under tiden på en kopp chocolade, och hoppades att verkets nytta fordrade att vi öfversågo med vårt sabbatsbrott, ty herrarne hade ej annan tid än söndagsförmiddagen ledig.

Medan vi pratade hit och dit om hvad vi läst, och redogjorde för vissa anslående detaljer, som vi borde påpeka för hvarandra, fick Sohlman rätt på det stycket han sökte, och när han uppläste det, kunde vi med allra bästa vilja omöjligt låta bli att erkänna det Sohlman haft rätt. Det var en oändligt oskyldig, men icke dess mindre kolossal löjlighet. Emellertid hade jag litet samvetsqval derför att jag ej kunde hålla

mig allvarsam. Det var i alla fall ett af de stycken, som ej kunde komma ifråga.

Men hvad är det väl som byter hastigare färg än sinnesstämningen. Från den så upprymda tonen öfvergick det till en nästan torr granskning af vissa detaljer och skiften, som vi vexelvis framdrogo, hvarefter v' slutligen utbytte våra manuskript utan att kunna ens gissa eller spå, i hvilkendera högen de lyckligt lottades vinster kunde finnas. Den ene liksom den andre trodde sig ha en kandidat-hjelte eller kandidat-hjeltinna att åtminstone sätta på förslag.

Efter denna vår affärsmässiga afdelning skulle vi just skiljas åt, med gladt mod talande om ett nytt möte, då vi råkade komma in på ett annat kapitel, nemligen om icke den ene eller andre af oss skulle träffa på ett manuskript, som finge antagas vara af någon bland de så kallade »större författarne». Det syntes oss, att första täflingspriset, 1,000 kronor, utom vanliga honorariet, var tillräckligt frikostigt och lockande för att kunna tro detta. Men ingendera ville medgifva att ett sådant opus fans i det af honom genomgångna, hvilket ej hindrade att någon af de andra kunde finna ett dylikt.

Huru som helst kommo vi på en helt naturlig väg in på prisskrifter för teatrarne, hvarifrån vägen icke blef lång till de dramatiska skalderne. Hunna dit, ett ämne som intresserade oss alla, särdeles Ridderstad, som sjelf skrifvit för teatern, blef diskussionen liflig, kryddad med karakteristiska drag och anekdoter. Då det kom till fråga om Börjesson och hans stora dramatiska diktverk, erinrade jag mig en rätt kuriös enskild omständighet, som jag säkert berättat, om vi

ej af främmande — ty nu var gudstjensten slut — blifvit afbrutna.

Detta afbrott *då* hindrar emellertid icke att jag *nu* här meddelar denna lilla händelse, ty från dessa skizzers början har det blifvit vana att förtälja äfven hvad som kan benämnas *hvarjehanda* inom författarlifvet.

Börjesson, min värderade och illustre landsman, hade några gånger under sitt vistande i Stockholm nämnt till min man, att han ärnade besöka sin landsmaninna, och han hade äfven gjort det, men det blef så motigt att jag ej var hemma, eller var det något annat hinder. De glada litterära cirklarne voro *efter* året 1852 temligen inskränkta.

Emellertid tilldrog sig följande:

På en hemresa från hufvudstaden fick Börjesson vid sin ankomst ombord på ångbåten höra, att *den* han förgäfves sökt i dess hem just fans som passagerare på fartyget. Skalden ansåg detta beqvämt för en ordentlig bekantskap, men någon sade honom att författarinnan var så beslöjad, att hon såg ut som om hon ej ämnade ingå i något slags samtal; emellertid var det säkert att hon var der, ty hennes namn stod på både koffert och hattaskar.

Tiden fortgick och det var först fram på eftermiddagen, då hettan drifvit många personer från däcket, som den beslöjade damen visade sig och satte sig på en soffa för sig sjelf. Börjesson tog då genast tillfället i akt och gick fram och presenterade sig.

Men besynnerligt nog rörde den beslöjade blott artigt helsande på hufvudet. Börjesson talade då om sin otur, samma tystnad och samma böjningar.

»Det här», tänkte skalden, »hänger aldrig rätt ihop.»

Och det hängde icke heller rätt ihop. Det var en stackars modist, som, himlen vete för hvilken orsak, behöfde resa inkognito, och då hon gjorde mig den äran att låna mitt namn, var det naturligtvis af en oändligt enfaldig beräkning, ej för att förolämpa. Möjligen hade hon läst om att man i Leipzig brukade sätta mitt namn på andra författares arbeten, och hon hade inbillat sig att det icke var värre att låna ett namn för en kappsäck och diverse hattaskar än för en bok. Saken skulle troligen äfven lyckats om ej den der presentationen kommit emellan.

Hufvudsumman (såsom man berättade mig historien) blef att den stackars nipperhandlerskan kom mycket illa ut. Hon blef af kaptenen tvingad att erkänna sitt rätta namn, och några herrar af det glada slaget, som icke låta tillfälle till gyckel gå sig ur händerna, höllo henne varm med de pinsammaste qvickheter blott hon vågade sticka näsan utom hyttdörren.

Emellertid hade jag den lyckan att ändå icke bli glömd af skalden, ty efter hans död erhöll jag, jemte ett bref från en af hans döttrar, hans sista arbete, och hans af mig högt värderade helsning, att han under senaste tiden känt sig uppfriskad af de bohusländska skildringarne i *Skuggspelen*, som dottern läst för honom. Det var hans barndomsverld, som der åter upphägrade för hans minne.

Då jag läste detta, kände jag en verklig sorg öfver att någon annan än jag sjelf fått på den der ångbåtsresan emottaga hans personliga helsning...

Dock, det är tid att återvända till sammankomsten,

som upplöstes i den vissa tanke att den innan kort skulle förnyas.

Men hvad hände?

Samma personer skulle aldrig mera träffas tillsammans.

Orsaken dertill var följande:

En vacker dag presenterade »Östgöta-Correspondenten» *titlarne* på alla täflingsskrifterna. — Jag förestälde mig, troligtvis mycket enfaldigt, att detta var en orättvisa emot insändarne, och förklarade Sohlman att *jag* icke ville ha missbrukat förtroendet.

Jag var långt ifrån att förstå, att Ridderstad tvärtom tjenat företaget; jag förstod blott att han *velat* tjena det. Sedermera har jag hört att det icke alls skall vara annat än i sin ordning att meddela titlar på sådana skrifter, eller de signaturer som blifvit uppgifna. Lika mycket, jag *trodde* att de täflande skulle känna sig sårade och begärde derför att i Aftonbladet få reservera mig från missbruket. Af *artighet*, jag tror ej det kunde vara af annat skäl än att ej lemna mig ensam, tecknade Sohlman sitt namn bredvid mitt, men skyldigheten mot honom fordrar att ytterligare erkänna, det han utan tvifvel aldrig ens *tänkt* på någon protest om ej jag gjort det.

Följden lät icke vänta på sig. Ridderstad, alltid ridderlig mot fruntimmer, äfven mot författarinnor om de haft den oturen att förtreta honom, gaf icke något bittert svar, men likväl ett ganska slående, ty han afsade sig offentligt sitt förtroendeuppdrag.

Efter Ridderstad valdes Backman, och den sista konferensen i ämnet var i fullkomligt allvarsam stil innan vi lyckades få enhet i besluten. Lyckligtvis

kom det dertill och vi voro mer än nöjda, då sakerna voro afgjorda.

Nu har jag aflagt min förklaring, och som jag hoppas äfven min ursäkt, då jag säger att jag skattade åt en för långt drifven samvetsgrannhet! — Ty naturligtvis stod det hvarje författare (af de icke vinnande) fritt att döpa om sitt arbete. Men jag satte mig in uti det förhållandet, att jag varit bland de täflande, och då föll utslaget som det gjorde. Var väl detta något slags sårad egenkärlek på *andra* författares vägnar, hemligen sammanhängande med min egen känsla? Det kan kanske icke vara otroligt, ty det finnes många små hemliga gångar i sinne och tankar; der man går in, kommer man långt ifrån alltid ut.

Någonting är emellertid säkert, att jag aldrig efter den dagen skådat Ridderstads ansigte. Jag vet ej heller, om han sedan (jag tror det icke) varit i Stockholm, åtminstone ej vid någon riksdag, men ett vet jag med all möjlig säkerhet genom vår fleråriga brefvexling, och det är, att hans hjerta icke hyser det allra ringaste groll mot den, som nu med honom delar den sorgliga äran att vara en af de sista skuggorna från Björkö-festens lysande solhögtid 1840.

Nionde kapitlet.

Utdrag ur åtskilliga bref från berättelsens hjelte till upptecknarinnan.

»Hjertligt tackar jag för det senaste vänliga lilla brefvet.

Sådana små bref äro såsom dufvoposter för mitt hjerta. De komma såsom från förgångna tider och äfven från många hädangångnas grafvar till mig.

Stockholm betraktar jag som Sveriges ljuskrona, landsortstäderna äro deremot att anse som större och mindre armstakar, i våra köpingar hafva vi små nattlampor. I min själ har jag, såsom Göthe i sin dödsstund, alltid ropat efter ljus, mera ljus. Såsom rikets ljuskrona har jag alltid älskat Stockholm och älskar det ännu i denna stund.

Mig försatte emellertid händelsernas magt till en landsort, och ehuruväl jag icke har något skäl att deröfver beklaga mig, enär den landsort jag tillhör egnat mig all uppmärksamhet och allt förtroende som den kunnat, drages jag dock allt som oftast i mina tankar till hufvudstaden. Alltid är det ändå der som mitt lifs, om icke för mitt hjertas, dock för min själs öga, intressantaste blad blifvit skrifna, tryckta och inhäftade i mitt album. Det är väl äfven der som jag egentligen lärde mig känna både mig sjelf och verlden. Man talar om ett Stockholm som *går* och ett Stockholm som *kommer*. Med allt skäl gör man det. För mig har väl innan kort hela det Stockholm, som jag då kände, gått och ett helt nytt kommit. Blott tvenne personer derifrån minnes jag ännu, fru Carlén och Dalman.

När jag derför betraktar Stockholm som Sveriges ljuskrona, utgöras de i piporna tända ljusen af den personal, som ännu för ett 15- à 20-tal af år tillbaka lyste och värmde der.

Man skulle nästan kunna säga att det var en underbar »Ödets lek», att L. J. Hierta, i sjefva verket den fria pressens förste ljuständare hos oss, äfven blef och var den förste stearinljusfabrikören inom riket. Utan tvifvel har han stöpt ljus i två afseenden, både i sin tidning och på Liljeholmen; ljus som i många afseenden sedermera lyst öfver och inom hela vårt fosterland. I icke ringa mån gjorde *han* Stockholm till ljuskrona.»

(Vid dessa Ridderstads så originelt uttalade jemförelser om L. J. Hiertas storartade verkningar inom publiciteten med flere områden, kan jag ej undertrycka tanken på huru mäktigt och vackert *tiden* förrättar sitt arbete. Den försonar, kanske icke alltid med *glömska*, men den försonar dock ofta styng, hvilka en gång syntes omöjligt att känna mindre djupt.

Aftonbladet hade under Almqvistska perioden temligen hårdhändt handterat Ridderstads romaner och i allmänhet visat honom afvog sköld. När det nu var känd sak, att Hierta sjelf nagelfor allt, så kände sig Ridderstad vildt förbittrad mot den store tidningsmannen.

Då han emellertid kom upp till riksdagen 1847 eller 48, medförde han en ny roman jemte flere andra under året tryckta produkter, hvilka han lemnade på Aftonbladsredaktionen till mästaren sjelf.

Kort härefter träffades herrarne vid en af de så kallade »större supéerna» i huset vid Humlegården, från hvilkens festlighet läsaren dock skall förskonas,

med undantag af följande pikanta konversationsbit mellan *Lars Hierta* och Ridderstad, hvilka herrar skaffat sig en vrå för sig sjelfva.

Hierta. »Jag har läst löjtnantens skrifter och så fort vi något skilt oss från riksdagsbråket, som inkräktar så mycket af utrymmet, så, var säker derom, skola recensionerna komma in. De äro redan skrifna.»

Ridderstad. Åh verkligen, jag känner mig mycket förbunden, men anhåller förbindligast, att ett litet förbehåll måste tillåtas mig.»

Hierta förvånad. »Ett förbehåll!»

Ridderstad. »Mycket obetydligt, det medgifves, jag anhåller blott att om de nyskrifna recensionerna händelsevis skulle gå i samma färg som den sist föregående, konglig sektern då behagade att fortfarande låta utrymmet fela.»

Hierta log fint utan att svara. Ridderstad, anande oråd, försvann med en gnistrande blick.

Recensionerna kommo aldrig in.)

Denna lilla *»konflikt»*, som jag ej erinrade mig vid första upplagan, har jag trott förtjena att inflyta.

Nu får Ridderstad åter pennan.

I ett annat bref — besvarande ett från mig, der jag, just för dessa *minnen*, begärt af honom åtskilliga underrättelser — skrifver han:

»Det skall alltid vara mig kärt att lemna alla upplysningar jag förmår, öfverlåtande åt eder att efter godtfinnande inväfva desamma i den vackra duk, hvarmed ni nu är sysselsatt att drapera er egen och eder samtids litterära historia.»

(Hvad beträffar att jag draperat min *egen* litterära historia, så går jag ej alls in på den saken.

Min man och jag hafva endast utfört värdskapet åt våra gäster, och att dervid vi också måst få, som det gamla trovärdiga uttrycket lyder, »en liten släng af slefven», var naturligt, men det har icke varit meningen att skrifva egna memoirer. Det har jag blott till en del försökt i mina *Skuggspel.*)

Emellertid ha Ridderstads lemnade upplysningar sammanflutit med mina egna erinringar och derför är det icke vid dem vi stanna, utan vid hans tankar och idéer öfver hvarjehanda med honom beslägtade ämnen. Liksom Adlersparre-Albano tror jag, att man mycket lärer känna en person af hvad han sjelf i bref skrifvit om sig.

Så lyder nu ett annat ställe ur Ridderstads diktverld i den obundna stilen:

»När man blir äldre förefaller lifvet, det som man genomlefvat, såsom en väg. Vägen har sina milstolpar i det märkligaste som träffat resenären, eller som han sjelf uträttat. Den har omvexlande lysande eller mörka landskapspartier, den löper fram emellan fruktbara fält och öde hedar, mellan palatser och kojor, att icke tala om gästgifveriombyten och utvärdshus. Att på gamla dagar, vare sig i minnets, med frustande fålar förspända färdedon, eller på erinringarnas mera knaggliga s. k. bondkärra, åter färdas denna väg fram, saknar icke sitt behag. De omvexlande landskap, som vid förra resan lockade med så underbara retelser, ligga nu så stilla, belysta af hågkomsternas milda, nästan blott såsom ett månsken skimrande ljus. Alla resans egentliga svårigheter och äfventyr äro nu utjemnade, ehuru man nog kan påminna sig hvad man utstått och ressällskapet, med hvilket man färdats framåt.

För att granska och bedöma mig sjelf, har jag

gjort en sådan minnets resa. Vägsträckan har icke varit så liten. Den utgöres af ett sjuttiotal af år. Den ena utsigten har tagit vid efter den andra, den ena scenförändringen försiggått efter den andra, det har varit ett lefvande, ständigt vexlande panorama, erinrande om dagar då man ännu sjelf lefde ett friskt tankens och handlingens lif, under det allt det omgifvande, kommande och försvinnande fylde dramat.

Jag stannar vid en liten lustgård, diktens och fantasiens! Må vara: utan allt värde för andra, men för mig af outtömlig rikedom på tilldragande och förtrollande egenskaper. Då min fot beträdde dess mark, tyckte jag alltid att jag åter blef ett barn lekande med blommorna, flygande med molnen, suckande med vestanvinden eller stormande med åskan. Men denna lustgård undergick plötsligt en stor förändring, Adam blef körd ur paradiset. Min lustgård blef snart en hel verld med sina menskliga strider och lidelser. Marken skakades af vulkaniska utbrott! De menskliga rättigheternas fältrop ljöd från land till land.

Under loppet af i det närmaste ett halft århundrade har det lilla sångarskap, som kan kallas mitt, i allt väsentligt hängifvit sig åt samtidens strider och arbete. Värdet häraf, vare sig något eller intet, må andra bedöma, jag vill blott säga att jag varit en son af min tid. Min sångmö har städse sympathetiskt anslagits af den strid, som fortgått i det fria folkmedvetandets intressen, och så mager jordmånen må vara i min lilla diktareverld, så roterar den icke dess mindre dock alltid kring folkfrihetens uppgående sol.

Detta är allt hvad jag härom kan tilltro mig ega rättighet att säga.

Kommer nu i ordningen mina romaner. — De äro af två olika arter. — Af dels historisk, dels social egenskap. Båda två äro studier, ingenting annat. De förra, de historiska, äro politiska förstudier till vår egen tid, de senare, de sociala, äro deremot studier af samtiden.

Om dessa romaners konstnärliga eller estetiska värde har jag naturligtvis ingenting att yttra. Bekant är, att den stora kritiken icke varit dem mycket blid, men den mindre kritiken och publiken har deremot välvilligt dömt och läst. För egen del bugar jag mig af aktning för den förra och af tacksamhet för den senare.»

(Det är mycket oartigt att åter falla min korrespondent i talet, men det är mig omöjligt att qväfva minnet af ett präktigt yttrande af *Hedlund*, nemligen »att det på *den tiden* dessa romaner utkommo fans *så mycket att kriticera.*» Detta är lika sant som att kritiken då, i följd af landets litterära produktivitet, måste hålla oss alla författare och författarinnor i ett slags helsosam skräck. Ena gången tänjde man ut, jag mins det nog, och skref efter »alnmått»; en annan gång var det kusinförfattarinnan, som ådrog sig ordentligt bitande anmärkningar. Mamsell Bremer sväljdes rent af upp i Strauss och Morgonväkter. — Almqvist gisslades af Sturzen-Becker — sjelfva den hederlige Mellin slapp ej undan. — Och derför fick Ridderstad göra oss andra sällskap. Som flere af herrar författare dessutom voro publicister, hade de godt tillfälle att förtreta hvarandra. Man behöfver blott minnas Blanche och Almqvist, att ej tala om Crusenstolpe.)

Ridderstad fortsätter sålunda:

»Vid författandet af de historiska romanerna har jag gått till råds icke allenast med de vanliga historiska tillgångarne, utan med, hvad jag tror, ännu pålitligare, nemligen med de olika tidernas rikhaltiga brochyr-litteratur, rättegångshandlingar, tidningar och tidskrifter. Något annorlunda ha derför de handlande männen visat sig för mig än jag på andra ställen funnit dem tecknade. Lägger jag härtill att en betydlig massa af i allt väsentligt, ännu otryckta historiska handlingar stått mig (vägledande omdömet) till buds, tvekar jag icke att tillägga, att till hvilka möjliga misstag jag kunnat göra mig saker, dessa historiska romaner ändock måtte vittna om så samvetsgranna studier som möjligt.

Mina otryckta samlingar uppgå till 200 portföljer. Flera ganska vigtiga handlingar finnas deribland. Oberäknadt originalbref af icke obetydligt värde må särskildt nämnas svensk-finska generalitetets under 1808 års krig utkommande och ingående ordres, rapporter och skrifvelser i allmänhet. Skada vore om de skulle förkomma efter min död. Riksarkivarien Nordström ärnade att för riksarkivets räkning inköpa dem, men då detta icke kunde ske med mindre än en proposition till Riksdagen, ville jag derpå ej ingå. Samlingen förtjenar i alla afseenden en plats i något större bibliotek . . .»

Efter utvecklingen af föregående ämne dröjer författaren vid sina sociala romaners grund-lager, hvilket blifvit uppstapladt allt efter de studier dem han gjort på samhällets nedre och nedersta trappsteg. Det är en rik erfarenhet i alla slags elementer, som här genom trägen möda stått honom till buds; han har kanhända icke försmått att i Sues manér uppdraga

sina bilder och karakterer, alltid fasthållande sig vid den grundtråd som genomgår hela hans lif, folkets rättigheter och rättvisa åt alla. Då i den nya upplagan dessa arbeten nu komma att åter visa sig, få vi nog tillfälle att se detta på närmare håll.

På ett senare ställe vidrör Ridderstad en annan del af sin bana, hvaröfver han dock är fåordig.

»Allt efter förmåga och krafter har jag, förutom hvad jag angifvit, såsom publicist och riksdagsman jemväl arbetat i en stor mångfald af allmänna angelägenheter. Tillåtes det mig att sjelf uttala några ord derom, vill jag säga, att jag derunder sträfvat att på samhället tillämpa icke allenast resultaten af de studier, jag gjort, utan äfven konseqvenserna deraf. Så väl såsom riksdagsman som publicist har jag tillhört framåtskridandets led. Men det gagnar ej att närmare tala härom! Hvarken min förmåga eller min ställning gjorde mig till en i stort ingripande, vigtig kraft.»

Efter detta torde det nog intressera läsaren att förnimma hvad Ridderstad slutligen har att meddela om sitt

Hvardags- och helgdagslif jemte Publicistfesten 1876.

Ehuruväl jag redan fylt 70 år och inom några månader fyller mitt 71:sta, känner jag mig ännu ganska kraftig, ehuru sinnesstämningen och kroppen förlorat den elastiska kraft, som den åtminstone till någon del förr egde. Icke desto mindre arbetar jag i dag nära nog lika oförtröttadt som förr. På ena sidan om mitt skrifbord står naturligtvis min skrifstol

och på den andra står min säng. Jag går bara rundt omkring bordet för att förflytta mig mellan dem. Beqvämare kan ingen hafva det.

Ännu såsom förr är i all hufvudsak arbetet mitt egentligen enda och verkliga nöje. Betvifla måste jag att någon enda dag går förbi, då jag kan sägas vara overksam. Med all säkerhet torde jag kunna tillägga, att ljusen på mitt skrifbord och i mina rum är det sista som släckes inom staden. Stadsinnevånarne hafva under loppet af mellan 3 och 4 tiotal af år erfarenhet deraf.

Någon annan verklig förströelse eger jag ej, annat än att emellanåt begifva mig ut till den lilla landtgården Berga, i S:t Lars församling, belägen omkring $\frac{1}{4}$ mil från staden. Enär jag under hela mitt lif känt mig på det varmaste sätt dragen till jordbruket, är denna lilla egendom mig oändligt kär. Icke så litet har jag äfven arbetat der. Några i högsta grad intensiva leråkrar hafva blifvit förvandlade till trädgård, der jag anlagt sparris- och smultronsängar, planterat omkring 200 unga fruktträd och dito 600 bärbuskar. Vilda backar, med ursprungligen tusental sten, hafva blifvit terrasserade, planterade och försedda med boskéer, häckar, blomsterrabatter och schaktade uppgångar. På de eljest nakna och steniga höjderna äro massor jemväl af vilda träd, björkar, lönnar, almar och askar planterade; men det tar allt sin tid, innan de blifva fullväxta.

Jordbruket och kreatursskötseln vid den lilla egendomen försummas i intet afseende. Utan allt otillbörligt skryt kan jag säga att arbetarne på stället hafva det bra samt att de hålla af mig.

Då jag har ledigt från mina göromål i staden

begifver jag mig ut till Berga för att få njuta af den friska landtluften och glädja ögat med åsynen af den rundt omkring i säd och gräs, i blommor och ax evigt och rastlöst arbetande naturen. Foglarne matas och qvittra, blommorna vattnas och städas, jordbruket skötes och folket uppmuntras.

Under många år har jag här årligen haft en liten bjudning vid släpärtstiden och hvilken bjudning derefter fått namnet: *släpärtssexa*, hvartill företrädesvis boktryckeripersonalen varit inbjuden * och naturligtvis äfven arbetarne på stället. Andra vänner och bekanta hafva äfven hedrat detta lilla arrangement, hvaribland, utom åtskilliga honoratiores, arbetareföreningens styrelseledamöter, sångare o. s. v. Berga har då klädt sig i högtidsskrud med vimplar, flaggor och tivolilampor. Skålar och tal, instrumentalmusik och sång hafva ej saknats.

Långt mera festligt smyckadt än någonsin eljest var Berga likväl då, under publicistmötet 1876, mötets tillstädeskomna ledamöter söndagen den 23 juli hedrade stället med sitt besök.

Innan Ridderstad kommer till den slutliga skildringen af denna för honom och hans gäster minnesrika fest, torde det vara skäl att anföra den kraftfulla och ädla helsningssång han egnade mötets representanter vid deras första sammanträde hos honom i staden.

---

* Af min boktryckeripersonal fordrar jag arbetsamhet, ordning och skick, men finner jag det, så har jag i den ett vackert och redbart lifgarde. På boktryckeriet finnas ej mindre än 4 konstförvandter, som der arbetat ej mindre än med detta året emellan 35 och 40 år. En hel mansålder!

Publicistmötet 1876.

Helsning.

Välkomne varen! Då jag helsar Eder,
Mitt hjerta varmt af fröjd och glädje slår;
Men många år jag stått i Edra leder,
Och många minnen helga dessa år.
Välkomne varen! I Ert led det bästa,
Af hvad jag lefvat för, jag sett förgå;
Af allt det krut, min ande fick, det mesta
Jag skjutit upp i Edert led också.

I alla veten, hvad det är att höja
Det fria ordets röst i mannalag;
Det är att väg för rätt och sanning rödja.
Att natt och mörker slå med ljus och dag;
Banéret skall den fria anden bära,
Och lansen — pennan — ädla tänkesätt;
Valspråket vara: sanning, tro och ära!
Fältropet åter: helig menskorätt!

På fasta grunder ordet måste byggas
Att värdigt bli sin egen samtids dom,
Af tiden sjelf skall då dess verk betryggas
Och hvarje seger bära frukt och blom;
Förutan bäfvan då, förutan tadel
Till stora mål det leda skall hvar strid
Och pennan trolla fram så god en adel,
Som nån'sin sprang ur svärdet fordomtid.

Af alla magter ingen magt jag känner
Så mägtig, som det fria ordet är;
Det starkhetsbältet kring hvar sanning spänner
Och upp dess mantel som en Konungs bär.
Med kraftiga och snabba vingslag hastar
Det oafbrutet på sin segerfärd.
När stolt och rättvist det sin handske kastar,
Det flammar till som skymten af ett svärd.

För ordets magt emellan skilda länder
Gränsstenarne försvinna mer och mer;
Från Balkans spetsar till Bosforens stränder
Man dess signaler redan flagga ser.
Hvad veta vi, hvarthän den ställer färden
Och hvar härnäst den väcker sina män?
Den eger blixtar nog för hela verlden,
Men eger också solljus nog för den.

Välkomne varen, Vänner, Publicister!
En gång jag fick dock helsa Eder här!
Vi tidningsmän, vi äro kolonister,
Kring land och rike spridda här och der.
Och eget nog hvarann vi både känna
Och icke känna. Underbart, min sann!
Vi känna väl hvarann i skrift och penna,
Men sällan nog vi känna dock hvarann.

Mig det en högtid är att helsa Eder,
Derom jag drömt, men icke trott derpå.
Det är som om, just då min sol sig reder
Till nedergång, den lyste till ändå;

Det nästan är liksom om lifvet skänkte
Mig några stunder än att lefva om;
Som om hvad bäst jag i min ungdom tänkte
På gästbesök med våren återkom.

Välkomne varen! Yngre krafter taga
Beständigt vid. De äldre gått förut.
Se der historiens vittnesmål och saga,
Som, hur det är, ej någonsin ta' slut.
Arbetet menskoslägtets framtid gäller,
Först dock för egen älskad fosterjord,
Hvars hedersvakt sig också starkast ställer
Uti vårt gamla svenska, fria ord.

Huruledes dock dess framtid sig gestaltar,
Mot den jag blickar tillitsfullt och tryggt;
I Edra bröst hvar handling har sitt altar,
Som kärleken till fosterjorden byggt;
I Er jag helsar från min aftonstjerna
En framtid och i egen odling stark,
Som både vill och kan sin frihet värna
Med egna vapen och på egen mark!

Med dryckeshornet, som i forna tider,
Jag bringar nordens fria press min skål,
I den jag helsar ädelt förda strider
Och redbarhet i tänkesätt och mål.
Med dryckeshornet, såsom våra fäder,
Välkomnar jag er också än en gång; —
På gamla da'r det gamla hjertat gläder
För Er att tömma det vid vänlig sång.

Nu låta vi åter Bergafestens tillställare fortsätta skildringen af sina präktiga arrangemanger.

»*Då*», heter det, »utvecklade sig flaggor och vimplar rikligare än eljest. Från högsta bergshöjden svajade tvenne stora flaggor i hvitt och rödt. Å de hvita fälten lästes på den ena »Gutenberg» och på den andra »Publicistmötet 1876». Hufvudbyggnaden var klädd i svenska, norska, finska och danska fanor, i parken voro tvenne, med vimplar och mindre flaggor omgifna tält uppslagna. Emellan dem utbredde sig middagsborden. Skålarna, öppnade med en helsning till de kära gästerne, druckos ur horn på fornsvenskt sätt. Hornen voro sex till antalet, ett för mig som värd och ett för hvar och en af mina fem söner.

(Ridderstad eger två söner från sitt första gifte, tre från det andra. Alla fem bära namnet *Carl.*)

På hornen, som voro särskildt för festen inventerade, lästes å silfverplåtarne: »Publicistmötet 1876». Senare på eftermiddagen voro de gamla och kära vännerne vid forna släpärtssexor inbjudne. Under musik och sång begaf man sig upp till de terrasserade och planterade höjderna, der skålar »i långa banor» med ej mindre långa banor af tal höllos. Musik och fanfarer tonade, sånger ljödo, allt andades glädje och trefnad. Från staden och omgifvande ort hade massor af folk instält sig. För Berga var det en högst festlig dag. Senare på qvällen intogs den så kallade släpärtssexan. Platsen upplystes då af tivoli-lampor, bengaliska eldar och ljus. Equipager väntade gästerna och återförde dem till staden. *

---

* Löjtnant Ridderstad har just nyligen låtit resa en minnessten nära sin egendom Berga med anledning af det gästbesök, som deltagarne i publicistmötet 1876 derstädes gjorde, då en större ur-

Goda fru Carlén (heter det sedan), jag har nu gjort front för er och rapporterat mina gerningars frukt samt, så blygsamt jag förmått — mitt eget omdöme om mitt litterära arbete. Hvad jag förstår är, att denna frukt icke är någon evig vinterfrukt, tacka Gud om det är en sommarfrukt. Det ena med det andra kan dock vara detsamma blott smaken lyckas behaga och någon liten kärna förefinnes.»

I en annan stil, olika, allvarlig och likväl så helt och hållet samma ande, som i sig innesluter det förenade elementet af djup lifsåskådning och en glänsande fjärilsbevingad natur, skrifver han vid ett annat tillfälle:

»Emellan mina forna kraftfulla dagar och de vänner och bekanta, jag då hade, ligga i alla hänseenden många åratal och i flera fall — grafven.

---

gammal griftplats öppnades och undersöktes. Dagen och gästerna till ära och hågkomst har egaren låtit å ett klippblock — 14 fot bredt och 9 fot högt — beläget å en af de högsta afsatserna på ett å egendomen beläget berg inhugga:

»Publicistmötet

18 $^{23}/_{7}$ 76.

ÖSTGÖTA-CORRESPONDENTEN.

RDD.»

Utsigten från minnesvården är vacker, och egaren har genom planteringar förskönat stället.

Löjtnant Ridderstad har ytterligare i dessa dagar rest ett annat minne. Det är den vård som på Linköpings kyrkogård visar hvar Östgöta-Correspondentens grundläggare *Palmær* hvilar. Mera kan ju ej en efterträdare hedra en föregångare.

Brefunderrätelser och förnimmelser från berörda tid äro allt mera för mig verkliga rariteter.

I mina tankar umgås jag emellertid ganska ofta med både de ännu lefvande och de redan hädangångne... I min aflägsna landsort och i min ensamhet är detta för mig ej endast ett behof, utan snart sagdt mitt enda nöje. För att göra detta umgänge så praktiskt som möjligt, har jag också försett mitt arbetsrum med ett litet, litet — hvad skall jag säga — Pantheon, enkom inbjudande dertill. Ur våra bästa illustrerade journaler har jag utklippt förekommande bröstbilder af gamla vänner och, innefattade i ramar, dermed smyckat en af rummets väggar.

Dristigt nog kallar jag denna sålunda illustrerade plats för min »*kyrkogård*». Ibland sina kära minnen dör man väl äfven gerna bort. Bortom grafven hafva vi något hvar väl också många hågkomster, men blott *ett* hopp. Nog, i denna kyrkogård lustvandra mina tankar, jag kan väl säga dagligen. När jag för ett par år sedan sent en afton fick den färdig, svärmade jag hela natten, med blickarna irrande från bild till bild genom förgångna år och tilldragelser, än erinrande mig bittra politiska strider och än fredliga samarbeten, än uppskakande och lidelsefulla sammanstötningar, och än trofasta och hjertevarma ögonblick.»

Detta vackra fragment, som jag här anfört *sist*, tillhörde emellertid det *första* af de bref, som härflutit med anledning af dessa *teckningar*. Och medan Ridderstad kanske just nu i aftonstunden betraktar sin »kyrkogård», der nog jag har ett tomrum tills vidare, skall jag möta honom i mina tankar och bjuda mitt farväl.

Tionde kapitlet.

Afsked.

Min ljuskrona, som upplyst rummet för de gäster jag mottagit, börjar brinna allt mattare. Jag hade blott *en* gäst qvar, äfven han skall nu lemna mig.

Jag bäfvade, när jag började dessa »mottagningar» och dessa redogörelser för ett lif, som redan *då* var blott *minnen*. Men under tiden lefde lifvet upp och värdinnan erhöll deraf ett och annat intryck, ty eljest skulle hennes skildringar aldrig kommit upp i dagen och belysts af en gnista lefvande solsken, eller någongång af ett festligt ljusskеn.

Emellertid har det ej för henne blifvit möjligt att inrymma så många figurteckningar, som hon önskat inom sina åtta ramar. Men hvem vet, kanske finner man dem tillräckliga.

Så många skalder, jag personligen känt, ha åtminstone blifvit nämnda, med undantag af Bernhard v. Beskow. Det var först efter den 20 december 1862, som den ädle vältalaren gjorde mig den äran att besöka mig några gånger, hvarpå jag satte ett *högt* värde, liksom jag satte det högsta värde på första anledningen dertill. Men det är mycket som förbjuder sig sjelf att tala om, och *detta* är ännu i fullare mening händelsen i fråga om en annan af Sveriges ädla skalder, personligen känd och likväl onämnd — dock hvad vackert, som endast anförtros åt *minnet*, är ej förloradt.

Jag vet icke om det finnes mera än *en* enda

svensk skald från 40—60-talet, som jag aldrig tror mig ha sett, eller åtminstone icke lärt personligen känna. Detta är *Böttiger*. Men nog känner man en skald, äfven utan det personliga intrycket.

I en liten bönbok, som jag eger, finnas två härliga psalmer, undertecknade med det namnet, och det är för mig en gammal kär bekantskap.

Dessutom erhöll jag en dag 1865 ett bref från en af *Franska akademien* prisbelönt skald, ett bref, som, enligt brefskrifvarens uppgift, skulle ligga inuti ett till skalden *Böttiger*, det var åtföljdt af det franska prisbelönta arbetet. I sjelfva skrifvelsen från herr *Achille Mellien*, sjelf medlem af någon akademi, tillkännagafs att han, i och för några föredrag, studier öfver utländska författare, önskade upplysningar. Detta är orsaken hvarför jag tillåtit mig nämna ett inom vår litterära verld så högt aktadt namn.

Hvad återstår mig att säga?

Jo, ett tacksamt och varmt farväl till de läsare, som följt mig på denna vandring genom *Skuggornas dal*, ett farväl åtföljdt af den försäkran, att jag sjelf bäst känner, huru ofullkomligt jag uppfylt min mission. Men sanning är att jag gjort så godt, jag med min ringa kraft varit mägtig. De kära, gamla bilderna äro åtminstone nu samlade på ett ställe, och jag skulle vara tillfredsställd om karaktererna igenkändes.

I fall jag skizzerar grunddragen (såsom jag fattat dem) till hvar och en af de åtta hufvudpersonernas karakterer, så skulle de visa sig så här.

Det förherskande elementet hos Dahlgren fann jag vara en naturlig, men ofta äfven en *artificiel* och skef humor. Den utgjorde för honom ett stöd, vid hvilket han hakade sig fast under alla skiften af sitt

lif. Man skulle väl ansett detta som det bräckligaste af alla stöd, men för honom höll det ut, höll honom uppe till det sista. Under kropps- och själslidande, under strider och segrar förkläddes hvarje intryck i humorns drägt. Den lånade sig till *allt*. Han låtsade leka med lifvet, med naturen, med qvalet, och kastade först i döden bort sitt bräckliga stöd, för att fatta det enda osvikliga....

Jag lärde känna en annan man! Hvaraf var *Almqvists* ande sammansatt? Såsom jag såg den, syntes den lefva af gudomliga ingifvelser och diaboliska inspirationer. Skeptisk och gudfruktig, skattande ena dagen åt rent sedliga tendenser, den andra åt tendenser, der ordet sedlighet skulle blifva en hädelse. Ormens list och barnets enfald. Ett snille, alltid släpande med sig en figurlig murbräcka, hvarmed det arbetade för att få omkull de obevekliga murar, som samhälls-institutionerna och de ännu obevekligare naturlagarne reste emot det. — Ett väsende, gigantiskt och litet inom en timme, en mark, fruktbar och ofruktbar... Sådan, slog han med häpnad; han kunde ej studeras, ej tecknas, blott *kännas*.

Det är nedslående att tänka, men det är dock en visshet, att det är de *högre*, sällan de *lägre* gåfvorna som bringa menniskan på fall och uppkalla sofvande instinkter, hvilka utom detta upprop kanske för alltid hvilat i dvala. — Bland de mest lysande gåfvorna finnes *en*, som aldrig med nog misstro kan bevakas, nemligen *fantasien*, med sitt följe af gyckelspelare. Fantasien visar oss sköna spegelbilder, som äregirigheten, menniskokärleken och intelligensen i flera riktningar upptaga på sina program och utbilda till storartade verkligheter. — Men ack, fantasien är en af de gåf-

vor, som tyvärr ej låter reglera sig. Den liknar en bortskämd rökare, som från det utvaldaste, stundom för variationen, sänker sig till det sämsta och i detta slags rus leker med instinkter, hvilka från ödmjuka slafvar småningom förvandlas till despoter.

Bredvid Almqvist, denne jätte och slaf inom fantasiverlden, kom det sunda, allt sig underordnande förnuftet i Lindebergs personlighet. Det var hos *denne* ytans eviga lugn, trots rörelserna i djupet. Det var sjelfbeherskningens seger så väl öfver det egna jag'et som öfver de mötande händelserna. Sådana individer erhålla ofta titeln *prosaisk*. Må vara! Men de äro karakterer, som icke lyda hvarken vind eller våg.

Hvad var det jag sedan mötte. Det var den manliga, sjelfständiga kraften, lefvande i August Blanches uppenbarelse. Det var energien i hufvudsak, eftergifvenheten i småsaker. En vacker, vaken, realistisk lifsåskådning, varm intelligens, stor åtkomlighet för hjertats finaste intryck — menskligt kännande i ord och handling.

Se der mina fyra första.

Hvad finnes nu i andra hälften?

Träffar jag ej här den lifslefvande sangviniska principen, som ännu aldrig sjönk ned till nollpunkten, Mellin, arbetande midt i skötet af begränsade fantasier med ett urväsende, der alla tempererade krafter stämt möte, och lefvande nästan lika mycket för andra som för sig sjelf. God, rättskaffens och lycklig — tre härliga naturens gåfvor, hvilka bilda hans dagsverksamhet.

Men nu ställer sig midt i vägen en stor figur. »Måla mig raskt», säger han, »jag tål ej länge att stå modell.» Jag läser på hans trötta ansigte ett

ensligt, tungt, pröfvande själslif, ett sträfvande mot bränningarna i den ocean, som det *glada lifvet* bildar omkring honom. Det är Wilhelm von Braun, städse på utkik efter en hamn, dit han kan draga hän med sin mjeltsjuka och sitt behof af tystnad. Men kommen i hamnen lägger den mörke anden en för tung hand på skaldens varma hjerta. Poesien i verldens slafdrägt är visst sorglig att skåda, men mörkare för sångarn är åsynen af de svarta, doft rullande böljorna vid hypokondriens ödsliga strand. Han vill dit — men han ruskar sig och går tillbaka för att åter fly och sedan återvända, ända tills han får skymta en annan strand, der andra vackra stilla böljor vinka honom till sin famn...

Hur olika synes ej nästa figur — ja, ofantligt olika... Hvarje karakter har, liksom hvarje menniskokropp, sitt nervsystem. Crusenstolpes karakter hade ett svårt nervsystem. Det var retlighet i hvarje fiber. Han var blödig till ytterlighet. Han skulle kunnat fälla tårar, om han sett en stackars insekt genomborrad af en ung, okynnig naturforskares knappnål, men utan allra minsta qval kunde han sjelf med sin pennspets genomstinga en menniska, som låg lämpligt tillreds för ett sådant experiment. Han innefattade i sin personlighet en styrka, som i vissa riktningar var mycket stark, och en svaghet, som kändes mer än qvinligt svag; och det var derför han i så hög grad fattade och stödde sig på det qvinliga elementet, hvilket han förlänade jemlikhetens hela gudomliga magt och värde — med undantag förstås af de tillfällen, då det ej gagnade... då lät han sina blixtar ljunga, sin åska bullra, sina hagelskurar nedstörta, så väl på papperet som i muntliga diskus-

sioner. Men när byarne voro öfver, då lyste solen med mångdubbelt briljant sken...

Skulle jag nu slutligen våga ställa mig midt emot den bild, efter hvilken ingen mer skall komma under *min* teckning, så skådar jag liksom i en spegel den inre gestalten af en man, hvars hela svärmiskt-poetiska lif med alla dess sjudande pulsar på ett underbart sätt städse hållits i tygeln af en alldeles motsatt kraft. Skalden och drömmaren viker för *den* mannen, som håller i sin hand en hel del verldslig klokhet och *reelt* allvar i principer, handling och verksamhet. Verksamhet af alla slag! Men äro dagens värf slutade, då ilar skalden tillbaka till sitt mest *egna*, mest älskade hem, och då sjuder och brinner ett litet Vesuvius i dess inre. Och allt som det verkar, viker dagens herskare bort för att åter, ända in i åldrens dag, lefva i de skära regioner, der själen får tillfälle att drömma sin ungdoms stolta, vackra drömmar — der fjärilen med lätta vingslag flyr bort till blomsterverlden — och poesiens genius hägrar i rymden, hviskande icke sitt farväl utan sitt *välkommen*.

Nu har jag biktat, sann eller falsk, den uppfattning jag haft öfver hvar och en af mina hjeltar, och efter dessa åsigter har jag gjort ränningen till de olika lefnadsväfvarne. Ingen enda kan likna den andra, ty dessa åtta personligheter hafva en så olika individualitet, att de aldrig kommit hvarandra nära.

Låt mig slutligen bedja, att hvad som brister må ursäktas för den redliga afsigtens skull och det varma begäret att kalla upp i dagen mina samtida. Icke som skulle jag inbilla mig, att icke hvar och en af dem bli uppkallade många gånger om, den ene då och den andre då, för att införas på olika ställen,

men det var *gemensamheten* jag ännu en gång ville se och försöka.

Hvad blir nu det *allra sista?*

Att bjuda min ende återstående gäst ett innerligt farväl och på samma gång bedja honom med mildt öfverseende emottaga de frukter, jag bjudit honom ur hans eget lifs trädgård. Ännu stå vi båda gamla men lefvande skuggor qvar. Vi göra ingen fråga om *det*, som menniskan ej bör spörja om. Hon får väl veta det när tiden är inne. Således blott farväl! Hvarhelst vi mötas, mötas vi som sanna vänner...

Nu slockna de sista ljusen i kronan.

Värdinnan är åter ensam.

Slut.

Senare delens innehåll:

Scandeum

